

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць. **Головний редактор** В. Горовий, д-р іст. наук, проф., заст. гендиректора НБУВ. **Редакційна колегія:** Т. Гранчак (заст. голов. ред.), д-р наук із соц. комунікацій, ст. наук. співроб., заввідділу політологічного аналізу, Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації, Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова. **Адреса редакції:** НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuviar.gov.ua. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 3 2016

ЗМІСТ

Коротко про головне

Участь Президента України П. Порошенка
у роботі 52-ї Мюнхенської конференції з питань безпеки.....3

Аналітика

Політичні акценти

Пальчук В.

Перші результати реформи децентралізації в Україні.....7

Дем'яненко М.

**Сучасний етап та перспективи розвитку
українсько-турецьких відносин.....40**

В об'єктиві – регіон

Тарасенко Н.

**Ситуація та настрої в «ДНР/ЛНР»
як аргумент для української політики47**

Громадська позиція

Рябоконт О.

**Другі Народні збори як спроба актуалізації
назрілих питань до діяльності влади69**

Економічний ракурс

Кулицький С.

Ситуація на валютному ринку України на початку 2016 року: оцінки, очікування, перспективи	73
--	-----------

Наука – суспільству

До 100-річчя НАН України

Корпоративне співробітництво.....	95
Аспекти миру та безпеки в діяльності НАН України.....	97

Наука України сьогодні

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти.....	100
Здобутки української археології.....	102
Практичні впровадження науково-дослідних і проектно-технічних напрацювань.....	104
Енергоощадні технології.....	106
Освіта та кадрове забезпечення в Україні.....	106
Наукові видання.....	107
Наука і влада.....	108

Проблеми розвитку соціальних комунікацій

Досвід врегулювання конфліктів у світі. Уроки для України.....	109
--	-----

Нові надходження до НБУВ

Гришина Т.

Нові надходження довідково-бібліографічних видань.....	114
--	-----

Коротко про головне

Участь Президента України П. Порошенка у роботі 52-ї Мюнхенської конференції з питань безпеки

12–13 лютого Президент України П. Порошенко відвідав з робочим візитом Німеччину для участі в 52-й Мюнхенській конференції з питань безпеки (конференція проводиться щорічно з 1962 р.).

Зокрема, глава Української держави взяв участь у президентських дебатах, під час яких обговорювалися актуальні виклики сучасній системі міжнародної безпеки.

У своєму виступі під час президентських дебатів П. Порошенко зазначив, що нині влада України активно працює над реформами, країна поступово змінюється й на цьому шляху Українська держава потребує солідарності та довіри партнерів.

Коментуючи економічну ситуацію в Україні, зокрема рівень ВВП, Президент наголосив, що останні 20 років Українська держава не проводила ґрунтовних реформ, процвітала корупція та олігархи, була відсутня прозора конкуренція. П. Порошенко підкреслив, що нині країна, незважаючи на фактичну війну, проводить реформи. Зокрема, Україна стає енергонезалежною від Росії за підтримки країн ЄС. «У цьому році ми вижили без єдиної поставки природного газу з Росії, які вона завжди використовувала як інструмент політичного тиску. Ми працюємо, але тривалий час нафтогазовий сектор був джерелом корупції для будь-якої влади України», – нагадав глава держави, додавши, що нині в Україні будується прозорий ринок.

Щодо проекту «Північний потік» Президент зазначив, що інтереси ЄС мають бути вище національних інтересів. Він наголосив, що Україна запрошує інвесторів в українську газотранспортну систему, що має посилити енергетичну безпеку Європи. «Північний потік-2» має лише політичну мету: зробити Європу більш залежною, а Україну та інші країни, в тому числі Польщу, слабшими», – сказав глава Української держави.

Окремо Президент звернув увагу на запуск судової реформи, щоб створити незалежний від корупції та політичного впливу суд і суддів. «Якщо бути відвертим, у нас жахлива судова система. Ми створюємо особливу інфраструктуру разом з нашими європейськими та американськими партнерами», – зазначив глава держави, нагадавши про новостворені незалежні інститути для боротьби з корупцією.

Глава держави наголосив, що в Україні для боротьби з корупцією відбувається дерегуляція, зокрема вдосконалено законодавчі норми та запроваджено систему електронних закупок. Українська держава посилює безпеку й оборону, витрачаючи на ці цілі 5 % ВВП, було зменшено дефіцит бюджету, реструктуризовано борги та оздоровлено банківську систему.

«Будь ласка, не вважайте, що Україна не змінюється. Ми працюємо над важливими речами. Думаю, складно знайти в світі країну з таким обсягом

справ. Ми відкриті для співпраці. Нам потрібна ваша солідарність та підтримка, а найголовніше – ваша довіра», – резюмував Президент.

Водночас П. Порошенко наголосив, що нині Європа та Україна стоять перед складними безпековими викликами й перемогти агресора можливо лише об'єднаними зусиллями.

Глава Української держави подякував організаторам конференції за надання унікальної можливості для діалогу на тему безпеки. П. Порошенко зазначив, що на європейському просторі постала небезпека появи альтернативної Європи з іншими цінностями. «Європа пов'язана для українців з певними цінностями, і небезпекою для нас є альтернативні цінності, які сьогодні приносять ізоляціонізм, нетерпимість, неповагу до прав людини, релігійний фанатизм, гомофобію. Ця альтернативна Європа має свого власного лідера, якого звать пан Путін. Ця альтернативна Європа має своїх босих солдатів, і це називається проросійські партії на європейському просторі, які борються проти Європи», – підкреслив глава держави.

На думку українського Президента, перемогти в цій війні можливо лише будучи об'єднаними й разом борючись за європейські цінності. «Розумію, що Європа зараз проходить свою, напевно, найскладнішу кризу, і ми можемо перемогти цю битву, борючись разом», – наголосив П. Порошенко.

Глава Української держави нагадав присутнім, що в боротьбі з російським агресором тисячі українців віддали своє життя. Президент акцентував на тому, що міжнародні санкції щодо Росії не є покаранням, а є інструментом для того, щоб повернути РФ за стіл переговорів, якщо немає інших інструментів для цього.

Коментуючи твердження Росії щодо нібито громадянської війни на Донбасі, Президент підкреслив, що дві третини окупованого Донбасу було звільнено від бойовиків і з того часу на цій території не було жодного конфлікту. «Пане Путін, це Ваша агресія, а не громадянська війна в Україні. І це не громадянська війна в Криму, а ваші солдати, які окупували мою країну. І це не громадянська війна в Сирії, це ваше бомбардування цивільного населення в Сирії. І це демонстрація, що ми живемо з Росією в паралельних всесвітах», – наголосив Президент. Глава держави додав, що виступ прем'єр-міністра Росії Д. Медведєва є частиною російської пропаганди, яка є невід'ємною частиною російської гібридної війни та може бути застосована щодо будь-якої країни.

«Єдиний засіб зупинити агресора – це наша солідарність. Ми дуже віримо у європейську єдність, трансатлантичну єдність та солідарність з Україною», – наголосив П. Порошенко.

Також у рамках Мюнхенської конференції з питань безпеки Президент України П. Порошенко провів ряд двосторонніх зустрічей.

Зокрема, глава Української держави зустрівся з державним секретарем США Д. Керрі. Президент поінформував державного секретаря про підходи української сторони до врегулювання ситуації на Донбасі.

П. Порошенко й Д. Керрі відзначили необхідність збереження санкцій щодо Росії з метою повного виконання нею мінських домовленостей і припинення агресії проти України.

Глава Української держави висловив сподівання, що Сполучені Штати Америки й надалі підтримуватимуть усіма засобами незалежність і територіальну цілісність України та сприятимуть консолідації відповідних міжнародних зусиль.

Співрозмовники також обговорили політико-дипломатичні шляхи з деокупації Криму. У цьому контексті Президент України закликав до активного захисту прав кримських татар.

Д. Керрі привітав зусилля П. Порошенка щодо впровадження реформ в Україні та ухвалення антикорупційного законодавства, зокрема внесення до парламенту пакета безвізових законів.

Крім того, Президент України в Мюнхені провів зустріч з Генеральним секретарем НАТО Є. Столтенбергом.

Глава Української держави високо оцінив міцну політичну підтримку та важливу практичну допомогу, що надається Україні з боку НАТО.

У свою чергу Генеральний секретар НАТО привітав затвердження річної Національної програми співробітництва Україна – НАТО на 2016 рік. Президент України назвав цей документ важливим для здійснення комплексу реформ, які наближають Україну до стандартів країн-членів Альянсу.

Президент поінформував про ситуацію на Донбасі та невиконання Росією мінських домовленостей.

Співрозмовники обговорили можливості посилення взаємодії України з Альянсом у сфері реформування сектора безпеки й оборони України в контексті цьогорічного саміту НАТО, що відбудеться влітку у Варшаві.

Також Президент П. Порошенко зустрівся з президентом Європейського парламенту М. Шульцем.

Під час спільного підходу до представників ЗМІ глава держави висловив вдячність М. Шульцу і всьому Європарламенту за дві останні резолюції 21 січня та 4 лютого, які засвідчили особливу увагу до України й незмінну підтримку у процесі зближення з Європейським Союзом і протидії російській агресії.

Президенти України та Європарламенту обговорили безвізовий режим між ЄС і Україною. М. Шульц підтвердив цілковиту підтримку з боку ЄП запровадження безвізового режиму для українських громадян після виконання Україною всіх необхідних критеріїв. «Безвізовий режим між Україною та Європейським Союзом – це неймовірний крок вперед для економічного зростання. Це надзвичайно важливо для нас», – зазначив президент Європарламенту.

П. Порошенко та М. Шульц обговорили ситуацію на Донбасі. Сторони дійшли згоди, що санкції будуть продовжені, якщо мінські домовленості не виконуватимуться в повному обсязі. Президент повідомив про продовження обстрілів, які фактично щодня відбуваються на лінії розмежування, а також про інформацію ОБСЄ щодо продовження постачання зброї бойовикам на Сході України через російсько-український кордон. Глава держави підкреслив: «На жаль, Мюнхен став ареною для російської пропаганди. Це не холодна і не громадянська війна, панове Путін та Лавров. Це – ваша агресія та пропаганда,

яка отрує європейців. Все, що необхідно зробити, – це звільнити українську територію від російських військ і виконати ваші зобов'язання».

Президент наголосив на необхідності негайного звільнення всіх заручників, які перебувають у жахливих умовах на окупованих територіях і в російських в'язницях, зокрема Н. Савченко та О. Сенцова.

Окремо П. Порошенко поінформував очільника ЄП про катастрофічну гуманітарну ситуацію на окупованому Росією кримському півострові, особливо враховуючи останні утиски прав кримських татар. За словами очільника ЄП, права людини в Криму, особливо представників кримськотатарського народу, перебувають під постійною увагою Європарламенту.

У рамках участі в Мюнхенській безпековій конференції Президент України провів зустріч з високим представником ЄС із закордонних справ і безпекової політики – віце-президентом Європейської комісії Ф. Могеріні.

Глава держави поінформував про ситуацію на Донбасі. Співрозмовники висловили занепокоєння зростанням кількості обстрілів і недопуском спостерігачів ОБСЄ на об'єкти на окупованій території.

Ф. Могеріні відзначила необхідність збереження санкцій щодо Росії до повного виконання нею мінських домовленостей.

Співрозмовники також обговорили ситуацію в окупованому Криму. Президент закликав Євросоюз до активного захисту кримських татар, порушення прав яких дедалі більше нагадує сталінські часи.

Президент України та високий представник ЄС обговорили питання надання українцям безвізового режиму.

Також у рамках участі в Мюнхенській конференції з питань безпеки Президент П. Порошенко провів зустрічі з віце-президентом ЄК з питань Енергетичного союзу М. Шефчовичем і європейським комісаром з питань європейської політики сусідства та політики розширення Й. Ганом, із президентом Литовської Республіки Д. Грібаускайте, президентом Республіки Польща А. Дудою, президентом Румунії К. Йоханнісом, прем'єр-міністром Грузії Г. Квірікашвілі та рядом інших впливових політичних діячів (*Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2016. – 13.02).*

Аналітика

Політичні акценти

В. Пальчук, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ, канд. наук із соц. комунікацій

Перші результати реформи децентралізації в Україні

Питанням правового регулювання реформи децентралізації в Україні, проведення виборів в об'єднаних територіальних громадах, а також аналізу досвіду добровільного об'єднання територіальних громад приділяється значна увага в експертному середовищі, серед громадськості, що певною мірою відображується в національному інформаційному просторі.

Бюджетна децентралізація

Про успіхи проведення бюджетної децентралізації говорять у більшості регіонів України. Зокрема, ідеться про наповнення місцевих бюджетів територіальних громад. Так, показники наповнення місцевих бюджетів податками та зборами зросли відповідно до минулорічних у середньому на 40 %. Як зазначають провідні фахівці координаційно-моніторингових управлінь регіональних представництв фіскальної служби, надходження до кошика територіальних громад зросли з усіх бюджетоформуючих податків. Вагомим сегментом у наповненні місцевих бюджетів став податок на нерухоме майно, транспортний і земельний податки, акцизний збір на роздрібну торгівлю алкоголем, цигарками і бензином на заправних станціях (<http://km.sfs.gov.ua/media-ark/news-ark/218286.html>).

Такі дані в черговий раз демонструють позитивну тенденцію бюджетної децентралізації. При цьому варто зауважити, що децентралізація не знімає відповідальності з обласних державних адміністрацій. Адже обласні державні адміністрації та обласні ради на сьогодні мають на фінансуванні бюджетні установи своїх регіонів.

У концепції реформи децентралізації і в пропозиціях щодо змін у Конституції серед головних акцентів наголошується на тому, щоб повноваження органів місцевого самоврядування забезпечити фінансами. Тобто органи місцевого самоврядування матимуть, зокрема, частку від загальнонаціональних податків, а не тільки дотації. Якщо в місцевої влади через державні рішення виникнуть додаткові витрати, то це теж компенсує держава. Механізм перерозподілу між державним та місцевим бюджетами, ефективно адміністрування податків та зборів визначаються в змінах до Бюджетного кодексу. Ці процеси моделюють спільно з польськими експертами – фахівцями, які вже робили такі розрахунки для реформи місцевого самоврядування в Польщі.

Перерозподіл фінансових ресурсів між державним та місцевим бюджетами відбувається в контексті формування об'єднаних територіальних громад, які змінюють свої кордони і принципи функціонування, спрямовують фінанси на місцеві профільні проекти. Ті громади, які об'єдналися, виконали в минулому

році бюджет в повному обсязі, отримуючи додаткове фінансування з бюджетів району і області.

У першу чергу децентралізація бюджету передбачає автономію районів від області і автономність громад від районів. Кожному буде визначено рівень відповідальності. Відійде в історію ситуація, коли область фінансує школи, лікарні, це – сфера відповідальності районів. Область займатиметься інтернатними закладами, яких у кожній області достатньо.

При цьому варто зазначити, що наразі проведено перший етап бюджетної децентралізації. «Коли ми передали повноваження з Києва до територіальних громад – доходи місцевих громад зросли в середньому на 40 %. Ритмічне забезпечення коштами місцевих бюджетів цього року дозволяє планувати певний стабільний фінансовий ресурс у наступному фінансовому році. В умовах децентралізації влади це дуже важливо, щоб громади мали належне фінансове забезпечення та бачили перспективи свого розвитку», – зазначив Прем'єр-міністр Я. Яценюк.

Те, що протягом року доходи місцевих бюджетів зросли саме завдяки скеруванню деяких податків із центрального до місцевих бюджетів, є фактом. Проте поки що це лише цифри, а мають бути результати – відремонтовані інфраструктурні об'єкти, підвищений рівень життя на місцях тощо. Про ефективність реформи можуть сказати лише люди, відчувши її переваги на собі.

При цьому варто звернути увагу на той факт, що значні успіхи бюджетної децентралізації спостерігаються в тих територіальних громадах, у яких розвинена інфраструктура. Тобто в них є об'єкти бюджетоутворювальних податків (податок на нерухоме майно, транспортний і земельний податки, акцизний збір на роздрібну торгівлю алкоголем, цигарками і бензином на заправних станціях).

Натомість говорити про відчутне наповнення бюджету населених пунктів сільських територій, які не мають достатньо розвинутої інфраструктури з об'єктів бюджетоутворювальних податків зарано. Зокрема, голова Сухинської сільської ради (Богодухівський район, Харківська область) М. Горбунов зазначає: «Нам кажуть, мовляв, у вас же залишається податок на нерухомість. Але у нас значних будівель, приміром, великих котеджів, в більшості сіл, які підлягають оподаткуванню, просто немає. Автостоянок, де ми збирали б податок за паркування, теж нема. Та й з акцизу не дуже розживемося, бо жодної заправки досі ніхто не збудував на всіх територіях сільських громад, а торговельні точки на селі ледве-ледве животіють».

Ще більших проблем зазнають ці громади, коли дошкільні, шкільні, амбулаторні заклади переходять на їхнє фінансове утримання. У цій ситуації деякі голови сільських громад приводять досвід Польщі, у якій громади забезпечують себе відсотків на 40–60, а решту фінансує держава. «В українській реаліях, держава поки не в повному обсязі дає кошти на місця, а потреби вже дають знати про себе у вигляді субвенцій. Зокрема, дошкільну, шкільну освіту, медицину і інше має фінансувати держава, але вона не може», – підкреслив голова Сухинської сільської ради М. Горбунов.

У цьому контексті деякі науковці стверджують, що ліквідація ряду сільрад та створення великих територіальних громад самі по собі не забезпечать сталого розвитку сільських територій. Зокрема, завідувач відділу Інституту економіки та прогнозування НАН України, доктор економічних наук О. Бородіна стверджує, що якщо протягом усього періоду аграрних трансформацій у селах не підтримувалась і не створювалася сучасна соціальна й виробнича інфраструктура, яка забезпечує прийнятні умови – комфортні для проживання місцевого населення, то після об'єднання покращення не настане. За її словами, у Європі сільські території розбудовуються в інтересах селян задля того, щоб вони мали гідні засоби існування за місцем проживання. Суть Європейської політики регіонального розвитку (яку часто називають політикою вирівнювання) зводиться до реалізації системи заходів, спрямованих на підвищення добробуту жителів усіх територій та зменшення міжрегіональних економічних диспропорцій. «Так, перед тим, як щось робити з громадами, мала б бути ухвалена концепція сільського розвитку, орієнтована на місцевого жителя і його комфортне проживання у своїй місцевості. Поки що територіальна реформа пішла вперед, решта відстає. Комплексного підходу немає: спочатку робимо, а потім думаємо...», – підкреслила експерт (<http://www.silskivisti.kiev.ua/19227/index.php?n=26481>).

У зв'язку з такими заявами науковців варто зазначити, що у 2015 р. Кабінет Міністрів України схвалив Розпорядження «Про схвалення Концепції розвитку сільських територій». Зокрема, у документі звертається увага на те, що аграрні перетворення, які відбулися в Україні за останні роки, дали змогу збільшити валове виробництво сільськогосподарської продукції. Проте це не сприяло соціально-економічному розвитку сільських територій та підвищенню рівня життя сільського населення, тому існує потреба в комплексному підході до розв'язання проблем розвитку сільських територій, в основу якого закладаються принципи сталого розвитку.

Концепція окреслює головні пріоритети розвитку сільських територій та механізм підготовки аграрного та сільського сектору держави до функціонування в умовах зони вільної торгівлі з ЄС.

Метою Концепції є створення необхідних організаційних, правових та фінансових передумов для сільського розвитку шляхом:

- диверсифікації економічної діяльності;
- збільшення рівня реальних доходів від сільськогосподарської та несільськогосподарської діяльності на селі;
- досягнення гарантованих соціальних стандартів і покращення умов проживання сільського населення;
- охорони навколишнього природного середовища, збереження та відновлення природних ресурсів у сільській місцевості;
- збереження сільського населення як носія української ідентичності, культури і духовності;
- створення умов для розширення можливостей територіальних громад села, селища для розв'язання існуючих в них проблем;

– приведення законодавства у сфері сільського розвитку у відповідність із стандартами ЄС.

Реалізація Концепції дасть змогу перемістити фокус аграрної політики держави з підтримки аграрного сектору економіки на підтримку сільського розвитку – поліпшення якості життя та економічного благополуччя сільського населення.

Реалізація Концепції розрахована на період до 2025 року (<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-p>).

Адміністративно-територіальна реформа

У контексті проведення децентралізації найбільш масштабною та тривалою є адміністративно-територіальна реформа. За словами директора Інституту розвитку територій, експерта з питань децентралізації влади Ю. Ганущука, систему адміністративно-територіального устрою становитимуть такі адміністративно-територіальні одиниці як громади, райони та регіони. Водночас громада буде первинною одиницею в адміністративно-територіальному поділі. Щодо визначення центру громади, то важливою умовою є те, чи є в населеному пункті дитсадок, школа, станція швидкої допомоги. А також чи спостерігається на цій території економічна активність, оскільки потрібно, щоб громада була фінансово стійка (<http://www.loda.gov.ua/news?id=18673>).

Станом на 12 лютого поточного року на території України утворено 162 об'єднані територіальні громади. В одній з областей, Харківській, не утворено жодної громади. Перші місцеві вибори в них пройшли 25 жовтня 2015 р. Під час виборів обиралися голови об'єднаних територіальних громад та депутати рад. Водночас старост населених пунктів, які увійшли до об'єднаних громад, 25 жовтня не обирали. Вибори старост уже мають призначити на своїх територіях новообрані ради об'єднаних громад. Варто зазначити, що із січня поточного року в деяких громадах розпочалися вибори на посаду старости населених пунктів (http://molbuk.ua/chernovtsy_news/99900-starost-poky-ne-obuyaty-ne-budut.html).

Отже, за інформацію на початок лютого 2016 р. у *Хмельницькій області* утворено 22 об'єднані територіальні громади. Серед утворених є *Розсошанська сільська об'єднана територіальна громада* з адміністративним центром у селі Розсоша Хмельницького району. До неї увійшли: Розсошанська, Андрійковецька, Ружичанська сільські ради.

25 жовтня обрано на посаду сільського голову Розсошанської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 22 депутати сільської ради.

На 3 квітня поточного року в Розсошанській сільській громаді Центральною виборчою комісією призначено вибори трьох старост.

Берездівська сільська об'єднана територіальна громада з адміністративним центром – с. Берездів. До неї увійшли 27 населення пунктів, або Берездівська, Піддубецька, Печиводська, Мухарівська, Мирутинська, Дяківська, Ставичанська, Сьомаківська, Горицька, Манятинська, Малоправутинська, Великоправутинська, Хвощівська сільські ради.

Обрано на посаду сільського голову Берездівської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 25 депутатів сільської ради.

27 березня в Берездівській сільській громаді відбудуться вибори старост 12 сіл. Деякі із старост обійматимуть посади одночасно двох і трьох сіл. Так, с. Дяків і с. Красносілка матимуть одного старосту на два села. Така сама ситуація з такими селами громади: у с. Гориця і с. Красностав обиратимуть одного старосту; с. Мирутин і с. Плоска матимуть одного старосту; с. Печиводи і с. Шагова; с. Ставичани і с. Кутки; с. Манятин і с. Яблунівка; с. Мухарів і с. Улянівка; с. Хвощівка і с. Бесідки. С. Піддубці, с. Тростянець і с. Васелинівка матимуть одного старосту на три села. Села Сьомаки, Великий Правутин, с. Малий Правутин обиратимуть старост у кожному селі.

Війтовецька селищна об'єднана територіальна громада з адміністративним центром у смт Війтівці. До неї ввійшли – Війтовецька селищна, Завалійківська, Кривачинецька, Писарівська, Порохнянська, Сарнівська, Бокиївська, Бронівська, Зеленівська, Криштопівська, Павликовецька, Петриковецька сільські ради.

За результатами виборів 25 жовтня 2015 р. обрано на посаду селищного голову Війтовецької селищної об'єднаної територіальної громади, а також 25 депутатів селищної ради.

6 березня у Війтовецькій селищній громаді відбудуться вибори старост таких 12 сіл: Писарівка, Зелена, Криштопівка, Бокиївка, Павликівці, Петриківці, Бронівка, Видава, Сарнів, Завалійки, Кривачинці, Порохня.

Волочиська міська об'єднана територіальна громада з адміністративним центром у місті Волочиськ. До неї входять – Волочиська міська, Авратинська, Вочковецька, Гарнишівська, Зайчиківська, Клининська, Копачівська, Користовецька, Курилівська, Маначинська, Ожиговецька, Полянська, Рябіївська, Тарнорудська, Федірківська, Чухелівська, Щаснівська, Яхновецька сільські ради.

Обрано на посаду міського голову Волочиської міської об'єднаної територіальної громади, а також 34 депутати ради.

Ганнопільська сільська об'єднана територіальна громада з адмінцентром у селі Ганнопіль. Вона охоплює 16 населених пунктів Ганнопільської, Довжківської, Клепачівської, Киликийської, Малоскнитської, Великоскнитської, Хоняківської сільських рад.

Обрано на посаду сільського голову Ганнопільської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів сільської ради.

27 березня в Ганнопільській сільській громаді обиратимуть шість старост. Одного на два села (с. Малий Скнит і с. Шатерники) та одного на три села (с. Великий Скнит, с. Нараївка, с. Рівки). Так само в селах Хоняків, Прикордонна Улашарівка і Понора обиратимуть одного старосту. По одному старості матимуть села Довжки, Клепачі, Килиїкив.

Гвардійська сільська об'єднана територіальна громада з центром у селі Гвардійське. До неї ввійшли – Гвардійська, Райковецька, Жучковецька, Гелетинецька, Чабанівська сільські ради.

Обрано на посаду сільського голову Гвардійської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 23 депутати сільської ради.

Гуменецька сільська об'єднана територіальна громада з адміністративним центром у селі Гуменці. Двадцять один населений пункт входить до складу цієї громади. Це села Гуменецької, Голосківської, Великозаліснянської, Заліської Другої, Супрунковоцької, Абрикосівської, Думанівської, Нігинської сільської ради.

Обрано на посаду сільського голову Гуменецької сільської об'єднаної територіальної громади, а також 25 депутатів сільської ради. 24 січня поточного року в Гуменецькій сільській громаді відбулися вибори 13 старост таких сіл: Вербка, Привороття Друге, Колубаївці, Слобідка-Гуменецька, Лисогірка, Супрунківці, Тернавка, Абрикосівка, Корчівка, Голосків, Ульяновка, Пудлівці. Залісся Друге, Дубинка. Великозалісся, Киселівка, Малозалісся, Нігин, Думанів та селища Сахкамінь.

Дунаєвецька міська об'єднана територіальна громада з центром у місті Дунаївці. Кількість населених пунктів, що входять до її складу, – 51. Вона охоплює Дунаєвецьку міську, Гірчичнянську, Дем'янковоцьку, Вихрівську, Ганнівську, Нестеровецьку, Зеленченську, Залісцівську, Чанківську, Воробіївську, Січинецьку, Голозубинецьку, Великожванчицьку, Рачинецьку, Лисецьку, Сокілецьку, Миньковоцьку, Великокужелівську, Малокужелівську, Сиворогівську, Іванковоцьку, Держанівську, Великопобіянську, Малопобіянську, Гуто-Яцьковоцьку, Рахнівську сільські ради.

Обрано на посаду міського голову Дунаєвецької міської об'єднаної територіальної громади, а також 34 депутати ради.

Дунаєвецька селищна об'єднана територіальна громада з центром у селищі Дунаївці. До неї ввійшли 18 населених пунктів, або Дунаєвецька селищна, Тернівська, Тиннянська, Малокарабчіївська, Томашівська, Удріївська, Лошковецька, Ставищенська, Підлісномукарівська, Малієвецька, Морозівська, Міцовецька сільські ради.

Обрано на посаду селищного голову Дунаєвецької селищної об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів селищної ради.

Китайгородська сільська об'єднана територіальна громада з адміністративним центром у селі Китайгород. До неї ввійшли Колодіївська, Китайгородська, Дерев'янська, Калачковоцька сільські ради.

Обрано на посаду сільського голову Китайгородської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 22 депутати сільської ради.

Колибаївська сільська об'єднана територіальна громада з адміністративним центром у селі Колибаївка. Вона охопила Колибаївську, Ходоровецьку сільські ради.

Обрано на посаду сільського голову Колибаївської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 22 депутати сільської ради.

Лісовогринівецька сільська об'єднана територіальна громада з центром Лісові Гринівці. До її складу входять 14 населених пунктів, або Лісовогринівецька, Стуфчинецька, Аркадієвецька, Пашковоцька, Терешовецька, Печеськівська, Шпичинецька, Гнатовецька сільські ради.

Обрано на посаду сільського голову Лісовогринівецької сільської об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів сільської ради.

Летичівська селищна об'єднана територіальна громада з адміністративним центром у смт Летичів. Кількість населених пунктів, що входять до складу громади, – 45. Летичівська селищна, Голенищівська, Горбасівська, Гречинецька, Грушковецька, Козачківська, Кудинська, Майдан-Вербецька, Руднянська, Сахнівська, Снітівська, Суловецька, Чаплянська, Ялинівська сільські ради.

Обрано на посаду селищного голову Летичівської селищної об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів селищної ради.

Маківська сільська об'єднана територіальна громада з адміністративним центром у селі Маків. Кількість населених пунктів, що входять до складу громади, – 8. Маківська, Михайлівська, Чечельницька сільські ради.

Обрано на посаду сільського голову Маківської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 25 депутатів сільської ради.

Меджибізька селищна об'єднана територіальна громада. Адміністративний центр громади розташований в смт Меджибіж. Кількість населених пунктів, що входять до складу спроможної територіальної громади, – 12. Меджибізька селищна, Волосовецька, Голосківська, Митковецька, Требуховецька, Шрубківська, Ярославська сільські ради.

Обрано на посаду селищного голову Меджибізької селищної об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів селищної ради.

Наркевицька селищна об'єднана територіальна громада з адміністративним центром у смт Наркевичі. Кількість населених пунктів, що входять до складу громади, – 16. Наркевицька селищна, Бубнівська, Пахутинецька, Трительницька, Чернявська, Дзеленецька, Шмирківська сільські ради.

Обрано на посаду селищного голову Наркевицької селищної об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів селищної ради.

6 березня в Наркевицькій селищній громаді відбудуться вибори шести старост. Одного старосту матиме с. Дзеленці. Одного старосту на два села обиратимуть Баглаї і Трительники. Так само і села Шмирка та Личівка. Одного старосту на три села обиратимуть Сергіївка, Бубніївка і Новоленськ. Так само і в селах Пахутинці, Копачівка Друга і Березина. Одного старосту матимуть села Чернява, Глядки і Кушівка.

Новоушицька селищна об'єднана територіальна громада з адміністративним центром у смт Нова Ушиця. Новоушицька селищна, Березівська, Браїлівська, Бучайська, Вільховецька, Глібівська, Заміхівська, Івашковецька, Капустянська, Косиковецька, Куражинська, Кучанська, Малостружківська, Отроківська, Песецька, Пилипковецька, Пилипохребтіївська, Ставчанська, Струзька сільські ради.

Обрано на посаду селищного голову Новоушицької селищної об'єднаної територіальної громади, а також 33 депутати селищної ради.

Полонська міська об'єднана територіальна громада з адміністративним центром у місті Полонне. Кількість населених пунктів, що входять до складу

спроможної територіальної громади, – 30. Полонська міська, Бражинецька, Великоберезнянська, Великокаленицька, Котелянська, Котюржинецька, Новолабунська, Новоселицька, Онацьковецька, Прислуцька, Роговичівська сільські ради.

Обрано на посаду міського голову Полонської міської об'єднаної територіальної громади, а також 34 депутати ради.

Понінківська селищна об'єднана територіальна громада. Адміністративний центр розташований в смт Понінка. Кількість населених пунктів, що входять до складу спроможної територіальної громади, – 7. Понінківська селищна, Буртинська сільські ради.

Обрано на посаду селищного голову Понінківської селищної об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів селищної ради.

10 квітня в Понінківській селищній громаді обиратимуть одного старосту сіл Буртин, Залісся, Новаки та селища Лісне.

Сатанівська селищна об'єднана територіальна громада з адміністративним центром у смт Сатанів. До неї ввійшли – Сатанівська селищна, Іванковецька, Кам'янська, Клинівська, Юринецька сільські ради.

Обрані на посаду селищного голову Сатанівської селищної об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів селищної ради.

Старосинявська селищна об'єднана територіальна громада з адміністративним центром у смт Стара Синява. Вона охопила Старосинявську селищну, Адампільську, Бабинську, Заставецьку, Залісянську, Івківську, Лисанівську, Мшанецьку, Новосинявську, Ожарівську, Паплинецьку, Пасічнянську, Пилявську, Пиляківську, Сьомаківську, Харковецьку, Цимбалівську сільські ради.

Обрано на посаду селищного голову Старосинявської селищної об'єднаної територіальної громади, а також 25 депутатів селищної ради.

Чорноострівська селищна об'єднана територіальна громада. Її адміністративний центр розташований в смт Чорний Острів. Кількість населених пунктів, що входять до складу спроможної територіальної громади, – 21. Чорноострівська селищна, Захаровецька, Ставчинецька, Везденецька, Педосівська, Осташковецька, Грузевицька, Рідкодубська, Миколаївська, Антонівська сільські ради.

Обрано на посаду селищного голову Чорноострівської селищної об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів селищної ради.

17 квітня Чорноострівська селищна громада обиратиме дев'ять старост. По одному старості матимуть села Осташки і Грузевиця. По одному старості на два села обиратимуть Антонівка і Катеринівка; Везденьки і Малі Орлинці; Миколаїв і Манилівка; Рідкодуби і Лапківці; Ставчинці і Польові Гринівці. Одного старосту на три села матимуть Захарівці, Крачки і Ляпинці; Педоси, Мартинівка і Бережанка.

У Київській області утворено дві об'єднані територіальні громади – Калитянську. *Калитянська сільська об'єднана територіальна громада* з адміністративним центром у селі Калита. Вона охопила Калитянську селищну, Заворицьку, Мокрецьку, Семиполківську сільські ради

У ній 25 жовтня минулого року відбулися перші місцеві вибори за новою системою. Обрано на посаду селищного голову Калитянської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів селищної ради.

3 квітня Калитянська селищна громада обиратиме на посаду п'ять старост у таких селах: Семиполки, Опанасів, Заворичі, Мокрець, Бервиця.

Пісківська селищна об'єднана територіальна громада з адмінцентром у смт Пісківка. У ній 24 квітня 2016 р. відбудуться перші вибори депутатів селищної ради і відповідно селищного голову.

У Запорізькій області утворено шість об'єднаних територіальних громад. Зокрема, до *Берестівської об'єднаної територіальної громади* з адміністративним центром у селі Берестове ввійшло 11 населених пунктів Берестівської, Карло-Марксівської, Миколаївської сільських рад.

У цій тергромаді обрано на посаду сільського голову Берестівської об'єднаної територіальної громади, а також 22 депутати сільської ради.

24 січня поточного року в Берестівській сільській громаді обрано два старости. Один староста на п'ять таких сіл: Миколаївка, Малинівка, Новоіванівка, Новосолдатське, Радивонівка. Один – на таких три села, як Карла Маркса, Глодове, Калайтанівка.

Веселівська селищна об'єднана територіальна громада з адміністративним центром у смт Веселе. Кількість населених пунктів, що входять до складу громади, – 9, або Веселівська селищна, Білоріцька, Широківська сільські ради.

24 січня відбулися вибори у Веселівській селищній громаді, під час яких обрано чотири старости таких сіл: Білоріцьке, Озерне, Широке, Новоолександрівка.

Обрано селищного голову Веселівської селищної об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів селищної ради.

Комиш-Зорянська селищна об'єднана територіальна громада з адміністративним центром у смт Комиш-Зоря. Кількість населених пунктів, що входять до складу спроможної територіальної громади, – 10, або Комиш-Зорянська селищна, Білоцерківська, Благовіщенська, Ланцівська, Шевченківська сільські ради.

Обрано селищного голову Комиш-Зорянської селищної об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів селищної ради.

Преображенська сільська об'єднана територіальна громада, адміністративний центр якої розташовано в селі Преображенка. Кількість населених пунктів, що входять до складу громади, – 15, або Преображенська, Омельницька, Вільнянська, Новоселівська, Микільська сільські ради.

Обрано сільського голову Преображенської сільської об'єднаної територіальної громади а, також 21 депутат сільської ради.

10 квітня поточного року відбудуться вибори в Преображенській сільській громаді трьох старост. Обрано одного старосту на чотири таких села: Омельник, Свобода, Широке, Червоний Яр. Один староста на три села – Вільнянка, Обще і Васильківське. Так само одного на три – Микільське, Новосолошине і Тимошівське.

Смирновська сільська об'єднана територіальна громада з адміністративним центром у селі Смирнове. Кількість населених пунктів, що входять до складу громади, – 8, або Зразківська, Смирновська, Титовська сільські ради.

Обрано сільського голову Смирновської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 14 депутатів сільської ради.

Чапаєвська сільська об'єднана територіальна громада з адміністративним центром у селі Чапаєвка. Вона охопила Чапаєвську, Кінсько-Роздорівську сільські ради.

Обрано сільського голову Чапаєвської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 22 депутати сільської ради.

10 квітня в Чапаєвській сільській громаді обиратимуть одного старосту таких сіл: Кінські Роздори, Лозове та селища Магедове.

В Одеській області утворено вісім об'єднаних територіальних громад. Так, *Біляївська міська об'єднана територіальна громада* має центр у місті Біляївка. Кількість населених пунктів, що входять до складу громади, – 3, або Біляївська міська, Майорівська сільська ради.

25 жовтня 2015 р. відбулися перші місцеві вибори на посаду міського голову Біляївської міської об'єднаної територіальної громади, а також депутатів ради громади, яких обрано в кількості 26. У поточному році 7 січня в цій громаді відбулися вибори на посаду старости. За результатами виборів обрано старост у с. Майори і с. Повстанське.

Балтська міська об'єднана територіальна громада з адміністративним центром у місті Балта. Кількість населених пунктів, що входять до складу громади, – 28, або Балтська міська, Бендзарівська, Білинська, Борсуківська, Гольм'янська, Кармалюківська, Козацька, Коритненська, Лісничівська, Миронівська, Обжильська, Оленівська, Пасатська, Пасицелівська, Переймівська, Перелітська, Саражинська сільські ради.

Обрано міського голову Балтської міської об'єднаної територіальної громади, а також 34 депутати ради.

27 березня в Балтській міській громаді обиратимуть 16 старост. По одному в таких селах, як Борсуки, Гольма, Козацьке, Коритне, Лісничівка, Мирони, Пасицели, Пасат, Перейма, Саражинка, Бендзари, Андріяшівка. Одного старосту на села Обжиле і Березівка. Так само старосту на села Перельоти і Немирівське. Одного старосту на три села (Кармалюківка, Євтодія, Зелений Гай). Так само одного старосту на села Оленівка, Мошняги і Семено-Карпівка. Одного старосту матимуть п'ять сіл (Білине, Акулинівка, Відрада, Петрівка, Харитинівка).

Великомихайлівська селищна об'єднана територіальна громада. Центр громади розташовано в смт Велика Михайлівка. В її склад ввійшло 31 населений пункт, або Великомихайлівська селищна, Новопетрівська, Новоселівська, Полезненська, Стоянівська, Гребениківська, Великокомарівська, Комарівська, Юрківська сільські ради.

Обрано селищного голову Великомихайлівської селищної об'єднаної територіальної громади, а також 25 депутатів селищної ради.

Красносільська сільська об'єднана територіальна громада. Має адміністративний центр громади в селі Красносілка. Кількість населених пунктів, що входять до складу громади, – 7, або Красносільська, Свердловська сільські ради.

Обрано сільського голову Красносільської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 25 депутатів сільської ради.

Маразліївська сільська об'єднана територіальна громада. Адміністративний центр громади – у селі Маразліївка. До неї ввійшли вісім населених пунктів, або Маразліївська, Великомар'янівська, Широківська сільські ради.

Обрано сільського голову Маразліївської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 22 депутати сільської ради.

27 березня в Маразліївській сільській громаді обиратимуть трьох старост таких сіл: Великомар'янівка, Долинівка, Широке.

Розквітівська сільська об'єднана територіальна громада з адміністративним центром у селі Розквіт. Кількість населених пунктів, що входять до складу громади, – 14, або Розквітська, Ставкова, Анатолієвська сільські ради.

Обрано сільського голову Розквітівської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 22 депутати сільської ради.

Тузлівська сільська об'єднана територіальна громада. Має адмінцентр у селі Тузла. Кількість населених пунктів, що входять до складу громади, – 7, або Тузлівська, Безім'янська сільські ради.

Обрано сільського голову Тузлівської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 13 депутатів сільської ради.

Червоноармійська сільська об'єднана територіальна громада. Адміністративний центр громади в селі Червоноармійське. Кількість населених пунктів, що входять до складу громади, – 6.

Обрано сільського голову Червоноармійської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 13 депутатів сільської ради.

У Вінницькій області утворено дві об'єднані територіальні громади. Зокрема, *Калинівська міська об'єднана територіальна громада* з адміністративним центром у місті Калинівка. До неї ввійшли Калинівська міська, Дружелюбівська сільські ради.

Обрано міського голову Калинівської міської об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів ради.

Студенянська сільська об'єднана територіальна громада з адміністративним центром громади в селі Студена. Вона охопила Студенянську, Гонорівську сільські ради.

Обрано сільського голову Студенянської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 14 депутатів ради.

У Волинській області утворено п'ять об'єднаних територіальних громад. *Велицька сільська об'єднана територіальна громада* з адміністративним центром у селі Велицьк. До неї ввійшли Велицька, Мельницька, Підрізька, Сільцівська сільські ради.

Обрано сільського голову Велицької сільської об'єднаної територіальної громади, а також 14 депутатів ради.

Голобська селищна об'єднана територіальна громада. Адміністративний центр громади розташовано в смт Голоби. Вона охопила Голобську селищна, Майданську, Новомосирську, Поповичівську сільські ради.

Обрано селищного голову Голобської селищної об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів ради.

Зимнівська сільська об'єднана територіальна громада. Адміністративний центр громади в селі Зимне. До неї ввійшли Зимнівська, Льотничівська, Бубнівська, Селецька сільські ради.

Обрано сільського голову Зимнівської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 22 депутати ради.

Смолигівська сільська об'єднана територіальна громада. Адміністративний центр громади розташовано в селі Смолигів. До її складу ввійшли Смолигівська, Хорохоринська сільські ради.

Обрано сільського голову Смолигівської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 14 депутатів сільської ради.

Устилузька міська об'єднана територіальна громада з адміністративним центром у місті Устилуг. Вона охопила Устилузьку міську, Стенжаричівську, Микитичівську, П'ятиднівську, Лудинську, Рогожанську, Хотячівську, Зорянську сільські ради.

Обрано міського голову Устилузької міської об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів ради.

У Дніпропетровській області утворено 15 об'єднаних територіальних громад. Так, *Єлізарівська сільська об'єднана територіальна громада.* Адміністративний центр розташовано в селі Єлізаріве. До неї ввійшли Єлізарівська, Наталівська, Новомар'ївська, Промінська сільські ради.

Обрано сільського голову Єлізарівської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 22 депутати сільської ради.

Апостолівська міська об'єднана територіальна громада з центром у місті Апостолове. Вона охопила Апостолівську міську, Володимирівську, Першотравенську, Михайлівську, Кам'янську сільські ради.

Обрано міського голову Апостолівської міської об'єднаної територіальної громади, а також 34 депутати ради.

Богданівська сільська об'єднана територіальна громада. Адміністративний центр громади – у с. Богданівка. До її складу входять Богданівська, Новодачинська, Новоруська сільські ради.

Обрано сільського голову Богданівської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 25 депутатів сільської ради.

Вербківська сільська об'єднана територіальна громада. Адміністративний центр громади – у с. Вербки. До неї ввійшли Вербківська, Кочережківська, В'язівська, Поперечненська сільські ради.

Обрано сільського голову Вербківської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів сільської ради.

27 березня у Вербківській сільській громаді обиратимуть чотирьох старост. Одного на два села (В'язівка і Веселе). Так само на села Нові Вербки і Морозівське. Одного на три села (Кочережки, Жолобок, Підлісне). Одного старосту на чотири таких села, як Поперечне, Свідівка, Степ, Новомиколаївське.

Жовтнева сільська об'єднана територіальна громада. Адміністративний центр громади – у с. Жовтневе. Жовтнева, Новоолексіївська, Нововасилівська сільські ради ввійшли до її складу.

Обрано сільського голову Жовтневої сільської об'єднаної територіальної громади, а також 14 депутатів сільської ради.

Зеленодольська міська об'єднана територіальна громада з адмінцентром у м. Зеленодольськ. Вона охопила Зеленодольську міську, Великокостромську, Мар'янську сільські ради.

Обрано міського голову Зеленодольської міської об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів ради.

Ленінська сільська об'єднана територіальна громада з адміністративним центром у с. Ленінське. Вона складається з Ленінської, Токівської сільських рад.

Обрано сільського голову Ленінської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів сільської ради.

Ляшківська сільська об'єднана територіальна громада. Центр громади – у с. Ляшківка. До неї ввійшли Ляшківська, Зелеївська сільські ради.

Обрано сільського голову Ляшківської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 14 депутатів сільської ради.

Могилівська сільська об'єднана територіальна громада з адмінцентром у с. Могилів. Могилівська, Зорянська сільські ради ввійшли до її складу.

Обрано сільського голову Могилівської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 22 депутати сільської ради.

Нивотрудівська сільська об'єднана територіальна громада. Адмінцентр розташований в с. Нива трудова. Вона охопила Нивотрудівську, Вільненську сільські ради.

Обрано сільського голову Нивотрудівської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 22 депутати сільської ради.

Новоолександрівська сільська об'єднана територіальна громада. Адміністративний центр розташований в с. Новоолександрівка. До неї ввійшли Новоолександрівська, Волоська сільські ради.

Обрано сільського голову Новоолександрівської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів сільської ради.

Новопокровська сільська об'єднана територіальна громада з адміністративним центром у с. Новопокровка. До неї ввійшли – Новопокровська, Павлівська, Мопрівська сільські ради.

Обрано селищного голову Новопокровської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 14 депутатів селищної ради.

Солонянська сільська об'єднана територіальна громада. Її адміністративний центр розташовано в с. Солоне. Вона охопила Солонянську, Василівську, Малозахаринську, Широчанську сільські ради.

Обрано селищного голову Солонянської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 25 депутатів селищної ради.

Сурсько-Литовська сільська об'єднана територіальна громада з адмінцентром у с. Сурсько-Литовське. Сурсько-Литовська, Новомиколаївська сільські ради ввійшли до її складу.

Обрано сільського голову Сурсько-Литовська сільської об'єднаної територіальної громади, а також 22 депутати сільської ради.

Ювілейна сільська об'єднана територіальна громада. Адмінцентр громади розташовано в с. Ювілейне. Вона охопила Ювілейну селищну, Степнянську сільську ради.

Обрано селищного голову Ювілейної сільської об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів селищної ради.

У Донецькій області утворено три об'єднані територіальні громади. Зокрема, *Краснолиманська міська об'єднана територіальна громада* з адмінцентром у м. Красний Лиман охопила 40 населених пунктів, що до неї ввійшли. Ці населені пункти з Краснолиманської міської, Ямпільської, Дробишевської, Кіровської, Новоселівської, Ярівської, Рубцівської, Коровоярської, Яцьківської, Рідкодубівської, Шандриголівської, Криволуцької, Тернівської сільських рад.

Обрано міського голову Краснолиманської міської об'єднаної територіальної громади, а також 34 депутати ради.

Октябрська сільська об'єднана територіальна громада. Її адміністративний центр розташовано в с. Октябрське. Кількість населених пунктів, що входять до складу спроможної територіальної громади, – 14. Це Октябрська, Никанорівська, Новоторецька сільські ради.

Обрано сільського голову Октябрської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 14 депутатів сільської ради.

Черкаська селищна об'єднана територіальна громада. Адмінцентр громади – смт Черкаське. Кількість населених пунктів, що входять до складу спроможної територіальної громади, – 11. Це Черкаська, Олександрівська, Привільська, Прелесненська сільські ради.

Обрано селищного голову Черкаської селищної об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів селищної ради.

Житомирська область на сьогодні має дев'ять об'єднаних територіальних громад. *Іршанська селищна об'єднана територіальна громада.* Адміністративний центр розташовано в смт Іршанськ. Кількість населених пунктів, що входять до спроможної територіальної громади, – 5. Це Іршанська селищна, Добринська сільська ради.

Обрано селищного голову Іршанської селищної об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів селищної ради.

Високівська сільська об'єднана територіальна громада з адмінцентром у селі Високе. Це Високівська, Забрідська, Городищенська сільські ради.

Обрано сільського голову Високівської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 13 депутатів сільської ради.

Вишевицька сільська об'єднана територіальна громада. Її адміністративний центр у с. Вишевичі. До неї ввійшли Вишевицька, Вепринська, Іршанська, Межиріцька сільські ради.

Обрано сільського голову Вишевицької сільської об'єднаної територіальної громади, а також 14 депутатів сільської ради.

Дубрівська сільська об'єднана територіальна громада. Центр громади – с. Дубрівка. Вона охопила Дубрівську, Мокренську, Радупинську, Хижівську сільські ради.

Обрано сільського голову Дубрівської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 22 депутати сільської ради.

Народицька селищна об'єднана територіальна громада. Її адмінцентр розташований в смт Народици. Громаду утворено на основі населених пунктів Народицької селищної, Базарської, Болотницької, В'язівської, Гуто-Мар'ятинської, Закусилівської, Заліської, Ласківської, Межиліської, Мотійківської, Новодорогинської, Норинцівської, Радчанської, Селецької, Стародорогинської, Сухарівської сільських рад.

Обрано селищного голову Народицької селищної об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів селищної ради.

Новоборівська селищна об'єднана територіальна громада. Адмінцентр громади – смт Нова Борова. Кількість населених пунктів, що входять до спроможної територіальної громади, – 18, або Новоборівська селищна, Кропивнянська, Небізька, Фасівська, Ягодинська сільські ради.

Обрано селищного голову Новоборівської селищної об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів селищної ради.

Потіївська сільська об'єднана територіальна громада. Адмінцентр громади – с. Потіївка. Кількість населених пунктів, що входять до спроможної територіальної громади, – 24, або Потіївська, Гуто-Потіївська, Заньківська, Новобудська, Облітківська сільські ради.

Обрано сільського голову Потіївської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 13 депутатів сільської ради.

Тетерівська сільська об'єднана територіальна громада з адмінцентром у с. Тетерівка. До неї ввійшли Тетерівська, Буківська, Денишівська, Корчацька сільські ради.

Обрано сільського голову Тетерівської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 22 депутати сільської ради.

Червоненська сільська об'єднана територіальна громада. Адмінцентр громади – с. Червоне. Це Червоненська селищна, Великомошківська, Глинівська, Забарська, Крилівська, Маломошківська сільські ради.

Обрано селищного голову Червоненської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 22 депутати селищної ради.

Закарпатська область має дві об'єднані територіальні громади. *Вільховецька сільська об'єднана територіальна громада* з адмінцентром у

с. Вільхівці. Вона охопила Вільховецьку, Вільховенцько-Лазівську, Добрянську сільські ради.

Обрано сільського голову Вільховецької сільської об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів сільської ради.

21 лютого у Вільховецькій сільській громаді обиратимуть двох старост. Одного на два села (Вільхівці-Лазі і Ракове). Одного – на с. Добрянське.

Тячівська міська об'єднана територіальна громада. Її адмінцентр – м. Тячів. Тячівська міська, Руськополівська, Лазівська сільські ради утворили її склад.

Обрано міського голову Тячівської міської об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів ради.

21 лютого в Тячівській міській громаді відбудуться вибори трьох старост таких сіл: Руське Поле, Тячівка, Лазі і Округла.

В Івано-Франківській області утворено три об'єднані територіальні громади. *Верхнянська сільська об'єднана територіальна громада.* Адмінцентр розташовано в с. Верхня. Це Верхнянська, Довговынилівська, Завадківська, Зборянська, Негівська, Станьківська сільські ради.

Обрано на посаду сільського голову Верхнянської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів сільської ради.

Печеніжинська селищна об'єднана територіальна громада. Адмінцентр громади – смт Печеніжин. До неї ввійшли Печеніжинська селищна, Молодятинська, Марківська, Малоключівська, Рунгурська, Слобідська, Сопівська, Княздвірська сільські ради.

Обрано селищного голову Печеніжинської селищної об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів селищної ради.

28 лютого Печеніжинська селищна громада визначатиметься зі старостами. Там обиратимуть вісім старост таких сіл: Княздвір, Кийданці, Сопів, Малий Ключів, Рунгури, Слобода, Марківка, Молодятин.

Старобогородчанська сільська об'єднана територіальна громада. Адмінцентр громади – с. Старі Богородчани. Її утворили Старобогородчанська, Нивочинська сільські ради.

Обрано сільського голову Старобогородчанської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 22 депутати сільської ради.

3 квітня Старобогородчанська сільська громада обиратиме трьох старост таких сіл: Нивочин, Гринівка, Лесівка.

У Кіровоградській області утворено дві об'єднані територіальні громади. *Бобринецька сільська об'єднана територіальна громада.* Адмінцентр громади – с. Бобринець. Її утворили Бобринецька міська, Червонодолинська сільська ради.

Обрано міського голову Бобринецької сільської об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів ради.

Маловисківська міська об'єднана територіальна громада. Адмінцентр громади – м. Мала Виска. В утворенні брали участь Маловисківська міська, Паліївська, Первомайська, Олександрівська сільські ради.

Обрано міського голову Маловисківської міської об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів ради.

Луганська область має також дві об'єднані територіальні громади. *Білокуракинська селищна об'єднана територіальна громада*. Адмінцентр громади – смт Білокуракине. До неї ввійшли Білокуракинська селищна, Нещеретівська, Бунчуківська, Олександропільська, Лизинська, Олексіївська, Курячівська, Дем'янівська сільські ради.

Обрано селищного голову Білокуракинської селищної об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів селищної ради.

Новопсковська селищна об'єднана територіальна громада. Адмінцентр громади – смт Новопсков. Її утворили Новопсковська селищна, Осинівська сільська ради.

Обрано селищного голову Новопсковської селищної об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів селищної ради.

У Львівській області утворено 15 об'єднаних територіальних громад. *Бісковицька сільська об'єднана територіальна громада*. Адмінцентр громади – с. Бісковичі. Вона охопила Бісковицьку, Викотівську, П'яновицьку сільські ради.

Обрано сільського голову Бісковицької сільської об'єднаної територіальної громади, а також 22 депутати сільської ради.

Бабинська сільська об'єднана територіальна громада з адмінцентром у с. Бабина. До неї ввійшли Бабинська, Містковицька, Корницька сільські ради.

Обрано сільського голову Бабинської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 22 депутати сільської ради.

Вільшаницька сільська об'єднана територіальна громада. Її адмінцентр розташовано в с. Вільшаник. До неї ввійшли Вільшаницька, Монастирецька сільські ради.

Обрано сільського голову Вільшаницької сільської об'єднаної територіальної громади, а також 14 депутатів сільської ради.

Воле-Баранецька сільська об'єднана територіальна громада. Адмінцентр громади – с. Воля-Баранецька. Її утворили Воле-Баранецька, Садковицька, Верховецька сільські ради.

Обрано сільського голову Воле-Баранецької сільської об'єднаної територіальної громади, а також 22 депутати сільської ради.

Гніздичівська селищна об'єднана територіальна громада. Адмінцентр громади – смт Гніздичів. Це Гніздичівська селищна, Лівчицівська, Рудянська сільські ради.

Обрано селищного голову Гніздичівської селищної об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів селищної ради.

Грабовецька сільська об'єднана територіальна громада. Адмінцентр громади – с. Грабовець. Це Грабовецька, Монастирецька, Конюхівська, Довголукивська сільські ради.

Обрано сільського голову Грабовецької сільської об'єднаної територіальної громади, а також 14 депутатів сільської ради.

Дублянська сільська об'єднана територіальна громада. Адмінцентр громади – с. Дубляни. До неї ввійшли Дублянська, Великоозиминська, Лукавська сільські ради.

Обрано селищного голову Дублянської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 14 депутатів селищної ради.

Заболотцівська сільська об'єднана територіальна громада. Її адмінцентр розташовано в с. Заболотці. Це Заболотцівська, Ражнівська сільські ради.

Обрано сільського голову Заболотцівської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 14 депутатів сільської ради.

Луківська сільська об'єднана територіальна громада. Адмінцентр громади – с. Луки. До її складу ввійшли Луківська, Купновицька сільські ради.

Обрано сільського голову Луківської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 14 депутатів сільської ради.

Міженецька сільська об'єднана територіальна громада. Адмінцентр громади – с. Міженець. Це Міженецька, Дроздовичівська сільські ради.

Обрано сільського голову Міженецької сільської об'єднаної територіальної громади, а також 14 депутатів сільської ради.

Новокалінівська міська об'єднана територіальна громада. Адмінцентр розташовано в м. Новий Калинів. До неї ввійшли Новокалінівська міська, Калинівська, Корналовицька, Гординянська, Великобілінська сільські ради.

Обрано міського голову Новокалінівської міської об'єднаної територіальної громади, а також 22 депутати ради.

17 квітня Новокалінівська міська громада обиратиме трьох старост. Одного старосту обиратимуть на три села (Велика Білина, Мала Білина, Велика Хвороща). По одному матимуть села Гординя і Карналовичі.

Новоміська сільська об'єднана територіальна громада. Адмінцентр громади – с. Нове Місто. Це Новоміська, Болозівська, Конівська, Грушатичівська сільські ради.

Обрано сільського голову Новоміської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 22 депутати сільської ради.

Новострілищанська селищна об'єднана територіальна громада. Адмінцентр громади – смт Нові Стрілища. Це Новострілищівська селищна, Баківцівська, Кніселівська сільські ради.

Обрано селищного голову Новострілищанської селищної об'єднаної територіальної громади, а також 14 депутатів селищної ради.

Тростянецька об'єднана територіальна громада. Її утворили Бродківська, Демнянська, Красівська, Стільська, Тернопільська сільські ради.

Обрано сільського голову Тростянецької об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів сільської ради.

28 лютого в Тростянецькій сільській громаді відбудуться вибори семи старост. По одному старості матимуть села Демня і Заклад. Один староста буде в селах Бродки і Суха Долина. Так само села Красів і Поляна. Одного старосту на два села матимуть Тернопілля та Добряни. Одного старосту матимуть смт Липівка та с. Луб'яна. Одного старосту на чотири села обиратимуть Стільсько, Дуброва, Мала Воля, Ілів.

Чукв'янська сільська об'єднана територіальна громада. Адмінцентр громади – с. Чуква. Це Чукв'янська, Блажівська сільські ради.

Обрано сільського голову Чукв'янської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 14 депутатів сільської ради.

Миколаївська область має одну об'єднану територіальну громаду. *Куцурубська сільська об'єднана територіальна громада.* Адмінцентр розташовано в с. Куцуруб. До неї ввійшли Куцурубська, Іванівська сільські ради.

У ній обрано сільського голову Куцурубської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 14 депутатів сільської ради.

17 квітня Куцурубська сільська громада обиратиме одного старосту таких сіл: Іванівка і Яселка.

У Полтавській області утворено 12 об'єднаних територіальних громад. *Білоцерківська сільська об'єднана територіальна громада* з адміністративним центром у с. Білоцерківка. Кількість населених пунктів, що входять до складу спроможної територіальної громади, – 18. Її утворили Балакліївська, Бірківська, Подільська, Білоцерківська сільські ради.

Обрано сільського голову Білоцерківської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 22 депутати сільської ради.

Глобинська міська об'єднана територіальна громада. Центр громади – м. Глобине. Кількість населених пунктів, що входять до складу спроможної територіальної громади, – 23. Це Глобинська міська, Жуківська, Бабичівська, Опришківська, Пирогівська, Борисівська сільські ради.

Обрано міського голову Глобинської міської об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів ради.

Клепачівська сільська об'єднана територіальна громада. Центр громади – с. Клепачі. Це Клепачівська, Новачиська, Шишацька сільські ради.

Обрано сільського голову Клепачівської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 14 депутатів сільської ради.

Недогарківська сільська об'єднана територіальна громада з адмінцентром у с. Недогарки. До неї ввійшли Недогарківська, Максимівська сільські ради.

Обрано сільського голову Недогарківської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 21 депутат сільської ради.

Омельницька сільська об'єднана територіальна громада. Адмінцентр громади – с. Омельник. Кількість населених пунктів, що входять до складу спроможної територіальної громади, – 20. Це Омельницька, Запільська, Демидівська, Рокитнянська сільські ради.

Обрано сільського голову Омельницької сільської об'єднаної територіальної громади, а також 22 депутати сільської ради.

Піщанська сільська об'єднана територіальна громада з адмінцентром у с. Піщане. Кількість населених пунктів, що входять до складу спроможної територіальної громади, – 7. Це Піщанська, Гориславська сільські ради.

Обрано сільського голову Піщанської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів сільської ради.

Пирятинська міська об'єднана територіальна громада. Її адмінцентр розташовано в м. Пирятин. До неї ввійшли Пирятинська міська, Олександрівська сільська ради.

Обрано міського голову Пирятинської міської об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів ради.

Покровсько-Багачанська сільська об'єднана територіальна громада. Центр громади – с. Покровська Багачка. Це Покровсько-Багачанська, Березинківська, Тарасівська сільські ради.

Обрано сільського голову Покровсько-Багачанської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 14 депутатів сільської ради.

Пришибська сільська об'єднана територіальна громада. Центр громади – с. Пришиб. Кількість населених пунктів, що входять до складу спроможної територіальної громади, – 5. Пришибська, Кобелячківські сільські ради.

Обрано сільського голову Пришибської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 14 депутатів сільської ради.

3 квітня Пришибська сільська громада обиратиме одного старосту сіл Кобелячок і Малики.

Семенівська селищна об'єднана територіальна громада. Центр громади – смт Семенівка. Її утворено за рахунок Семенівської селищної, Вереміївської сільських рад.

Обрано селищного голову Семенівської селищної об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів селищної ради.

Червонознам'янська сільська об'єднана територіальна громада. Центр громади – с. Червона Знам'янка. Кількість населених пунктів, що входять до складу спроможної територіальної громади, – 5. Майбородівська, Червонознам'янська сільські ради.

Обрано сільського голову Червонознам'янської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 21 депутат сільської ради.

Шишацька селищна об'єднана територіальна громада. Центр громади – смт Шишаки. Кількість населених пунктів, що входять до складу спроможної територіальної громади, – 63. Її утворили Шишацька селищна, Баранівська, Великоперевізька, Воскобійницька, Гоголівська, Жоржівська, Ковердинобалківська, Куйбишевська, Михайликівська, Пришибська, Великобузівська, Сагайдацька сільські ради.

Обрано селищного голову Шишацької селищної об'єднаної територіальної громади, а також 24 депутати селищної ради.

У Рівненській області утворено сім об'єднаних територіальних громад.
Бабинська сільська об'єднана територіальна громада. Центр громади – село Бабин. Кількість населених пунктів, що входять до складу спроможної територіальної громади, – 4. Бабинська, Рясниківська сільські ради.

Обрано сільського голову Бабинської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 14 депутатів сільської ради.

Бугринська сільська об'єднана територіальна громада. Центр громади – село Бугрин. Кількість населених пунктів, що входять до складу спроможної територіальної громади, – 12. Бугринська, Посягвівська сільські ради.

Обрано сільського голову Бугринської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 22 депутати сільської ради.

Клесівська селищна об'єднана територіальна громада. Центр громади – селище Клесів. Кількість населених пунктів, що входять до складу спроможної територіальної громади, – 7. Клесівська селищна, Карпилівська, Карасинська сільські ради.

Обрано селешного голову Клесівської селищної об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів селищної ради.

Миляцька сільська об'єднана територіальна громада. Центр громади – с. Миляч. Миляцька, Удрицька, Перебродівська, Жаденська сільські ради.

Обрано сільського голову Миляцької сільської об'єднаної територіальної громади, а також 21 депутата сільської ради.

24 січня поточного року в Миляцькій сільській громаді відбулися вибори шести старост таких сіл: Удрицьк, Хочин, Смородськ, Лугове, Біле, Жадень, Переброди, Будимля.

Підлозцівська сільська об'єднана територіальна громада. Центр громади – село Підлозці. Підлозцівська, Торговицька сільські ради.

Обрано сільського голову Підлозцівської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 14 депутатів сільської ради.

Крупецька сільська об'єднана територіальна громада. У ній 24 квітня 2016 р. відбудуться вибори депутатів сільської ради та сільського голови.

Привільненська сільська об'єднана територіальна громада 24 квітня обиратиме депутатів сільської ради та сільського голову громади.

Сумська область має одну об'єднану територіальну громаду. *Березівська сільська об'єднана територіальна громада.* Центр громади – с. Береза. До неї ввійшли Березівська, Слоутська, Землянківська, Шевченківська, Обложківська, Іващенківська, Горілівська, Первомайська сільські ради.

Обрано сільського голову Березівської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 21 депутата сільської ради.

У Тернопільській області утворено 26 об'єднаних територіальних громад. *Іванівська сільська об'єднана територіальна громада* з адмінцентром у с. Іванівка. До неї ввійшли Іванівська, Глещавська, Ілавченська, Сороцька сільські ради.

Обрано сільського голову Іванівської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 22 депутати сільської ради.

Білобожницька сільська об'єднана територіальна громада. Центр громади – с. Білобожниця. Це Білобожницька, Ридодубівська, Ромашівська сільські ради.

Обрано сільського голову Білобожницької сільської об'єднаної територіальної громади, а також 22 депутати сільської ради.

Байковецька сільська об'єднана територіальна громада. Центр громади – с. Дубівці. Її утворили Байковецька, Дубовецька, Лозівська, Стегниківська, Шляхтинецька сільські ради.

Обрано сільського голову Байковецької сільської об'єднаної територіальної громади, а також 22 депутати сільської ради.

Васильковецька сільська об'єднана територіальна громада. Центр громади – с. Васильківці. Васильковецька, Крогулецька, Нижбірківська, Целіївська, Чабарівська сільські ради.

Обрано сільського голову Васильковецької сільської об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів сільської ради.

Великогаївська сільська об'єднана територіальна громада. Центр громади – с. Великі Гаї. Козівська селищна, Великогаївська, Дичківська, Баворівська, Грабовецька, Скоморохівська, Товстолюзька сільські ради.

Обрано сільського голову Великогаївської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів сільської ради.

Гусятинська селищна об'єднана територіальна громада. Центр громади – смт Гусятин. Гусятинська селищна, Вільхівчицька, Суходільська сільські ради.

Обрано селищного голову Гусятинської селищної об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів селищної ради.

Заводська селищна об'єднана територіальна громада. Центр громади – смт Заводське. Увійшли Заводська селищна, Угринська сільська ради.

Обрано селищного голову Заводської селищної об'єднаної територіальної громади, а також 22 депутати селищної ради.

13 березня Заводська селищна громада обиратиме одного старосту с. Угринь.

Золотниківська сільська об'єднана територіальна громада. Центр громади – с. Золотники. Золотниківська, Багатківська, Бенівська, Бурканівська, Вишнівчицька, Гайворонківська, Гвардійська, Зарваницька, Котузівська, Маловодівська, Надрічненська, Семиківська, Соколівська, Соснівська сільські ради.

Обрано сільського голову Золотниківської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів сільської ради.

Золотопотіцька сільська об'єднана територіальна громада. Центр громади – с. Золотий Потік. Золотопотіцька селищна, Возилівська, Костільницька, Миколаївська, Русилівська, Скомороська, Сновидівська, Соколівська сільські ради.

Обрано селищного голову Золотопотіцької сільської об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів селищної ради.

Козлівська селищна об'єднана територіальна громада. Центр громади – смт Козова. Козлівська селищна, Покропивнянська, Слобідківська, Таурівська сільські ради.

Обрано селищного голову Козлівської селищної об'єднаної територіальної громади, а також 22 депутати селищної ради.

Колиндянська сільська об'єднана територіальна громада. Центр громади – с. Колиндяни. Колиндянська, Великочорнокінецька, Давидківська, Малочорнокінецька, Тарнавська, Чорнокінецько-Волянська сільські ради.

Обрано сільського голову Колиндянської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 20 депутатів сільської ради.

Колодненська сільська об'єднана територіальна громада. Адмінцентр розташовано у с. Колодне. Колодненська, Шимковецька сільські ради.

Обрано сільського голову Колодненської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 14 депутатів сільської ради.

Коропецька селищна об'єднана територіальна громада. Центр громади – смт Коропець. Коропецька селищна, Вербківська, Садівська сільські ради.

Обрано селищного голову Коропецької селищної об'єднаної територіальної громади, а також 22 депутати селищної ради.

Лопушненська сільська об'єднана територіальна громада. Центр громади – с. Лопушне Лопушненська. Великогорянська сільські ради.

Обрано сільського голову Лопушненської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 14 депутатів сільської ради.

Мельнице-Подільська селищна об'єднана територіальна громада. Центр громади – смт Мельниця-Подільська. Мельниця-Подільська селищна, Вигодська, Вільховецька, Горошівська, Дністровська, Дзвиняцька, Збручанська, Кудриницька, Урожайнівська, Устянська, Худиківська сільські ради.

Обрано селищного голову Мельнице-Подільської селищної об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів селищної ради.

Микулинецька селищна об'єднана територіальна громада. Центр громади – смт Микулинці. Микулинецька селищна, Дворічанська, Ладичинська, Заздрівська сільські ради.

Обрано селищного голову Микулинецької селищної об'єднаної територіальної громади, а також 25 депутатів селищної ради.

Новосільська сільська об'єднана територіальна громада. Центр громади – с. Нове Село. Новосільська, Гнилицька, Лисичинська сільські ради.

Обрані сільського голову Новосільської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 14 депутатів сільської ради.

27 березня Новосільська сільська громада обиратиме шістьох старост таких сіл: Гнилички, Гнилиці, Голошинці, Козярі, Лисичинці, Сухівці, Шельпаки.

Озернянська сільська об'єднана територіальна громада. Центр громади – с. Озерна. Озернянська, Богданівська, Осташівська, Цебрівська сільські ради.

Обрано сільського голову Озернянської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 14 депутатів сільської ради.

Озерянська сільська об'єднана територіальна громада. Центр громади – с. Озеряни. Озерянська, Жилинська, Пилатківська сільські ради.

Обрано сільського голову Озерянської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 14 депутатів сільської ради.

Підволочиська селищна об'єднана територіальна громада. Центр громади – смт Підволочиськ. Підволочиська селищна, Богданівська, Галушинська, Дорофіївська, Жеребківська, Іванівська, Кам'янківська, Качанівська, Клебанівська, Мисловецька, Оріховецька, Рожиська, Староміщинська, Супранівська, Турівська, Хмелиськівська, Чернилівська сільські ради.

Обрано селищного голову Підволочиської селищної об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів селищної ради.

Почаївська міська об'єднана територіальна громада. Центр громади – м. Почаїв. Почаївська міська, Старотаразька сільські ради.

Обрано міського голову Почаївської міської об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів ради.

Скала-Подільська селищна об'єднана територіальна громада. Центр громади – смт Скала-Подільська. Скала-подільська селищна, Гуштинська, Іванківська, Лосяцька, Ниврянська, Турильченська сільські ради.

Обрано селищного голову Скала-Подільської селищної об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів селищної ради.

Скалатська міська об'єднана територіальна громада. Центр громади – м. Скалат. Скалатська міська, Городницька, Зарубинецька, Колодіївська, Кривенська, Магдалівська, Новосілківська, Остап'ївська, Подільська, Староскалатська сільські ради.

Обрано міського голову Скалатської міської об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів ради.

Скориківська сільська об'єднана територіальна громада. Центр громади – с. Скорики Скориківська, Воробіївська, Кошляківська, Пальчинська, Терпилівська сільські ради.

Обрано сільського голову Скориківської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 22 депутати сільської ради.

Теребовлянська міська об'єднана територіальна громада. Центр громади – м. Теребовля. Теребовлянська міська, Вербовецька, Довгенська, Долинська, Кровинківська, Ласковецька, Лошнівська, Могильницька, Мшанецька, Острівецька, Підгайчицька, Плебанівська, Романівська, Сущинська сільські ради.

Обрано міського голову Теребовлянської міської об'єднаної територіальної громади, а також 34 депутати ради.

Шумська міська об'єднана територіальна громада. Центр громади – м. Шумськ. Шумська міська, Андрушівська, Биковецька, Боложівська, Бриківська, Жолобківська, Залісцівська, Іловицька, Кордишівська, Літовищенська, Онишковецька, Потуторівська, Рохманівська, Соснівська, Стіжоцька, Суразька, Тилявська, Угорська, Шумбарська сільські ради.

Обрано міського голову Шумської міської об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів ради.

Херсонська область має одну об'єднану територіальну громаду. *Кочубеївська сільська об'єднана територіальна громада.* Центр громади – с. Кочубеївка. Кочубеївська, Заградівська, Пригір'ївська, Орлівська сільські ради.

Обрано сільського голову Кочубеївської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 14 депутатів сільської ради.

У Черкаській області утворено три об'єднані територіальні громади. *Єрківська селищна об'єднана територіальна громада.* Центр громади – смт Єрки.

Обрано селищного голову Єрківської селищної об'єднаної територіальної громади, а також 22 депутати селищної ради.

24 січня поточного року Єрківська селищна громада обрала одного старосту с. Радчиха.

Білозірська селищна об'єднана територіальна громада. Центр громади – смт Білозір'я. Білозірська, Ірдинська сільські ради.

Обрано селищного голову Білозірської селищної об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів сільської ради.

17 січня Білозірська сільська громада обрала старост у смт Ірдинь.

Мокрокалигирська сільська об'єднана територіальна громада. Центр громади – с. Мокра Калигірка. Мокрокалигирська, Єлизаветська, Сухокалигирська, Ярошівська сільські ради.

Обрано сільського голову Мокрокалигирської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 22 депутати сільської ради.

24 січня Мокрокалигирська сільська громада обрала трьох старост. Одного старосту на два села (Ярошівка і Надвисся). По одному старості мають села Суха Калигірка і Єлизаветка.

Чернівецька область має 10 об'єднаних територіальних громад. *Вашковецька сільська об'єднана територіальна громада.* Центр громади – с. Вашківці. Вашковецька, Шишковецька сільські ради.

Обрано сільського голову Вашковецької сільської об'єднаної територіальної громади, а також 22 депутати сільської ради.

Великокучурівська сільська об'єднана територіальна громада. Адмінцентр громади розташовано в с. Великий Кучурів. Кількість населених пунктів, що входять до складу спроможної територіальної громади, – 5. До неї ввійшли Великокучурівська, Снячівська, Тисовецька сільські ради.

Обрано сільського голову Великокучурівської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів сільської ради.

Волоківська сільська об'єднана територіальна громада. Центр громади – с. Волока. Волоківська, Валякузьминська сільські ради.

Обрано сільського голову Волоківської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 22 депутати сільської ради.

Глибоцька селищна об'єднана територіальна громада. Центр громади – смт Глибока. Глибоцька, Михайлівська сільська ради.

Обрано селищного голову Глибоцької селищної об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів селищної ради.

14 лютого Глибоцька селищна громада обрала двох старост на такі села, як Михайлівка і Червона Діброва.

Клішківська сільська об'єднана територіальна громада. Центр громади – с. Клішківці. Клішківська, Полянська сільські ради.

Обрано сільського голову Клішківської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів сільської ради.

Мамалигівська сільська об'єднана територіальна громада. Центр громади – с. Мамалига. Мамализька, Драницька, Стальнівецька, Подвірнецька, Несвоївська, Балковецька сільські ради.

Обрано сільського голову Мамалигівської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів сільської ради.

Недобоївська сільська об'єднана територіальна громада. Центр громади – с. Недобоївці. Недобоївська, Керстенецька, Ставчанська, Долинянська сільські ради.

Обрано сільського голову Недобоївської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів сільської ради.

Рукишинська сільська об'єднана територіальна громада. Центр громади – с. Рукишин. Кількість населених пунктів, що входять до складу спроможної територіальної громади, – 6. Рукишинська, Гордівецька, Пригородоцька, Рашківська, Чепоніська сільські ради.

Обрано сільського голову Рукишинської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 23 депутати сільської ради.

Сокирянська міська об'єднана територіальна громада. Центр громади – м. Сокиряни. Сокирянська міська, Коболчинська сільські ради.

Обрано міського голову Сокирянської міської об'єднаної територіальної громади, а також 26 депутатів ради.

Усть-Путильська сільська об'єднана територіальна громада. Центр громади – с. Усть-Путила. Усть-Путильська, Мареничівська сільські ради. Обрано сільського голову Усть-Путильської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 14 депутатів сільської ради.

У Чернігівській області утворено п'ять об'єднаних територіальних громад. *Вертіївська сільська об'єднана територіальна громада.* Центр громади – с. Вертіївка. Вертіївська, Малокошелівська сільські ради.

Обрано сільського голову Вертіївської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 21 депутата сільської ради.

Деснянська селищна об'єднана територіальна громада. Центр громади – смт Десна. Деснянська селищна, Косачівська, Короп'ївська, Морівська сільські ради.

Обрано селищного голову Деснянської селищної об'єднаної територіальної громади, а також 25 депутатів селищної ради.

Кіптівська сільська об'єднана територіальна громада. Центр громади – с. Кіпті. Кіптівська, Вовчківська, Новошляхівська, Олбинська, Підлісненська, Прогресівська сільські ради.

Обрано сільського голову Кіптівської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 22 депутати сільської ради.

Макіївська сільська об'єднана територіальна громада. Центр – с. Макіївка. Кількість населених пунктів, що входять до складу спроможної територіальної громади, – 7. Макіївська, Ганнівська сільські ради.

Обрано сільського голову Макіївської сільської об'єднаної територіальної громади, а також 13 депутатів сільської ради.

6 березня Макіївська сільська громада обиратиме одного старосту с. Ганнівка.

Парафіївська селищна об'єднана територіальна громада. Центр громади – смт Парафіївка. Парафіївська селищна, Іваницька, Мартинівська, Петрушівська, Южненська сільські ради.

Обрано селищного голову Парафіївської селищної об'єднаної територіальної громади, а також 21 депутата селищної ради.

17 квітня Парафіївська селищна громада обиратиме чотирьох старост таких сіл: Іваниця, Петрушівка, Мартинівка, Южне.

Процес добровільного об'єднання територіальних громад на сьогодні триває. Офіси реформ та експерти мають можливість отримувати гранти на проведення інформаційно-освітньої роботи з жителями громад різних регіонів України. У межах роботи передбачається на прикладі пілотних громад (за їх згодою) показати, як можна вирішувати питання процедури об'єднання, як працювати з місцевими жителями і владою, роз'яснюючи їм цілі об'єднання й кінцеві результати.

Так, Офіс реформ в Івано-Франківській області та Івано-Франківська обласна універсальна наукова бібліотека ім. І. Франка продовжують проведення серії інформаційно-роз'яснювальних семінарів з підтримки децентралізації в рамках проекту USAID ДІАЛОГ та програми IREX «Бібліоміст». Під час роботи семінарів, зокрема, розглядають питання сплати податку на доходи фізичних осіб за місцем роботи чи місцем проживання; можливості вносити зміни в перспективний план, якщо з'ясується, що громада є неспроможною та не може якісно виконувати покладені на неї повноваження. Натомість громадськість цікавить вирішення питання можливого безробіття через скорочення посад унаслідок децентралізації, а також компенсації, напрямів та шляхів перекваліфікації й соціальної адаптації звільнених працівників тощо (<http://www.if.gov.ua/news/v-ivano-frankivsku-proveli-chergovij-seminar-z-pidtrimki-decentralizaciyi>).

Варто також зазначити, що формування об'єднаних територіальних громад у різних областях України відбувалося швидше за ініціативи «зверху» в рамках роботи офісів реформ. У цій ситуації експерти застерігають від використання політики нав'язування громадам свого бачення об'єднання, і радять, швидше, надавати громаді час для осмислення й усвідомлення переваг реформи. З цього приводу завідувач відділу Інституту економіки та прогнозування НАН України, доктор економічних наук О. Бородіна підкреслила, що створення нової моделі місцевого самоврядування не спирається на потужний громадський рух знизу, а нав'язується згори. «Ця новація по формі реалізується, може, і за польським зразком, а по суті – радянськими методами, бо об'єднання громад проводиться так, як колись колективізація, – примусово-добровільно. Чиновники і далі вважають, що вправі вирішувати долю конкретного села та громади в себе в кабінетах», – зауважила науковець (<http://www.silskivisti.kiev.ua/19227/index.php?n=26481>).

Як стверджують експерти з питань децентралізації, відповідно до європейського досвіду, потрібно мінімум дев'ять місяців, щоб люди ознайомилися і зважилися на участь у подібній реформі. Представник ЄС в Україні Ян Томбінські під час однієї із зустрічей наголошував, що з урахуванням ситуації в Україні принцип добровільності об'єднання є найважливішим і задум повинен реалізовуватися, як мінімум, протягом 10 років, щоб цей процес відбувався усвідомлено «знизу». Велике значення має й

те, щоб люди на якихось конкретних фактах переконались у перевагах новачії (<http://www.silskivisti.kiev.ua/19227/index.php?n=26481>).

Наразі ж у процесі формування об'єднаних громад виникали різні конфліктні ситуації. Найбільш поширеними в областях стали факти оскарження в судовому порядку рішень обласних рад про утворення об'єднаних територіальних громад і призначення перших місцевих виборів депутатів та голів.

Про неоднозначну ситуацію і диспропорції у функціонуванні об'єднаних територіальних громад, які вже утворено, говорить директор Інституту розвитку територій, експерт з питань децентралізації влади Ю. Ганущак. Наприклад, з восьми створених у результаті децентралізації об'єднаних територіальних громад Одеської області тільки шість здатні функціонувати повною мірою так, як це передбачає реформа. За його словами, в Одеській області теоретично не відповідають усім критеріям перспективного плану дві громади. Ю. Ганущак згадав Тузлівську сільську об'єднану територіальну громаду як найбільш яскравий приклад. За його словами, це не масштабна громада, однак її розташування є інвестиційно привабливим. «Може бути, до неї приєднаються ще кілька сільрад і вона стане інфраструктурно здатною. Головне – це запропонувати інтелектуальні проекти, адже іноземні донори готові вкладати свої кошти в проекти, однак не в банальне будівництво шкіл і поліклінік, де можна багато накрасити, а в те, що реально передбачає прибуток», – зазначив експерт.

За його словами, найбільш великою об'єднаною територіальною громадою в Одеській області є Балтська міська об'єднана територіальна громада. «Між тією ж Балтою і Одесою немає жодного потужного економічного центру, на якому можна було б сконцентруватися. При цьому Балта за повноваженнями стає як місто обласного значення, це не тільки залишений на місцевому рівні податок за землю, акциз, власні доходи і власні витрати, а й первинна медицина, дитячі сади, школи – все, з приводу чого в неї є повноваження, відповідальність і фінанси, і все те, що необхідно вирішувати на місцевому рівні», – заявив Ю. Ганущак.

Для сільських територій важливо знати, для того, щоб громада відповідала перспективному плану і отримувала реальні фінанси від 60 % податку на доходи осіб, у середньому треба об'єднати близько 10 сільрад.

Важливим кроком для об'єднаних територіальних громад стало виконання організаційних заходів щодо налагодження їх функціонування. Зокрема, у Тячівській міській об'єднаній територіальній громаді (Закарпатська область) наголосили на необхідності розробки проекту її Статуту, що забезпечить стандарти взаємовідносин та прогресивного розвитку громади. Відтак було розроблено організаційну структуру і штатний розпис виконавчого органу Тячівської об'єднаної тергромади, підготовлено положення, посадову інструкцію та здійснено розрахунок кошторису витрат на його утримання.

За словами директора Офісу реформ у Закарпатській області І. Дем'янчука, ураховуючи особливості Тячівської об'єднаної тергромади, для реалізації організаційних заходів необхідно також: розробити план працевлаштування

осіб, які внаслідок об'єднання можуть втратити робочі місця; здійснити інвентаризацію власності; розробити перспективний план формування мережі установ, які надають соціальні послуги; підготувати проект плану галузевої реорганізації бюджетних установ після утворення об'єднаної територіальної громади; розробити проект плану транспортної мережі обслуговування громадян і т. ін.

І. Дем'янчук зауважив, що при реалізації вищезазначених цілей також слід подбати про виготовлення паспорта об'єднаної територіальної громади.

На сьогодні найважливіше питання – це формування бюджетів об'єднаної територіальної громади. При формуванні об'єднаними територіальними громадами відповідних бюджетів на 2016 р. вони мають тісно співпрацювати з регіональними офісами реформ, які створено в усіх областях, і за необхідності всі проблемні питання відпрацьовувати в робочому режимі.

Увагу привертає факт отримання можливості брати участь у європейських грантових проектах щодо підтримки децентралізації. Так, Івано-Франківська, Вінницька, Дніпропетровська, Полтавська і Сумська області входять до складу п'яти цільових регіонів, що беруть участь у третій фазі Швейцарсько-українського проекту «Підтримка децентралізації в Україні» DESPRO. Мета Швейцарсько-українського проекту «Підтримка децентралізації в Україні» DESPRO – розбудова ефективних механізмів надання якісних публічних послуг на рівні громади та посилення національного діалогу щодо реформ місцевого самоврядування і децентралізації. Проект впроваджується Швейцарським центром ресурсів та консультацій з питань розвитку (Skat). Донор – Швейцарська Конфедерація через Швейцарське бюро співробітництва (ШБС/SDC).

Під час реалізації перших двох фаз DESPRO (2007–2012 рр.) в трьох пілотних регіонах України впроваджено 78 проектів загальною вартістю понад 37 млн грн (з них 13 млн грн – кошти донора, 6,3 млн грн – місцевих бюджетів та 18 млн грн – внесок громад). Водопостачанням було забезпечено 16 тис. сільських домогосподарств, у яких мешкає 40 тис. осіб.

У рамках участі Івано-Франківської області в цьому проекті збудовано перший водогін у с. Гериня Долинського району. Громада с. Гериня з проектом «Вода – це джерело життя. Забезпечення жителів села Гериня якісною питною водою» стала партнером DESPRO наприкінці минулого року. Загальна вартість будівництва близько 800 тис. грн, з яких 370 тис. грн – підтримка DESPRO, 220 тис. грн – кошти місцевих бюджетів та 200 тис. грн – внесок мешканців села. Протяжність водогону понад 5,5 км. Як наслідок, централізованим водопостачанням будуть забезпечені понад 150 домогосподарств населеного пункту.

На сьогодні учасниками DESPRO також є села Озеряни, Підвербці, Вікняни Тлумацького, Велика Кам'янка Коломийського, Вістова Калуського, Оболоня Долинського і Старий Лисець Тисменицького районів та м. Тлумач. <http://www.if.gov.ua/news/v-ramkah-uchasti-oblasti-v-shvejcarsko-ukrayinskomu-proekti-pidtrimka-decentralizaciyi-v-ukrayini-despro-zbudovano-pershij-vodogin>.

У рамках децентралізації влади і утворення нових об'єднаних територіальних громад уряд розпочав процес упровадження галузевих реформ, зокрема в соціально-гуманітарній сфері. Від державних адміністрацій очікують перспективних планів щодо функціонування в новостворених громадах закладів освіти, медицини, культури, комунального господарства, оптимізації автоперевезень, забезпечення соціального захисту населення, створення центрів надання адміністративних послуг тощо. Поки що це рамочні плани, які з часом будуть наповнені більш деталізованим змістом.

Наразі представники різних галузей осмислюють шляхи подальшого функціонування їх інституцій в утворених територіальних громадах. Так, у Кіровоградській облдержадміністрації обговорили реформу, яка має відбуватися у сфері культури, пов'язану з процесом децентралізації, а також розвіяли міфи, що виникають у суспільстві стосовно майбутніх змін. За словами директора департаменту культури і туризму облдержадміністрації В. Животовської, заклади культури в процесі об'єднання територіальних громад повинні будуть знайти своє місце, окреслити шляхи подальшого існування та визначити нові напрями надання населенню культурно-мистецьких, інформаційних і дозвільних послуг на європейському рівні.

Водночас відбувається коригування законодавства щодо утворення об'єднаних територіальних громад та вирішення ряду правових питань їх діяльності. Нагадаємо, 2 лютого 2016 р. Верховна Рада України в першому читанні прийняла проект Закону України № 3390 «Про внесення змін до закону «Про добровільне об'єднання територіальних громад» щодо забезпечення державної підтримки добровільного об'єднання територіальних громад. У пояснювальній записці до законопроекту йдеться: «На деяких етапах процесу добровільного об'єднання територіальних громад з тих чи інших причин відбувається певне зволікання, що є перешкодою на шляху до переходу місцевого самоврядування на якісно новий рівень. Зокрема, органи місцевого самоврядування обласного рівня не завжди своєчасно та раціонально приймають рішень щодо ухвалення Перспективних планів формування спроможних громад». Щоб уникнути таких ситуацій в майбутньому, автори законопроекту пропонують внести зміни до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», для надання можливості Кабінету Міністрів України визнавати об'єднані територіальні громади такими, що відповідають Перспективному плану формування територій громад, якщо обласна рада не зробила цього протягом місяця. Таке вдосконалення правового регулювання затвердження Перспективних планів формування спроможних громад надасть змогу всім спроможним громадам своєчасно отримати ефективне ресурсне забезпечення (<http://oblrada.km.ua/news/open/1781/>).

На сьогодні спостерігається необхідність вирішення ряду першочергових завдань – законодавчо забезпечити реалізацію права громад на об'єднання, підтримати їх необхідними фінансовими ресурсами та здійснити організаційний і методичний супровід новоутворених громад. Як зазначив віце-прем'єр-міністр, міністр регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства Г. Зубко, після того як Верховна Рада проголосує за

зміни до Конституції в частині децентралізації у другому читанні, буде готова «дорожня карта» для оперативної адаптації законодавства. «Є три законодавчі пакети. Перший, базовий, передбачає чотири законопроекти, на які спиратиметься нова Конституція. Другий пакет – адаптація низки законів, які стосуються бюджету, податків, системи проведення виборів тощо. Нарешті, третій пакет – внесення змін до галузевого законодавства», – підкреслив міністр.

За словами урядовця, загалом змін потребуватимуть 22 галузі державного управління. А поступовий план переходу країни на рейки децентралізації має бути втілений до весни 2018 р.

Для цього, за його словами, невідкладного прийняття потребують законопроекти про зміни до Бюджетного кодексу України щодо виходу на прямі міжбюджетні відносини об'єднаних територіальних громад, у тому числі й тих, що об'єднуються після 25 жовтня 2015 р., а також щодо фінансової забезпеченості надання адміністративних послуг органами місцевого самоврядування.

Також необхідно якомога швидше прийняти проекти законів щодо делегування повноважень органам місцевого самоврядування з розпорядження землями державної власності й посилення державного контролю за використанням та охороною земель, державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, про муніципальну варту, про службу в органах місцевого самоврядування.

Крім того, об'єднані територіальні громади мають отримати методичні рекомендації та проекти типових документів, необхідних для забезпечення їхньої діяльності, порядку їх реєстрації та організації роботи ліквідаційної комісії, моделювання бюджетів та кадрових ресурсів, здатних забезпечити доступність та належну якість публічних послуг для громадян (<http://www.oda.cv.ua/news/viznacheno-podalshi-zakhodi-shchodo-zakonodavchogo-zabezpechennya-reformi-detsentralizatsii>).

Слід зазначити, що на сьогодні відбувається поступове передання повноважень від центральних органів управління на місцевий рівень. Зокрема, відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень у сфері архітектурно-будівельного контролю та удосконалення містобудівного законодавства» передбачено органам місцевого самоврядування утворити та забезпечити функціонування окремого органу – відділу державного архітектурно-будівельного контролю з 1 вересня 2015 р. Метою діяльності нового відділу є забезпечення реалізації державної політики у сфері архітектурно-будівельного контролю, дотримання замовниками, проектувальниками, підрядниками та експертними організаціями вимог законодавства у сфері містобудівної діяльності, будівельних норм, державних стандартів і правил під час виконання підготовчих та будівельних робіт, збереження та забезпечення порядку в будівельній галузі.

Депутати міськрад затвердили Положення про інспекцію Державного архітектурно-будівельного контролю у своїх містах та його структури. Таким

чином Держархбудконтроль делегує свої повноваження міськрадам. Відповідно до положення Інспекція державного архітектурно-будівельного контролю є виконавчим органом міської ради. Вона підзвітна і підконтрольна міській раді, підпорядкована міському голові, а з питань здійснення повноважень, передбачених Законом України «Про регулювання містобудівної діяльності», є підконтрольна Держархбудінспекції України. Орган є правонаступником прав та обов'язків Державної архітектурно-будівельної інспекції України щодо здійснення переданих повноважень відповідно до Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності України».

Так, зокрема, відповідно до Положення, Інспекція Державного архітектурно-будівельного контролю в м. Львів надаватиме, отримуватиме, реєструватиме, повертатиме документи, які дають право на виконання підготовчих та будівельних робіт, відмовлятиме у видачі таких документів, анулюватиме їх, скасовуватиме їх реєстрацію. Також інспекція прийматиме в експлуатацію закінчені будівництвом об'єкти (видаватиме сертифікати, реєструватиме декларації про готовність об'єкта до експлуатації та повертатиме такі декларації на доопрацювання для усунення виявлених недоліків). Водночас деякі депутати радять створити створити громадську раду при інспекції.

У зв'язку із ситуацією щодо подальшого вдосконалення законодавства, яке регулюватиме правові питання утворення та функціонування об'єднаних територіальних громад, Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України створило експертну групу для невідкладного реагування у разі виникнення проблем. «Територіальні громади, що вже об'єдналися, опинилися у нових для них умовах роботи, зіштовхнулися з безліччю питань, відповіді на які важко знайти, а на офіційні звернення для роз'яснень немає часу. На місцях працюють швидко, а отже, і експертні відповіді громади мають отримувати максимально оперативно», – пояснив перший заступник міністра регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України В. Негода. Для швидкого реагування на запити громад Мінрегіон запропонував об'єднати зусилля представникам центральних органів виконавчої влади, всеукраїнських асоціацій органів місцевого самоврядування та експертів. Створена експертна група відстежуватиме проблемні питання громад та надаватиме відповідні консультації органам місцевого самоврядування. «На даному етапі в об'єднаних громадах вже відбулися вибори, сформовано ради, їх виконавчі органи, обрано голів, затверджено бюджети. Але в процесі становлення нових громад виникає чимало запитань щодо організації виконання повноважень у сфері освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, надання адміністративних та комунальних послуг, утворення ЦНАПів, а також майнових та фінансових питань. Крім того, суттєвої підтримки об'єднані громади потребують в розробленні своїх стратегій розвитку, проектів та програм, які можуть фінансуватися за кошти Державного фонду регіонального розвитку, спеціальної субвенції, інших джерел. І наше завдання – допомогти, оперативно надати консультації», – зазначили в міністерстві.

Керівники об'єднаних територіальних громад можуть у будь-який час вийти на зв'язок з експертами – зателефонувати чи написати електронного листа – і поставити свої запитання. «Експерти або одразу їх консультуватимуть, якщо питання типові, або оперативно збиратимуть нараду, на якій ми спільно прийматимемо рішення та інформуватимемо громаду», – запевнив В. Негода. Контакти експертної групи для вирішення загальних питань: (044) 284-06-70; (096) 771-23-11; E-mail: DamentsovaLP@minregion.gov.ua.

Таким чином, у процесі реалізації реформи децентралізації отримані перші результати, зокрема в частині вдосконалення Бюджетного кодексу та змін адміністративно-територіального устрою України. Водночас в умовах системної та комплексної реорганізації державного управління, передачі на місця ряду владних повноважень та відповідальності за функціонування громад, соціальних об'єктів виникає необхідність більш чіткої координації, узгодженості між громадами та вертикаллю виконавчої влади в Україні. Для вирішення цього питання перспективним є налагодження різноманітних способів комунікацій, проведення інформаційно-освітньої, роз'яснювальної роботи з громадами, щоб на місцях не виникала ситуація невизначеності чи розгубленості при запровадженні новацій такого масштабу (*Матеріал підготовлено з використанням інформації таких джерел: Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України (<http://www.minregion.gov.ua/press/news/parlament-priynuyav-za-osnovu-zakonoproekt-yakiy-dozvolyaye-ob-yednanim-gromadam-vchasno-otrimuvati-efektivni-resursi/>); Офіційні сайти обласних державних адміністрацій (<http://oda.odessa.gov.ua/>; <http://www.zoda.gov.ua/>; <http://www.vin.gov.ua/>; <http://kr-admin.gov.ua/>; <http://www.carpathia.gov.ua/>; <http://www.oda.cv.ua/>; <http://loda.gov.ua/>; <http://kharkivoda.gov.ua/>; <http://www.oda.cv.ua/>); Незалежний громадський портал (<http://ngp-ua.info/2015/10/23471>); Західна інформаційна корпорація(http://www.zik.ua/ua/news/2015/09/30/lvivska_miskrada_otrymala_rovpovazhennya_derzharhbudkontrolyu_629249); Державна фіскальна служба України (<http://vl.sfs.gov.ua/media-ark/news-ark/218158.html>); Вісник Переяславщини (<http://visnik-press.com.ua/?p=41857>); «Волинська правда» (<http://www.pravda.lutsk.ua/ukr/news/82177/>); Децентралізація влади (<http://decentralization.gov.ua/>); Молодий буковинець (http://molbuk.ua/chernovtsy_news/99900-starost-poky-ne-obyraty-ne-budut.html); Офіційний веб-сервер Центральна виборча комісія (<http://www.cvk.gov.ua/>)).*

Сучасний етап та перспективи розвитку українсько-турецьких відносин

Українсько-турецькі відносини мають давню, складну і драматичну історію. Утім, здобуття Україною незалежності в 1991 р. дало змогу країнам досягти значного прогресу в налагодженні співробітництва у різних галузях: торговельно-економічній, гуманітарно-культурній, науково-технічній, між регіональній, енергетичній, туристичній тощо. Активізувалася й політична співпраця на рівні міжнародних і регіональних організацій. Зокрема, Україна виступила ініціатором перетворення Організації Чорноморського економічного співробітництва, організатором створення якої була Туреччина, у міжнародну структуру, відбувалася взаємна підтримка ініціатив одна одної в рамках ООН та інших міжнародних організацій. З перших років нашої незалежності Туреччина сприймала Україну як силу, що може стати союзником у певному обмеженні експансіоністських намірів Росії, і останні геополітичні події стали тому підтвердженням.

І якщо в перші роки незалежності таке співробітництво мало здебільшого ситуативний характер, то в подальшому можемо спостерігати значне поживлення. Так, у 1998 р. рівень двостороннього співробітництва між країнами було визначено як конструктивне партнерство, у 2003-му українсько-турецькі відносини набули статусу пріоритетних, а з моменту підписання 25 січня 2011 р. у рамках офіційного візиту тодішнього прем'єр-міністра Туреччини Ердогана в Україну Спільної декларації про створення Стратегічної ради високого рівня між Україною та Туреччиною – статусу стратегічного партнерства.

Навіть поверховий аналіз структури співробітництва між країнами в різних сферах показує, наскільки важливими для них обох є підтримка та розвиток таких відносин. Так, що стосується **торговельно-економічного співробітництва**, то сьогодні Туреччина в лідерах серед імпортерів українських товарів. Важливим показником українсько-турецьких торговельних відносин саме для України є постійне позитивне сальдо. Разом з тим експерти відзначають, що нинішній рівень торгівлі не відповідає потребам обох країн і є нижчим за реально можливий. Основні товари українського експорту до Туреччини – продукція чорної металургії, залізна руда та металобрухт, продукція неорганічної хімії тощо, а товари машинобудування, інша високотехнологічна продукція становлять у структурі українського експорту невинувато малу частку. Покращити свої торговельні показники видається можливим за рахунок експорту пшениці до Туреччини, яку та до останнього часу завозила з Росії (через конфлікт та як результат санкції Росія припинила постачання пшениці). З Туреччини до України імпортується текстиль, продукція машинобудування, побутова хімія, сільськогосподарська продукція.

І хоча в останні два роки спостерігається падіння обсягів торгівлі, що пов'язано з проведенням АТО та втратою державного контролю за деякими вітчизняними підприємствами, тим не менше, за даними Державного комітету статистики України, обсяг двосторонньої торгівлі товарами та послугами у 2014 р. становив 5,1 млрд дол. (-15,5 % порівняно з 2013 р.), при цьому експорт – 3,7 млрд дол. США (-7,7 %), імпорт – 1,5 млрд дол. (-26,9 %), позитивне сальдо – 2,2 млрд дол. США.

У I кварталі 2015 р. обсяги торгівлі товарами між Україною і Туреччиною зменшилися порівняно з відповідним періодом 2014 р. на 24,4 % і становили 912,5 млн дол. Експорт товарів з України до Туреччини зменшився на 18,8 % і становив 700,6 млн дол., а імпорт товарів з Туреччини в Україну зменшився на 38,3 % і становив 211,9 млн дол. Проте збереглося позитивне сальдо – 488,7 млн дол.

Водночас обсяги торгівлі послугами порівняно з трьома місяцями 2014 р. зросли на 12,6 % і становили 61,9 млн дол. США. Обсяги експорту українських послуг до Туреччини зменшилися на 6,0 % і становили 31,6 млн дол. Обсяги імпорту послуг з Туреччини до України зросли на 41,6 % та становили 30,3 млн дол. Сальдо у торгівлі послугами за цей період для України позитивне – 1,3 млн дол.

На окрему увагу заслуговує інвестиційне партнерство. За турецькими даними, обсяг інвестицій Туреччини в Україні перевищує 200 млн дол. Однак за експертними підрахунками, інвестиції становлять близько 2 млрд дол. Така різниця в цифрах пояснюється тим, що значна частина капіталу турецьких компаній ввозиться в Україну через банківські структури та спільні підприємства, розташовані в інших країнах світу. У зв'язку з цим під час проведення статистичного обліку подібні інвестиції відносять до інвестицій інших країн, а не Туреччини. Так, в Україні діє кілька сотень підприємств із турецькими інвестиціями. Найбільші обсяги цих інвестицій припадають на добувну та переробну промисловість, будівельну сферу, хімічну та нафтохімічну, харчову промисловість, металургію, переробку металів, торгівлю. А от на турецькому ринку діють усього кілька спільних підприємств, і хоча, за даними турецького казначейства, у країні функціонує близько 30 представництв та підприємств з українським капіталом, які працюють в основному у сфері транспорту та послуг, у цілому присутність вітчизняних суб'єктів господарювання у Туреччині на сьогодні залишається низькою.

У **сфері освіти** співробітництво між Україною і Туреччиною здійснюється на основі Угоди між Міністерством освіти України, Радою з питань вищої освіти та Міністерством освіти Турецької Республіки, підписаної 21 травня 1998 р.

Наочним прикладом двостороннього співробітництва у сфері освіти є співпраця Київського національного економічного університету ім. В. Гетьмана (КНЕУ) та Університету Газі (м. Анкара). У рамках підписаного у 2001 р. протоколу про співпрацю регулярно здійснюється обмін студентами та викладачами, відбуваються змагання спортивних команд двох університетів. Одним з найважливіших результатів стала домовленість про викладання в

Університеті Газі української мови, яке запроваджено з вересня 2002 р. Співробітництво між університетами України і Туреччини має як загальний, так і суто галузевий характер, наприклад, у сфері авіації, металургії, туризму тощо.

У галузі культури співробітництво здійснюється на основі відповідної Угоди між Урядом України та Урядом Турецької Республіки від 27 листопада 1996 р. Протягом останніх років цей вид українсько-турецького співробітництва набув значного розвитку. У Туреччині регулярно відбуваються концерти українських танцювальних та хорових колективів і музикантів, вистави українських акторів, виставки українських художників, трансляції на турецькому телебаченні програм, присвячених українській культурі. Важливим заходом у контексті активізації культурно-гуманітарного співробітництва стало проведення 9–15 вересня 2013 р. Днів культури України в Туреччині.

Що стосується **науково-технічної сфери**, то висока динаміка інноваційного розвитку Туреччини, забезпечена завдяки істотному збільшенню обсягів фінансування та реалізації масштабних міжнародних проектів, може стати вагомим механізмом підтримки сектору досліджень і розвитку нашої держави. Для цього створені відповідні передумови, зокрема сформована розвинута договірно-правова база двостороннього науково-технічного співробітництва. У 2007 р. набрала чинності рамкова Угода про співробітництво у сфері дослідження та використання космічного простору, а у 2009 р. – Угода між Урядом України та Урядом Туреччини про співробітництво у галузі науки та технологій. На сьогодні між установами країн на двосторонній основі спільні наукові дослідження виконуються у сфері інформаційних технологій, мікроелектроніки, фізики напівпровідників, матеріалознавства, енергетики та екології Чорного моря. Окремі спільні проекти реалізуються на багатосторонній основі – у рамках Сьомої програми ЄС, а також по лінії ОЧЕС. Турецька сторона вважає Україну перспективним партнером у аерокосмічній сфері з урахуванням технологічного та інтелектуального потенціалу нашої держави, а також попередніх результатів двосторонньої взаємодії у цій сфері. При цьому однією з важливих цілей турецької сторони є отримання українських технологій.

Наразі найбільш важливим та масштабним напрямом українсько-турецької взаємодії у космічній сфері є проект створення Центру запуску ракетноносіїв наземного базування (космодром) для виведення на орбіту турецьких військових та цивільних супутників. Передбачається, що українська сторона забезпечить створення ракети та відповідного технологічного обладнання для системи запуску, а турецька сторона здійснить будівництво космодрому.

Тривають українсько-турецькі контакти в галузі авіабудування.

Українсько-турецька Міжнародна лабораторія високих технологій (м. Гебзе) є ефективним механізмом поєднання потенціалу науковців двох країн. Вона функціонує на базі Науково-дослідного центру «Мармара». Протягом останнього часу Лабораторія успішно виконала низку проектів та побудувала полігон для випробувань прикладного характеру.

Досить успішно реалізуються спільні проекти науково-технічних установ двох країн.

Розвивається співробітництво між обома країнами **в туристичній галузі**. Українці є частими гостями Турецької Республіки, знають і люблять її, а от турецькі громадяни, на жаль, набагато рідше відвідують Україну. І першочергове завдання для України полягає в тому, щоб привернути увагу якомога більшої кількості турецьких туристів до нашої держави.

Туреччина сьогодні – один з найважливіших партнерів України в галузі туризму. Серед головних напрямів співробітництва між обома країнами є постійний обмін інформацією щодо туристичних можливостей України і Турецької Республіки, участь зацікавлених підприємств двох країн у туристичних виставках, ярмарках, салонах і біржах, що проводяться на їхніх територіях, спільні інвестиційні проекти тощо.

Перспективним також вбачається налагодження активного співробітництва між Україною і Туреччиною у сфері **енергетики** – одному з пріоритетних напрямів взаємодії та одному з ключових елементів формування стратегічного партнерства між двома країнами. Сучасний етап розвитку цього співробітництва має конкурентний характер та відзначається слабкою взаємодією сторін щодо виокремлення спільних інтересів у питаннях забезпечення енергетичної безпеки, розвитку та модернізації нафто- і газотранспортної системи, диверсифікації джерел та шляхів постачання енергоносіїв, пошуку та розробки родовищ енергоресурсів на території наших держав і розвитку співробітництва щодо їх реалізації. Однією з перспективних сфер стає атомна енергетика. Проте, оскільки Туреччина розташована в сейсмонебезпечній зоні, розвиток на її території атомної енергетики становить значний ризик.

Сторони виявляють інтерес до розвитку альтернативних джерел енергетики. Пошук альтернативних нафті джерел енергії є однією із складових концепцій турецької енергетичної політики.

Тобто, як бачимо, співробітництво між країнами досить тісне, розвивається майже в усіх суспільних сферах та є взаємовигідним. Проте наявний потенціал відносин передбачає їх поглиблення та можливе розширення, зокрема у військовій сфері та в рамках регіональних проектів ОЧЕС та ЄС, особливо беручи до уваги необхідність спільної протидії Російській Федерації, яка останнім часом намагається посилити вплив та військову присутність як безпосередньо на території України (анексія Криму, присутність російських військових у зоні проведення АТО), так і на кордонах з Туреччиною (боротьба з ІДІЛ у Сирії, а фактично підтримка режиму Асада та боротьба з опозицією). До речі, під час останньої кампанії, російський військовий літак порушив повітряний простір Туреччини і після попередження був збитий турецькими ВПС, що й спровокувало конфлікт та призвело до запровадження санкцій між країнами. Після цього епізоду українці підготували відеоролик про міць турецької армії, турки на знак подяки за підтримку створили відеоролик про Збройні сили України, що дає підставу говорити, якщо не про співпрацю, то про певне зближення, «дружбу», військових сил двох

країн проти Росії.

Тож розвиток партнерських відносин, у тому числі й з точки зору протистояння Росії, необхідний і Україні, і Туреччині. Ключовими позиціями такої співпраці є комплекс заходів, спрямованих на повернення Криму. Український інтерес у цьому питанні очевидний, а з боку Туреччини адаптація та інтеграція кримських татар в українське суспільство – серед завдань ТІКА (турецьке агентство зі співробітництва та координації).

Відзначимо також інтереси Туреччини в згаданій вище ОЧЕС. Після розпаду Радянського Союзу в Чорноморському регіоні з'явилася група держав, які потрапили до сфери зовнішньополітичних і економічних інтересів Туреччини, яка прагне стати регіональним лідером. На додаток до політичних інтересів велике значення має і питання про права тюркських народів, захисником і представником яких проголосила себе Туреччина. Прагнучи об'єднати ці держави в рамках єдиної структури, Анкара намагається найзручнішим способом вирішити всі питання: встановити свій вплив, забезпечити стабільність і безпеку в регіоні, умови для успішної економічної трансформації держав Чорного моря шляхом створення під своєю егідою стабільної структури, яка виступала б регіональним центром тяжіння. У рамках ОЧЕС Туреччина прагне вирішити питання подальшого розширення експорту за рахунок активізації торгових відносин зі східноєвропейськими та євразійськими країнами, які входять до складу СНД, а також пошуку нових торгових партнерів.

Як бачимо, позиція Росії та її діяльність у регіоні ніяк не сприяють реалізації завдань ОЧЕС, ініціатором створення та ключовим членом якої є Туреччина. Тому доцільним видається поглиблення українсько-турецької співпраці, зокрема й у військово-технічній сфері, де Україна може виступати для Туреччини як вигідний альтернативний партнер (у ракетно-космічній галузі, у галузях бронетехніки і кораблебудування, у сфері сучасних воєнних технологій тощо). Особливо з огляду на те, що Україна посилено модернізує армію та військово-промисловий комплекс. Туреччина ж у свою чергу має значний військовий потенціал, та, як показала практика, у разі необхідності може ефективно його використовувати. До того ж країна є одним з найстарших членів НАТО, організації, з якою Україна активно намагається налагодити зв'язки.

Про вже існуючі українсько-турецькі напрацювання в оборонній галузі повідомило у грудні 2015 р. впливове американське видання Defense News, зазначивши, що сторони домовилися про створення програми з модернізації наявних на озброєнні України танків радянського виробництва, якою передбачено оснащення їх додатковими засобами захисту.

Про можливе військове співробітництво нещодавно висловився міністр закордонних справ П. Клімкін під час офіційного візиту до Туреччини. В інтерв'ю газеті Daily Sabah він закликав посилити двостороннє співробітництво і в інших сферах, та зазначив, що партнерство України і Туреччини сприятиме безпеці на Чорному морі. Як відзначають у МЗС, турецька сторона підтвердила підтримку незалежності, суверенітету і територіальної цілісності України.

Сторони висловили загальне занепокоєння порушеннями прав людини в окупованій Росією Автономній Республіці Крим і місті Севастополь, а також узгодили спільні кроки щодо взаємодії в цій сфері. Під час українсько-турецьких переговорів головна увага концентрувалася на підготовці п'ятого засідання Стратегічної ради високого рівня під головуванням П. Порошенка і Реджепа Тайіпа Ердогана.

Анкару відвідав також секретар Ради національної безпеки і оборони України О. Турчинов. Як повідомляє Deutsche Welle, діапазон обговорюваних питань був широким – від порушення прав людини в анексованому Росією Криму до співробітництва у військово-промисловому комплексі. Примітно, що співробітництво у військовій сфері було основною темою візиту О. Турчинова, під час якого він відвідав два турецьких оборонних підприємства. На цьому діалог не завершився, і вже на лютий поточного року запланований візит турецького прем'єр-міністра А. Давутоглу до Києва.

У рамках чергового, п'ятого, засідання Стратегічної ради високого рівня, що має відбутися в Анкарі у березні цього року, можна сподіватися на поглиблення військово-політичного та економічного партнерства, яке матиме позитивні наслідки для обох країн. Ще в грудні минулого року П. Порошенко, анонсуєчи майбутню зустріч, заявив, що мова йтиме не тільки про проекти щодо машинобудування, енергетики, а й про обмін даними у сфері розвідки та безпеки.

На перспективі військової співпраці наголошує також голова правління громадської організації «Майдан закордонних справ» Б. Яременко (генеральний консул України у Стамбулі в 2010–2013 рр.), який, зокрема, підтвердив, що в останні десятиліття Туреччина налагодила виробництво певних систем і видів озброєння, які могли б зацікавити Україну. Наша країна теж має що запропонувати Туреччині. Б. Яременко також зауважив, що до Євромайдану Київ та Анкара мали значно активніший рівень політичних взаємин. А після зміни влади в Україні у лютому 2014 р. Туреччина, за словами дипломата, хоч і висловилася як член НАТО на підтримку українського суверенітету і територіальної цілісності, «насправді ніколи не запроваджувала санкцій проти РФ та не приєднувалася до них». Навіть у питанні Криму та кримських татар Анкара спочатку намагалася співпрацювати з Росією і вела активну торгівлю з тоді вже анексованим півостровом.

Тепер дипломат бачить великі зрушення в позиції Туреччини. «Я думаю, що Туреччина буде для України дуже важливим другом і партнером у роботі з донесення світовому співтовариству інформації про порушення прав людини в Криму, у тому числі порушення прав кримських татар», – вважає Б. Яременко.

Експерти останнім часом також висловлюють думки про те, що період обережної реакції Туреччини на анексію Криму закінчився. Так, заступник директора Центру близькосхідних досліджень С. Данилов теж вважає, що «Росія була принаймні важливим торговельним партнером для Туреччини, і це був вагомий фактор, який справляв вплив на політику Туреччини щодо Криму». Сьогодні, коли Москва запровадила проти Анкари економічні санкції, турецьке державне керівництво активніше підключається до зусиль України, яка

намагається не дати кримському питанню випасти з порядку денного міжнародних переговорів.

Ще одним кроком до зближення сторін тюрколог, доцент «Києво-Могилянської академії» Ф. Туранли вважає створення зони вільної торгівлі (ЗВТ), що дасть змогу збільшити товарообіг між країнами і створити належні умови для залучення інвестицій. Але С. Данилов не очікує від ЗВТ прориву у розвитку торговельно-економічних відносин між країнами. «Більше залежить від того, як швидко українська економіка буде виходити з кризи», – вважає він. Не політизувати і не прискорювати вирішення питання ЗВТ пропонує Б. Яременко. На його думку, створення ЗВТ між країнами вигідне скоріше Туреччині, яка намагається скоротити негативне сальдо у зовнішній торгівлі. «Якщо діяти необачно і поспішно, можна завдати значної шкоди своєму ринку, не отримавши нічого натомість», – попереджає він.

Також досить обережно Б. Яременко говорить про поживлення діалогу між Києвом та Анкарою. Того, що політичні та економічні інтереси двох країн на даний момент збігаються, замало, аби гарантувати сталий і постійний розвиток у напрямі стратегічних відносин. «Але справа в тому, що для справді стратегічних відносин потрібен не лише економічний інтерес, потрібні спільні цінності. І мені здається, що саме в цій сфері є найбільше питань щодо перспектив і майбутнього наших відносин», – відзначає дипломат, звертаючи увагу на своєрідне ставлення турецької влади до прав людини та свободи ЗМІ.

Натомість турецький політолог з університету Анкари О. Гафарли переконаний, що Україна може стати стратегічним партнером Туреччини. Більше того, він включає у рамки цього партнерства також Польщу: «Ми називаємо це співробітництвом по-мушкетерськи. Три мушкетери у Східній Європі – Польща, Туреччина та Україна».

Таким чином, можна сказати, що Україна й Туреччина, на даному етапі, є стратегічними партнерами, проте, незважаючи на наявний, досить високий, рівень співробітництва, його потенціал реалізований неповною мірою. А зважаючи на російсько-турецький конфлікт, українська сторона не лише може, а й повинна використати цю ситуацію з максимальною для себе вигодою. Основними напрямками розширення співпраці є: спільна діяльність, спрямована на повернення Криму в Україну; військово-технічне співробітництво, особливо з огляду на можливі загрози з боку Росії; подальший розвиток українсько-турецьких торговельно-економічних відносин, зокрема, щоб замінити, хоча б частково, втрачені спільні з РФ ринки; реалізація окремих проектів у енергетичній, транспортній та інших сферах. Але при цьому не можна ігнорувати думки фахівців, які висловлюють занепокоєння політизацією цього процесу. Потрібно розуміти, що Анкара передусім захищає власні інтереси, а тому в поживленні співробітництва зацікавлена не менше за Київ. Отже, поглиблення взаємовідносин має бути взаємовигідним та враховувати всі можливі ризики (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: http://www.dw.com/uk/україна-туреччина-обережне-зближення/a-19020710?maca=ukr-rss_Yandex_Ukraine-6051-xml; http://old.niss.gov.ua/book/Odesfilya/st_max.htm;*

[http://www.niss.gov.ua/articles/472/;](http://www.niss.gov.ua/articles/472/)
<http://turkey.mfa.gov.ua/ua/ukraine-tr/trade;>
<http://vchaspik.ua/politika/368467ukraina-i-turciya-soglasovali-sovmestnyy-plan-osvobozhdeniya-kryma;>
<http://www.gazeta.ru/> http://www.gazeta.ru/politics/2016/01/29_a_8047151.shtml;
[http://istfak.org.ua/tendentsii-rozvytku-suchasnoi-systemy-mizhnarodnykh-vidnosyn-ta-svitovoho-politychnoho-protsesu/184-zovnishnia-polityka-ukrainy-na-suchasnomu-etapi/656-ukrayino-turetski-vidnosyny-na-suchasnomu-etapi\).](http://istfak.org.ua/tendentsii-rozvytku-suchasnoi-systemy-mizhnarodnykh-vidnosyn-ta-svitovoho-politychnoho-protsesu/184-zovnishnia-polityka-ukrainy-na-suchasnomu-etapi/656-ukrayino-turetski-vidnosyny-na-suchasnomu-etapi)

В об'єктиві – регіон

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Ситуація та настрої в «ДНР/ЛНР» як аргумент для української політики

Поновлення українського суверенітету на окупованих територіях Донецької та Луганської областей названо Президентом України П. Порошенком першочерговим пріоритетом на поточний рік. У контексті цього завдання, оминаючи аналіз способів або засобів повернення Україні окупованої нині частини Донбасу, варто детально розглянути, що змінилося на цих територіях за час окупації та чи здатне українське суспільство співіснувати з новими донбаськими реаліями в разі поновлення там українського суверенітету.

Для оцінки ситуації за лінією фронту слід нагадати, що із самого початку антиукраїнський рух на Донбасі розгортався під російськими прапорами й з гаслами приєднання регіону до Росії. З того часу в Донецьку й Луганську відбулися істотні зміни, які призвели до їх фактичного перетворення на російський анклав, який силою утримується на законній і визнаній світовим співтовариством території України, перебуваючи під тотальним контролем Росії.

Ключовою умовою контролю Москви над Луганськом і Донецьком є фактор кордону, повний контроль над яким у межах території «ДНР/ЛНР» встановлений Росією. Завдяки цьому країна-агресор має необмежені можливості впливу на ситуацію в окупованих нею районах – як для постачання солдатів і озброєння для армії, так і для вивезення до Росії демонтованих на Донбасі заводів. Саме тому виконання пункту мінських угод про повернення Україні контролю над кордоном Росія вважає останнім для виконання.

За останні місяці зусиллями російського військового керівництва на окупованій території створено особливий вид підрозділів регулярної російської армії, до якого вже малозастосовні визначення «незаконні збройні формування», «партизани», «ополченці» або «терористи». Озброєння, постачання, ПММ, навчання, оплата контрактів – усе це забезпечує Міністерство оборони і Генштаб РФ. Серед місцевого населення набір до армії здійснюється вже через військкомати у плановому порядку. Черговий призов на

строкову службу заплановано на весну 2016 р., повідомляє прес-служба Головного управління розвідки Міністерства оборони України. «Через незадовільні умови служби в окупаційних військах загострюються проблеми з комплектуванням особового складу. З огляду на зменшення потоку російських найманців і збільшення числа військовослужбовців, які виявляють бажання розірвати контракт з російським командуванням, навесні 2016 р. на окупованих територіях Донбасу планується провести призов на строкову службу», – ідеться в повідомленні (<http://for-ua.com/article/1102997>).

Крім того, до збройних сил «ДНР» залучають добровольців на контрактній основі. «Військовослужбовцям-контрактникам» (рядовому складу) обіцяють щомісячну зарплату в розмірі до 20 тис. р. Враховуючи високий рівень безробіття на тимчасово окупованих територіях, подібне «працевлаштування» є досить привабливим для місцевих жителів (<http://donbass.ua/news/region/2015/10/22/dnrovscy-objavili-prizyv-v-armiju-na-kontraktnoi-osnove-obeschajut-bolshie-dengi.html>).

Тим часом лідер «ДНР» О. Захарченко переконаний, що армія «республіки» готова до протистояння з будь-якими силами «завдяки рівню підготовки, технічній оснащеності та бойовому духу. Військам ДНР під силу не тільки воювати з армією України, а й протистояти практично будь-якій європейській армії. Я б навіть сказав інакше: мало хто у Європі здатний протистояти нашим військам». Так запевняє О. Захарченко. При цьому він уточнив, що йдеться лише «про оборону рубежів ДНР» (<http://donbass.ua/news/region/2015/12/27/glavarja-dnr-zaharchenko-poneslo-on-uveren-chto-malo-kto-v-evrope-sposoben-protivostojat-ego-armii.html>).

Фінансування Кремлем «ДНР/ЛНР» відбувається через банки Південної Осетії, яка визнала «ДНР» у квітні 2015 р. Так званий республіканський банк «ДНР» відкрив рахунки в Національному банку Південної Осетії, який, у свою чергу, має коррахунок у Банку Москви, через який здійснюються всі фінансові операції між РФ і «ДНР» (http://www.dialog.ua/news/59527_1434319487).

Практично всіма питаннями розвитку економіки самопроголошених «ДНР/ЛНР» займається глава міжвідомчої комісії РФ із надання «гуманітарної» підтримки постраждалим територіям південно-східних районів Донецької та Луганської областей України С. Назаров. Профільні відомства російського уряду контролюють різні сфери економічного життя захоплених територій. Так, навесні 2015 р. Мінпраці РФ проводило моніторинг «виконання плану заходів забезпечення виплати пенсій та соціальних допомог» у «ДНР/ЛНР». У травні звіт про перевірку розглядався на комісії С. Назарова. Тоді ж комісія розглянула аналітичну записку Російського інституту стратегічних досліджень (РІСД) «Про соціально-економічну ситуацію на Донбасі», де, серед іншого, ідеться про «необхідність форсованого створення суверенної фінансово-банківської системи ДНР/ЛНР». «Необхідним засобом [...] могло б стати надання прикордонними регіонами РФ посередницьких послуг для налагодження зовнішньоторговельних зв'язків невизнаних республік із зарубіжними споживачами», – ідеться в рекомендаціях РІСД.

Більша частина поставок у самопроголошені «республіки», а також

вивезення їхньої продукції за кордон узгоджуються з російським урядом. Зокрема, російські підприємці беруть участь в операціях з експорту вугілля, видобутого на шахтах «ЛНР/ДНР». Спостерігачі місії ОБСЄ, що перебувають на пропускних пунктах «Гуково» й «Донецьк» (Ростовська область), у своїх звітах фіксують вивезення вугілля самоскидами на територію Росії, починаючи з жовтня 2014 р. У середині травня 2015 р. «глава митної служби ЛНР» А. Карпак заявив, що обсяги вивезення вугілля з «ЛНР» у Росію перебувають у межах 3 тис. т на день. Поставками вугілля в Росію займається ТОВ «Углеснаб» із захопленого бойовиками м. Шахти. Керівником ТОВ «Углеснаб», зареєстрованого в лютому 2015 р., є С. Вельміцький, брат А. Вельміцького, екс-депутата законодавчих зборів Ростовської області. В один день з «Углеснабом» за тією ж юридичною адресою була зареєстрована компанія «Експортвугілля», яку також очолив С. Вельміцький. Невдовзі після реєстрації компаній на спеціалізованих сайтах вуглетрейдерів з'явилися численні оголошення «Експортвугілля» про продаж вугілля зі складу в м. Гуково (Ростовська область), який за 1,5 км від російсько-українського кордону та має автомобільне й залізничне сполучення з «ЛНР». У травні ж комісія С. Назарова за участі МЗС і РЗ розглядала питання про можливість транспортування вугілля з окупованих бойовиками територій у російські порти Азово-Чорноморського басейну (http://zn.ua/UKRAINE/vsyu-ekonomiku-dnr-i-lnr-kontroliruet-rossiya-smi-179453_.html).

Заробітна плата, пенсії та соціальні виплати на окупованих територіях здійснюються в російських рублях. У кінці березня минулого року «глави республік» одночасно підписали «розпорядження» про початок регулярної виплати пенсій у довоєнних розмірах. Але, замість звичних гривень, пенсії почали видавати в рублях за курсом 1 до 2. «Валюта залежить від грошової маси, яка заходить в республіку. Ми побачили, що у нас є необхідна маса в рублях – і почали виплати. Можливо, будуть заходити долари у великому обсязі, тоді будемо платити долари», – зазначала «заступник міністра фінансів ДНР» О. Таран.

Нині на територіях «ДНР/ЛНР» проживають 2–2,5 млн осіб, з яких близько 1 млн осіб – пенсіонери, повідомляють джерела, близькі до «керівництва республік». Схожі дані наведені в доповідях РІСД, який готує для російського уряду аналітику щодо ситуації в Донбасі. «Зараз у Донбасі проживають приблизно 3 млн осіб, з яких більша частина – пенсіонери і соціально незахищені прошарки населення. Найбільш заможна і кваліфікована частина населення виїхала», – пишуть автори однієї з доповідей. Тож на пенсії та соціальні допомоги, які обидві «республіки» почали виплачувати різним категоріям населення з кінця травня 2015 р., потрібні досить істотні суми.

Українські експерти запевняють, що майже весь бюджет «ДНР/ЛНР» ґрунтується на так званій «гуманітарній допомозі» з Росії. Уряд РФ координує грошові потоки, що надходять на окуповані території Сходу України. Крім того, триває завезення готівкових рублів. Переведення окупованого Донбасу на російський рубль стало важливим кроком прив'язування цих територій до Росії. Виплати в рублях пенсій і зарплат бюджетникам паралельно з наповненням

магазинів російською продукцією забезпечили додаткові доходи в бюджет РФ (<http://expres.ua/news/2016/01/18/169393-zhurnalisty-zyasuvaly-kreml-finansuye-boyovykiv-dnr-lnr>).

Офіційно Росія надає допомогу Донбасу, доставляючи продукти й необхідні матеріали гуманітарними конвоями. Останній російський «гумконвой», 48-й за рахунком, прибув на окуповані території Донбасу 24 грудня 2015 р. З лютого МНС Росії продовжить постачання «гуманітарної допомоги» для Донбасу. «На цей рік ця робота спланована. З урахуванням колон, які були в грудні, у Донецьку та Луганську області було доставлено достатньо гуманітарної допомоги. У лютому доставка гуманітарної допомоги триватиме, уже зараз іде формування чергової колони», – ідеться в повідомленні російського МНС. Російська сторона заявляє, що у 2016 р. планує постачати, зокрема, устаткування й техніку для рятувальників і пожежників, які працюють у Донецькій і Луганській областях (<http://www.radiosvoboda.org/content/news/27516903.html>).

Ще одна велика стаття витрат «ДНР/ЛНР», яка чи не повністю лежить на російських плечах, – витрати на енергоресурси. У лютому 2015 р. «Нафтогаз України» перекрив подачу газу в Донбас. Щоб не допустити газової блокади, «Газпром» почав поставки палива на території, підконтрольні «ДНР/ЛНР», через газовимірвальні станції «Прохорівка» (кордон Ростовської області і ЛНР) і «Платово» (кордон Ростовської області і ДНР). «Нафтогаз України» відмовився оплачувати цей газ. Однак, як показує досвід інших невизнаних «республік», «Газпром» може постачати газ і не отримуючи оплати. Більше 20 років не платить за газ Придністров'я. «Газпром» постачає газ для Молдавії, але частина його йде в невизнану республіку. «Придністровський борг» Молдавії перед «Газпромом» перевищив 5,2 млрд дол.

Водночас, схоже, що росіян не цікавить економічне майбутнє окупованих територій, інакше б вони не демонтували найцінніші заводи та не перетягували їх до себе в країну. Як припускає доктор соціологічних наук, професор І. Рущенко, можливо, вони виходять з мудрої філософії такого змісту: «якщо захоплені землі повернуться назад в Україну, то нехай “хохли” цьому не радіють, а отримують розруху і безробіття (удар по противнику в стилі гібридних воєн). У разі ж, якщо анклав збережеться надовго, то Донбас точно ніколи вже не буде конкурентом промисловим об'єктам, що належать російським олігархам» (<http://hvylya.net/analytics/politics/kakaya-politika-ukrainyi-v-otnoshenii-okkupirovannyih-territoriy-yavlyetsya-pravilnoy.html>).

Донецьк і Луганськ стверджують, що гроші на соціальні виплати з'явилися завдяки податковим зборам. Податкова система «республік» максимально проста. У «ЛНР» – від 3 до 8 % обороту залежно від виду діяльності, у «ДНР» бізнес може вибрати один з двох варіантів сплати податків: 20 % від чистого прибутку або 2 % від обороту. Ставка прибуткового податку для громадян встановлена на російському рівні – 13 % (http://www.dialog.ua/news/59527_1434319487).

Підприємці купують патент із фіксованою ставкою. У «ДНР» продавці на ринках зобов'язані платити 150 грн на місяць, таксисты – 170 грн, водії

маршруток – 510 грн. Найбільший збір передбачено для власників невеликих шахт – 20 тис. грн. У «ЛНР» підприємці, які торгують продуктами харчування, зобов'язані щомісячно сплачувати 600 грн, продавці непродовольчих товарів і надання послуг – 300 грн на місяць.

Податки до бюджету «республік» платять лише ті підприємства й підприємці, які пройшли перереєстрацію. Наприклад, у п'ятому за чисельністю населення місті «ДНР» Харцизьку, за словами «мера» В. Ткачука, на середину 2015 р. документи на перереєстрацію не подало жодне з великих підприємств міста – Харцизький трубний завод (входить у «Метінвест» Р. Ахметова), Зуївська теплоелектростанція (входить у ДТЕК Р. Ахметова), завод сталевих кабелів «Силур» (належить одеському підприємцю В. Немировському), ливарний завод «Армліт-Донбас» (володіє член партії «Блок Ю. Тимошенко» Ф. Цимбалов). Без перереєстрації цих підприємств податкові збори Харцизька не перевищуватимуть 0,5 млн грн (1 млн р.) на місяць.

Найбільший власник підприємств, що перебувають на території «ДНР/ЛНР», – СКМ Р. Ахметова – також наспішає перереєструвати свій бізнес. На території, непідконтрольній Україні, на підприємствах групи СКМ працює понад 70 тис. осіб. Підприємства групи виплачують заробітні плати на банківські картки, при цьому податки платять в Україну.

Водночас «влада ДНР» оголосила про націоналізацію кількох великих підприємств. На вулицях Донецька з'явилися рекламні щити «ДНР: усе тільки починається!». Це – рекламна кампанія з націоналізації бізнесу, що належав бізнесменам, осілим на українській стороні. Серед них шахта ім. Засядька, газотранспортна система, Старобешівська ТЕС, автовокзали, ринки і супермаркети торговельної мережі АТБ.

Соціально-економічне становище на території «ДНР/ЛНР» тим часом залишається непростим. Такий висновок можна зробити, проаналізувавши дані із сайту Центру зайнятості м. Горлівка, де оприлюднено список вакансій, а також зарплати, які в «республіці» готові платити людям різних професій (http://rcz-dnr.ru/assets/adds/vacansy/vacancy_20151214.pdf).

З 1940 виставлених вакансій найбільш високооплачуваними є військові посади (18 тис. р., або 6900 грн за курсом ЦРЛ «ДНР»), посади у сфері пожежної безпеки (близько 20 500 р., або 7800 грн), великі посади в медичній сфері (наприклад, головний державний санітарний лікар – 15 тис. р., або 5900 грн).

Крім того, порівняно високі зарплати обіцяють працівникам вугледобувних підприємств – підземним електрослюсарям 5-го розряду зі стажем роботи від трьох років обіцяють платити 15 тис. р., гірникам і прохідникам – 13 тис. р., або 5 тис. грн, головному геологу шахти в Донецьку – 10 200 р., або 4000 грн. Звичайним же шахтарям пропонують зарплату 7400 р., або або 2800 грн.

Однак на більшості посад у «ДНР» рівень зарплати не перевищує 5 тис. р., або 2 тис. грн. Так, вихователям у Донецьку пропонують близько 3 тис. р., або 1000 грн на місяць. Педіатрам, офтальмологам, психіатрам також

близько 3 тис. р.

Інженерам з повною вищою освітою пропонують зарплату в середньому близько 3500 р., або 1300 грн, інженерам-програмістам з вищою освітою – 2744 р. на місяць, водночас двірник з повною середньою освітою може отримувати 3 тис. р.

Місцевий блогер Hueviebin1 про це пише так: «Зрозумів, що Росія і правда своїх не кидає! Зрозумів, що до людей нарешті прийшло те саме світле майбутнє, яким вони так марили. Наскільки я розумію, ці люди зараз дуже раді тому, що вони пішли з-під кованої п'яти київської хунти. Не зрозумів тільки одного: якщо прийшло світле проросійське майбутнє, яким вони так марили, то чому я вчора за день на всякі дрібниці витратив місячну зарплату донецького хірурга» (http://nr2.com.ua/blogs/RIA_new_region_ukraine/Kakie-seychas-realnye-zarplaty-v-gorodah-DNR-113999.html).

Продовольчі проблеми «ЛНР» намагалися дослідити журналісти радіо «Свобода». Пройшовши торговими точками окупованого Луганська, вони з'ясували, що більшість продуктів у магазинах російського та білоруського виробництва, а українські практично зникли. Місцеві мешканці нарікають, що з прилавків зник ряд українських продуктів, наприклад сир, а те, що прийшло натомість – в основному російського виробництва, у жодне порівняння не йде з українським товаром. Крім того, в обласному центрі скаржаться на високі ціни і брак овочів. Але при цьому цукерки Roshen можна легко купити й ціна на цю продукцію мало відрізняється від вартості у вільній Україні – лише на 10–20 грн/кг (<http://www.radiosvoboda.org/media/video/27250250.html>).

За даними групи «Інформаційний опір», самопроголошена «влада ЛНР/ДНР» не виплачує заробітних плат шахтарям. «Заборгованість перед працівниками ДП “Шахтарськантрацит” становить близько 104 млн р., шахти “Вуглегірська” – 63 млн р., шахти “Зоря” (м. Сніжне) – близько 27 млн р.», – уточнили в ІО (<http://nv.ua/ukr/ukraine/events/samoproholosheni-vladi-lnr-nep-latjat-zarplati-shahtarjam-i-pozbavljajut-viplat-vchiteliv---is-91104.html>).

Крім того, на вимогу «ватажка ЛНР» І. Плотницького працівники закладів системи освіти змушені писати заяви на звільнення від 30 січня 2015 р. і про прийом на роботу від 6 січня 2016 р. «Цю вимогу мотивують необхідністю реорганізації системи освіти. У результаті таких дій вчителі залишаються без виплат коштів на оздоровлення, а їхній педагогічний стаж буде перервано», – додали у групі.

Про невиплату зарплати шахтарям «ДНР» ідеться й у статті Deutsche Welle (<http://www.dw.com/uk/реальність-днр-вимагаєш-борг-по-зарплаті-зрадник-і-провокатор/a-18989209>). За інформацією видання, тих гірників, які вимагають повернути борг, залякують і погрожують їм покаранням. Така ситуація склалася шонайменше на двох шахтах: «Холодна балка» та «Ясинівська глибока». Обидві належать до об'єднання «Макіїввугілля», яке нині підпорядковується «міністерству вугілля й енергетики ДНР». З переходом на російські рублі фактична зарплата працівників впала втричі, але і її не виплачують. «Якщо я раніше отримував 8–9 тис. грн, то тепер мені нараховують стільки ж, але в рублях, але й це до нас не доходить», – пояснює один з гірників. Про страйк шахтарів «Холодної балки» з вимогою погашення заборгованості, що накопичилася з вересня, стало відомо лише завдяки соціальним мережам. Саме через них і була організована акція протесту. «Перша й друга зміни відмовилися працювати, а потім приїхали люди з “міністерства держбезпеки ДНР” чи ще звідкись, пригрозили, і третя зміна приступила до роботи», – розповів на умовах анонімності один із шахтарів.

Згодом у «міністерстві вугілля й енергетики ДНР» усе ж таки визнали, що страйк мав місце, що заборгованість із зарплати справді існує, а «шахтарям

доводиться тугіше затягувати паски», але водночас організаторів страйку назвали «засланими провокаторами» й пригрозили: «Точиться війна, а тому жодного саботажу допускати не можна, і він може бути розцінений як зрадництво», – наголошується в заяві, опублікованій на сайті «міністерства». Крім того, у заяві також вказується, що «ініціаторів встановлено й ведеться слідство».

Натомість у «ДНР» анонсували видачу «паспортів» місцевого зразка жителям, які досягли 16-річного віку, людям, які втратили свій український паспорт, а також тим, кому необхідно вклеїти фотографію в український паспорт при досягненні 25 або 45 років. Про це заявив «глава ДНР» О. Захарченко 22 січня, під час презентації «документа, що посвідчує особу», зразка самопроголошеної «республіки». Чи буде отримання «паспорта ДНР» обов'язковим і вилучатиметься український паспорт при отриманні республіканського, він не уточнив.

На презентації О. Захарченко також пояснив, чому «керівництво республіки» вирішило почати випускати власні «паспорти». «Це вимушений захід, оскільки Україна має наміри міняти свої паспорти на біометричні. Цим Київ намагається нас, як жителів ДНР, позбавити будь-яких документів. Тому всі жителі республіки будуть забезпечені паспортами ДНР» (Горловський медиа-портал (<http://www.0624.com.ua/home/politics/13255-zaharchenko-rasskazal-kto-poluchit-pasporta-dnr>)).

О. Захарченко повідомив, що за «паспортами ДНР» можна буде потрапити в Росію, перетинаючи кордон України з РФ у пропускних пунктах, підконтрольних бойовикам.

Варто зазначити, що в сусідній «ЛНР» власні «паспорти» видаються з початку літа 2015 р. Влада «республіки» неодноразово заявляла, що з їхніми «паспортами» також можна перетинати кордон із РФ, проте справді при проходженні митного контролю російські прикордонники вимагають пред'являти українські паспорти.

У «ДНР» початок видачі власних «паспортів» анонсували не раз. Уперше «керівництво республіки» заявило про такі плани восени 2014 р. На початку 2015 р. «глава парламенту ДНР» А. Пургін заявляв, що, замість паперових паспортів, видаватимуться пластикові картки.

Навесні «глава ДНР» О. Захарченко говорив, що влада почне друкувати паспорти тоді, коли буде впевнена, що «республіку» визнають інші країни. «Паспорти повинні бути не просто видані, а й визнані. Витратити бездумно народні гроші не можна», – зазначив він.

Про це ж О. Захарченко говорив у листопаді 2015 р. «Надрукувати паспорти – це тиждень часу. Витратити мільйони грошей на папірець ДНР недоцільно. Так, у Луганську є паспорт, але він ніде не проходить, а гроші витрачені. Ми паспорти не надрукували, але зарплату бюджетникам підвищили», – сказав «глава республіки» (Горловський медиа-портал (<http://www.0624.com.ua/home/politics/13255-zaharchenko-rasskazal-kto-poluchit-pasporta-dnr>)).

Крім того, на підконтрольних бойовикам територіях періодично ходять

чутки про те, що Росія планує видавати жителям свої паспорти. Як повідомило високопоставлене джерело в «уряді ДНР», у Москві вже йде розробка відповідних нормативних актів. «Якщо в минулому році у внутрішній політиці ДНР/ЛНР ми діяли за принципом “Донбас – не Україна”, то з кінця минулого року нашу політику визначає принцип “Донбас – це Росія”. Нехай і неформально, але територія ДНР і ЛНР – це вже Росія. Інтеграція вже почалася: від економіки до військової сфери та освіти. Ось і видача російських паспортів – це одна з найважливіших ланок цієї інтеграції. Москва зараз готує відповідні документи для паспортизації Донбасу. Усі громадяни ДНР і ЛНР, у тому числі на окупованих територіях, мають право на отримання російських паспортів. Їх видаватимуть, природно, на території, що контролюється республіками: у Донецьку, Луганську та інших наших містах», – повідомив «урядовець ДНР» (<http://novorus.info/news/policy/37665-v-dnr-i-lnr-nachnetsya-vydacha-pasportov-rf-po-primeru-abhazii-i-yuzhnoy-osetii.html>).

Відповідаючи на питання, з чим пов'язана паспортизація, він пояснив, що Україна фактично відмовилася від Донбасу. «Документи вона не видає. А всі документи, які видаються в республіках, мають юридичну силу тільки на нашій території. Навіть у Росії вони не визнаються. Упевнений, що видача російських паспортів буде зустрінена на ура в нас і тепер у наших громадян не буде жодного сумніву в тому, з якою країною їм та їхнім дітям пов'язувати своє майбутнє», – сказав «представник влади ДНР».

Оприлюднена в ЗМІ інформація про майбутню масову видачу паспортів РФ жителям Донецька й Луганська – свідоцтво тенденції щодо включення цих регіонів до складу Росії, заявив російський письменник О. Проханов. «ДНР і ЛНР вважають себе частиною Росії, а народ, який там живе, вважає себе росіянами. А з цього випливає багато кодифікацій. Одна з їхніх форм – це видача паспортів. А ще одна – включення цих областей до складу Росії. Це не завтра і не післязавтра, але така тенденція є», – вважає О. Проханов.

Жителі Донецька й Луганська перебуватимуть під офіційним захистом Москви після майбутнього отримання паспортів РФ, заявив російський військовий експерт І. Коротченко. За його словами, «це абсолютно виправданий захід у нинішніх умовах, коли Україна ввела повну економічну, політичну і фінансову блокаду Донбасу. Це питання виживання регіону».

Особлива увага в самопроголошених «республіках» приділяється ідеологічній роботі з населенням. Вона проводиться в різних формах і спрямована на формування нетерпимості до української влади.

Наприклад, у Луганську 30 січня відбувся «антифашистський марш», присвячений 73-й річниці початку звільнення Червоною армією Луганської (Ворошиловградської) області від німецько-фашистських загарбників. Основною метою маршу став «протест жителів ЛНР проти неофашистського київського режиму, який розв'язав братовбивчу війну в Донбасі» (<http://dnr-news.com/dnr/29530-okolo-3-tys-chelovek-vyshli-na-antifashistskiy-marsh-v-luganske.html>).

«Знаєте, у наші дні історія повторюється. На цьому етапі часу наша армія продовжує боротьбу, але вже з неофашистськими загарбниками – з українською

хунтою. І на сьогодні звільнено 14 районів Луганської області від фашистів. Луганськ і Донецьк навесні 2014 р. повстав проти фашистів, по-іншому не назвеш, і це протистояння відбувається досі. Сьогодні мешканці Луганська та ЛНР зібралися тут, щоб цим маршем висловити черговий протест проти того, що творить українська влада на нашу адресу», – розповів активіст молодіжного руху В. Пустовойтенко.

«Особисто я пам'ятаю свою історію, пишаюся нею. Як радянські солдати захищали нас, так само зараз нас захищають солдати ЛНР, і сподіваюся, що надалі, вони звільнять всю нашу територію», – пояснила участь у марші луганчанка Д. Ковальова.

Колона учасників маршу, яка розтягнулася на кілька сотень метрів, пройшла від меморіального комплексу борцям революції біля Вічного вогню центральними вулицями міста до пам'ятникам жертвам ОУН-УПА.

Біля пам'ятника активісти маршу оголосили хвилину мовчання в пам'ять загиблих за свободу Луганського краю, після чого слово взяв голова «ради ветеранів ЛНР» М. Гайдуков. Він висловив подяку молоді «республіки» за те, що вона не забуває своєї історії і шанує перемоги своїх дідів. «Шановні жителі Луганська та Луганської народної республіки! Сьогодні ми проводимо акцію в той період, коли почалася Сталінградська битва, коли сотні молодогвардійців були замучені і кинуті в шурф. Ми знаходимося біля пам'ятника, який присвячений молодим луганчанам, загиблим на території Західної України, куди вони поїхали вчити дітей і лікувати людей, але були замучені бандерівським кодлом. Таке забувати не можна», – зазначив М. Гайдуков.

5 лютого на пленарному засіданні депутати «народної ради ДНР» прийняли у другому читанні «законопроект про державні нагороди», поданий «главою республіки» в порядку законодавчої ініціативи. «Законопроект» визначає систему державних нагород «ДНР», до якої входять звання «героя Донецької народної республіки», «почесний громадянин Донецької народної республіки», ордени, розпізнавальні знаки, медалі, почесні звання «Донецької народної республіки».

Відповідно до прийнятого «закону», вищим ступенем відзнаки є звання «героя ДНР», яке присвоюється за заслуги перед державою та народом, пов'язані із здійсненням «героїчного подвигу в ім'я свободи, незалежності і процвітання республіки». Станом на 1 листопада 2015 р. звання «героя ДНР» з нагородженням медаллю «золота зірка» удостоєні 23 особи, у тому числі «глава ДНР» О. Захарченко, «міністр оборони» В. Кононов, а також інші особи, які виявили «високу мужність і героїзм при захисті ДНР» (з них четверо нагороджені посмертно).

Звання «почесний громадянин ДНР» присвоюється «за видатні особисті заслуги, досягнуті у справі зміцнення миру, у державній, науково-технічній, громадській, благодійній діяльності, у галузі культури, що сприяли соціально-економічному та духовному розвитку республіки, підвищенню її авторитету за кордоном». Станом на 1 листопада 2015 р. звання «почесний громадянин ДНР» удостоєні В. Антюфеев і Й. Кобзон.

Медаль «за трудову доблесть» є «державною нагородою для заохочення

громадян ДНР за значні досягнення у професійній діяльності, самовіддану доблесну працю, мужність, проявлену при виконанні професійних обов'язків, вагомий особистий внесок у соціально-економічний, культурний, суспільний розвиток республіки». Медалью «за трудову доблесть» нагороджено 21 особу, у тому числі працівників сфери будівництва й житлово-комунального господарства, представників Фонду земляцтва Донбасу в Російській Федерації (<http://dnrsovet.su/deputaty-prinyali-predlozhennyj-glavoj-zakon-o-gosudarstvennyh-nagradah>).

Паралельно самопроголошена «влада» намагається показати народу реальні образи нових героїв. Так, 12 січня «глава ДНР» О. Захарченко вручив ключі від чотирьох автомобілів марки «Таврія» бійцям «армії ДНР», які отримали поранення під час виконання бойових завдань. «Глава республіки» зазначив, що це заслужені нагороди. «Ви всі герої, які пролили кров за нашу державу, які стали на боротьбу з чужою нам фашистською ідеологією, – сказав О. Захарченко. – Чим відрізняється армія ДНР від ЗСУ? В Україні не цінують своїх солдатів. Бійців, що стали на війні інвалідами, там списують, бойові поранення називають побутовими, про ветеранів-інвалідів намагаються забути. Для Києва важливі не люди, а бандерівська ідеологія й інтереси їхніх американських господарів. Ми ж пам'ятаємо про своїх героїв. Тому ми переможемо» (<https://av-zakharchenko.su/ru/news/vruchenie-klyuchey-ot-avtomobiley-voennosluzhashchim-dnr-poluchivshim-raneniya-na-peredovoy>).

Показовою для розуміння настроїв, що склалися в «ДНР» відносно України, є відповідь О. Захарченка на питання, за яких умов Донбас зможе перейти до діалогу з Україною й налагодити з нею сусідські відносини: «Умов кілька. Узурпатори влади – ті, хто віддавали і виконували злочинні накази вбивати мирних громадян колись своєї країни і вводили нові стандарти, за якими людей стали ділити на перший і другий сорт, повинні бути притягнуті до суду. Повинно бути розпочато слідство злочинів, скоєних режимом на Україні, і тих злочинів, які на землі Донбасу здійснювали українська армія і каральні батальйони. І головне! В Україні повинен бути початий процес денацифікації, як колись у Німеччині після Гітлера. А це велика робота. Ми часто говоримо про те, що частина українського народу ніби захворіла, заразилася вірусом нацизму. Так ось денацифікація – це якраз вакцина проти нацизму» (<https://av-zakharchenko.su/ru/news/o-neobhodimosti-denacifikacii-na-ukraine>).

2 лютого на засіданні «комітету народної ради ДНР із цивільного, кримінального, арбітражного і процесуального законодавства» обговорювали висновки до «проекту закону про внесення змін до кримінального кодексу ДНР». «Голова комітету» С. Рубін наголосив на важливості «проекту закону» як юридичної бази «для залучення до відповідальності військовослужбовців ЗСУ та незаконних збройних формувань України за вчинення дій терористичного спрямування». «Новий проект закону не дасть київським терористам уникнути відповідальності. Прийняття цього законопроекту обумовлено необхідністю встановлення в ДНР кримінальної відповідальності за вчинення діянь терористичної спрямованості з метою захисту прав і свобод людини і громадянина, а також створення ефективного механізму запобігання

злочинам. Нововведення цього законопроекту полягає у встановленні кримінальної відповідальності за порушення норм міжнародного гуманітарного права під час збройних конфліктів», – підкреслив С. Рубін.

При цьому депутат Д. Гришин підкреслив, що «ДНР як суверенна держава зобов'язана розслідувати злочини на своїй території згідно із законом». «Правове становище сторін під час ведення бойових дій у війні або збройному конфлікті багато в чому визначається міжнародним гуманітарним правом, при цьому в завдання міжнародного гуманітарного права не входять ні з'ясування причин виникнення збройного конфлікту, ні визначення винуватців його виникнення. Відповідно до принципу універсальної юрисдикції, держава зобов'язана розслідувати злочини, які перебувають на його території, незалежно від їх громадянства, національності, незалежно від того, де і проти кого вони зробили військовий злочин», – зазначив у своєму виступі Д. Гришин (<http://dnrsovet.su/novyj-proekt-zakona-ne-dast-kievskim-terroristam-ujti-ot-otvetstvennosti-sergej-rubin>).

Водночас «керівництво ДНР» заявляє про масову дезінформацію щодо «ДНР» в українських ЗМІ. Під час прес-конференції 5 лютого О. Захарченко заявив, що «українські пропагандисти вже не знають, як порівнювати своє життя з нашим так, щоб наше здавалося гіршим. В Україні практично в усіх сферах серйозна криза, можна сказати, крах. У нас же життя налагоджується. Наприклад, ми на відміну від України, до цього часу змогли зберегти тарифи на комунальні послуги довоєнного часу. Ми відновлюємо школи і ВНЗ. Ми платимо пенсії, причому не беремо “податок на війну”, як бере Порошенко, який вже не знає, де гроші брати. Це все правда, і їм нічого іншого не залишається, крім як придумувати різні гидоти і фейки» (<https://av-zakharchenko.su/ru/news/o-zasile-dezinformacii-o-doneckoy-narodnoy-respublike-v-informacionnom-prostranstve-ukrainy>).

«Заступник міністра оборони ДНР» Е. Басурін під час брифінгу 5 лютого зазначив, що українські ЗМІ готують фальшиві сюжети для дискредитації «армії ДНР». «За даними місцевих жителів населеного пункту Піски, українські силовики, з метою дискредитації армії ДНР, здійснюють зйомки старих будівель, а також підривають занедбані будинки для подальшого подання їх через ЗМІ як компромат на ЗС ДНР. За даними військовослужбовців 56-ї окремої мотопіхотної бригади, які перейшли на бік ДНР, українське командування залучає своїх бійців для риття лунок і подальшого підриву в них тротилових шашок з метою представлення розривів як наслідків обстрілу армії ДНР. І такі факти повсюдні», – зазначив Е. Басурін (<http://dnr-online.ru/ukrainskie-smi-gotovyat-falshivye-syuzhety-dlya-diskreditacii-armii-dnr-eduard-basurin>).

У «міністерстві оборони ДНР» також заявили, що українські силовики готують диверсійні групи для замахів на життя спостерігачів ОБСЄ на території «ДНР». «Є дані, що генерал-майором Луньовим – командувачем сил спецоперацій ЗСУ – готується провокація з жертвами серед іноземних представників міжнародної місії для звинувачень у них НД ДНР. Під його керівництвом готуються кілька диверсійних груп, які повинні провести ряд

замахів на життя спостерігачів ОБСЄ під час роботи в населених пунктах на території ДНР» – сказано в повідомленні (<http://dnr-news.com/dnr/29526-minoborony-kiev-gotovit-napadeniya-na-missiuyu-obse-s-celyu-vvoda-mirotvorcevoon.html>).

У «міноборони невизнаної республіки» пояснили, що диверсії готуються у зв'язку з «планами українського керівництва щодо заміни спостерігачів місії ОБСЄ на міжнародні військові контингенти, для участі в так званій миротворчій операції» без згоди ДНР.

О. Захарченко з цього приводу заявив, що «київський режим отримає прекрасний матеріал» для провокацій, коли він обстрілюватиме представників «миротворчих місій» і «звинувачувати в цьому ДНР. А Захід підтримуватиме не ту точку зору, яка правильна, а ту, яка йому вигідна на той чи інший момент» (<http://dnr-news.com/oficialno/29359-kommentariy-glavy-dnr-a-zaharchenko-k-soobscheniyam-o-pribytii-na-ukrainu-ocenochnoy-missii-oon.html>).

Звинувачуючи українські ЗМІ у дезінформації, «влада республік» ввела жорстку цензуру на своїх територіях. У «ЛНР» із 16 січня місцеві інтернет-провайдери закрили доступ до ще 113 українських новинних порталів. У наказі про заборону поширення інформації з інформаційних сайтів, що поширюють інформацію з порушенням «законодавства ЛНР», говориться, що такі заходи вжито з метою «захисту національної безпеки» (<http://informatorg.ig.ua/archives/139520>). Раніше в «ЛНР» видали «наказ» про обмеження мовлення на території «ЛНР» ряду українських телеканалів, які, на думку «міністерства інформації», дискредитують «республіку».

Повною мірою ідеологічні та пропагандистські завдання самопроголошені «республіки» реалізують через систему освіти, яка з початку окупації зазнала істотних змін, дедалі більше рухаючись у бік Росії. За словами педагогів, які залишилися на окупованій території Луганщини, усі учні початкової школи «ЛНР», тобто 1–4 класів, повністю переведені на російські освітні програми й стандарти. Це створило велику кількість проблем. По-перше, педагогам у спішному порядку доводиться освоювати новий матеріал; по-друге, додалися нові предмети, наприклад «Основи православної культури» для 3–4 класів.

Новий «релігійний» предмет є досить складним курсом не те що для дітей, а й для самих педагогів. У РФ його, як правило, викладають священнослужителі. Введення цієї дисципліни в російських школах кілька років тому супроводжувалося громадською дискусією – була велика кількість незадоволених серед педагогів, переконаних у необхідності збереження «світського» характеру освіти, та серед батьків, які обурювалися додатковим освітнім навантаженням на своїх дітей і висловлювали сумніви в його необхідності.

На прес-конференції «міністра освіти і науки ЛНР» В. Ткаченко щодо підсумків роботи за 2015 р. було повідомлено, що в «республіці» не використовуються навчальні програми України, але українська мова та література продовжує вивчатися. Вона заявила, що школи забезпечені підручниками на 90 %, решта підручників будуть доставлені з Російської Федерації, відповідної угоди вже досягнуто (<http://sovminlrn.su/novosti/868->

ministerstvo-obrazovaniya-luganskoy-narodnoy-respubliki-organizovalo-press-konferenciyu-ob-itogah-raboty-za-god.html).

Як повідомляють педагоги, що залишилися працювати в «ЛНР», у кількох спеціалізованих школах «республіки» продовжують працювати українські класи, у яких усі предмети викладаються українською мовою. У рамках курсу української літератури список творів залишився незмінним, проте керівники шкіл дали педагогам негласне розпорядження бути вкрай обережними у формулюваннях і висновках під час аналізу їхнього змісту, а також при підборі цитат.

Замість «Історії України», луганські школярі тепер вивчають «Историю Отечества», яка складається з «історії Росії», «історії України» та «Історії нашого краю». Що стосується «Основ правознавства», які викладаються в середній школі, вони, як і раніше, повністю базуються на українському законодавстві (<http://informer.lg.ua/archives/81743>).

У «міністерстві освіти і науки ДНР» вирішили, що за рахунок скорочення годин на українську мову збільшиться час на вивчення російської мови й літератури в школах. Поки українська вивчається в усіх школах, оскільки є «державною мовою». Щоправда, у «парламенті ДНР» за підсумками «парламентських слухань» рекомендували провести в «республіці» широке опитування громадської думки з питання щодо статусу української мови як другої державної. Наприклад, у медичних установах Горлівки роздають анкети, у яких пропонують відповісти на ряд питань щодо вибору офіційної мови республіки:

- Якою мовою повинні видаватися нормативно-правові акти?
- Якою мовою має здійснюватися викладання в навчальних закладах республіки?
- Якою мовою має здійснюватися ведення держреєстру і діловодство?
- Яка мова має бути державною в ДНР?

На вибір дають три варіанти: російська мова, українська мова й обидві, повідомляє горлівський журналіст М. Синицин (<http://informer.lg.ua/archives/141302>). «Конституція ДНР», прийнята «верховною радою ДНР» 14 травня 2014 р., визначає, що державними мовами «республіки» є російська й українська. Якщо опитування покаже негативне ставлення жителів до цього статусу, то «конституція ДНР» може бути змінена.

Узагалі серед «керівництва ДНР» переважає думка, що потрібно звести години на вивчення української мови до мінімуму. «Метою вивчення української мови, яка є не самостійною мовою, а вкрай ідеологізованим і засміченим іноземними словами суржилом, має бути вміння прочитати український текст. Бо за фактом на ній ніхто не говорить і не думає, а те, що існує насправді, – це безліч говірок. Українська мова – це штучний політичний конструкт, політична орієнтація, переведена в текст. Тому витратити дорогоцінний час на його вивчення – це відбирати його в рідної російської мови. Тим більше що за 20 років українізації рівень грамотного володіння нею і так дуже сильно впав, особливо серед молоді», – радить оглядач російського

інтернет-ресурсу
2015/12/3/22421512).

«Накануне.ru»

(<http://www.nakanune.ru/news/2015/12/3/22421512>).

«Міністр освіти і науки ДНР Л. Полякова» повідомила, що в «республіці» розробляють нові підручники з історії, української мови та літератури. Навчальними посібниками з інших предметів школи «ДНР» забезпечила Російська Федерація.

Крім того, за словами Л. Полякової, «міністерство освіти і науки ДНР» 31 грудня отримало сертифікат доступу до російської електронної програми дистанційного навчання «е-КМ Школа». «Нашому міністерству було вручено сертифікат отримання безстрокового доступу до мультимедійного освітнього комплексу “е-КМ Школа”. Нам вручив цей сертифікат С. Миронов (керівник фракції “Справедлива Росія” в Державній думі). І ця школа – електронний ресурс, який включає підручники з 1 по 11 клас. Це величезний комплекс інформації, і він представлений у цьому ресурсі залежно від віку дітей», – повідомила «міністр». Вона пообіцяла, що вже в січні 2016 р. ця система буде підключена «навіть у найдалших школах республіки» (www.dnr-news.com).

«Е-КМ-Школа» – це контент з усіх предметів з 1 по 11 клас, а також можливість організації з кожним учасником індивідуального або групового педагогічного процесу (підготовка до ЄДІ, курси, медіа-ресурси, розробки навчальних матеріалів та ін.). База знань «е-КМ-Школи» містить 2 500 000 систематизованих інформаційних об’єктів, що дають змогу, як відзначають творці, повною мірою задовольнити потреби викладачів закладів освіти з усіх предметів і для всіх рівнів навчання. До того ж понад 1,5 тис. мультимедіа-уроків шкільних предметів, понад 31 тис. завдань для контролю, атестації з предметів шкільної програми, понад 90 тис. мультимедіа-об’єктів, понад 160 тис. енциклопедичних статей, понад 170 тис. слів у різних словниках, понад 14 тис. книг, включаючи класичні твори, понад 35 год відео тощо.

Водночас «міністерство освіти і науки ДНР» дало неофіційну команду готуватися до переходу на російські вимоги щодо організації навчального процесу. Це стосується співвідношення годин на різні цикли дисциплін, формування навчального навантаження тощо. Скоріше за все, з наступного навчального року освітні заклади «ДНР» працюватимуть уже за російськими правилами.

Поряд з російською мовою як головне завдання «міністерством освіти ДНР» визначено військово-патріотичне виховання. Було анонсовано, що формуванням програми військово-патріотичного виховання молоді займуться чотири «міністерства» – освіти, спорту, оборони та культури. У планах проведення тематичних виставок, ігор, бесід, введення норм ГТО тощо. «Поки програма буде введена на рік. Ми подивимося, як вона пропрацює. У разі позитивних результатів можна буде продовжити на п’ять років», – заявили в «координаційній раді з патріотичного виховання».

У школах «ДНР» у рамках ініційованої «міноборони республіки» «програми шефства військових над школами» введено уроки військово-патріотичного виховання. Про це заявив «заступник міністра оборони ДНР»

Е. Басурін. За його словами, «військовослужбовці здійснюватимуть не лише патріотичне виховання, а й додаткове вивчення історії». Оголошено, що програма патріотичного виховання реалізовуватиметься у школах на всій території «ДНР» спільно з «міністерством освіти і науки». Е. Басурін зазначив, що програма фактично почала втілюватися в життя в жовтні, коли в Петровському районі Донецька вперше в «ДНР» за участі 19 шкіл було проведено військово-патріотичну гру «Зірниця».

Очевидно, у руслі патріотичного виховання в «ДНР» було створено дитячу громадську організацію «Захарівці». Установчий з'їзд організації відбувся в Донецьку 18 грудня. Одним з головних ідеологів створення та установи виступив «голова народної ради ДНР» Д. Пушилін. За його словами, «захарівці», названі на честь «глави республіки» О. Захарченка, «будуть продовжувачами славної справи руху піонерів у Радянському Союзі» (<http://dnr-news.com/dnr/28383-v-dnr-uchredili-detskuyu-organizaciyu-zaharovcy.html>).

За словами Д. Пушилїна, цілями й завданнями дитячого руху є виховання молодого покоління в дусі патріотизму та інтернаціоналізму на основі відроджуваних моральних цінностей. «Ми будемо брати все найкраще з нашого минулого», – зазначив він.

Рух об'єднає у своїх рядах школярів у віці від 10 до 14 років, діти віком від 7 до 10 років будуть членами організації «Орлята». Емблема «захарівців» схожа на піонерський значок, на якому, замість портрета В. Ленїна, розміщено портрет глави ДНР О. Захарченка.

На лютий 2016 р. заплановано перший зліт «захарівців». До цієї події учнів шкіл змушують вивчити так звану «клятву “захарівця”», про що говорить оголошення з вимогою до батьків і учнів однієї зі шкіл Макїївки забезпечити зазубрювання тексту цієї «клятви» (<http://www.ostro.org/general/society/news/489246>). В оголошенні сказано, що без знання «клятви» і так званих законів, у «захарівці» школярів не прийматимуть. Вивчити «клятву» та «закони» необхідно було за час зимових канїкул – до першого зльоту організації, який, можливо, відвідає сам «ватажок ДНР» О. Захарченко. Показово, що серед «законів “захарівців”» є пункт про обов'язок доносів: «“захарівець” завжди повідомляє старшим про негідну поведінку інших». У цілому «клятва “захарівців”» є перефразуванням клятви радянських піонерів, де ім'я Ленїна замінили на ім'я Захарченка, а КПРС – на «громадський рух “Донецька республіка”».

Щоправда, безпосередньо О. Захарченко виступив проти того, щоб дитячу організацію – аналог піонерів назвали «захарівці». «Я проти, щоб моїм ім'ям називали громадську організацію... Сама ініціатива хороша. Але назву “захарівці” я вважаю неприйнятною. Нехай люди самі вирішать, як називатися. Нехай буде кілька варіантів. Думаю, знайдеться гідне рішення», – такі слова О. Захарченка приводить його офіційний сайт (<https://av-zakharchenko.su/ru/news/o-detskoj-organizacii-zaharovcy>). При цьому самопроголошений «глава ДНР» пояснив, що «випустив з уваги» громадські ініціативи й дізнався, що організацію назвали «захарівці» вже після установчих зборів.

«Коли підрозділ носить ім'я свого командира, це нормально. Але це річ військова. Ми ж говоримо про дитячу організацію. Крім того, я – обраний глава ДНР. Тобто наступного разу, при наступному главі, організація буде перейменовуватися – зараз “захарівці”, а потім?» – задався питанням бойовик.

Після того як «глава ДНР» О. Захарченко не схвалив ідеї назвати на честь нього дитячу громадську організацію, терміново було вибрано альтернативну назву. В одній із соцмереж було ініційовано голосування щодо нової назви дитячого руху «ДНР». У підсумку, набравши понад 1400 голосів, перемогла версія «Беркуттята».

Випускники шкіл «ДНР» отримують атестат після складання державної підсумкової атестації (ДПА). Порядок її проведення у 2015–2016 навчальному році затверджено «наказом» «міністерства освіти ДНР» від 11 січня 2016 р. Організовує проведення ДПА «республіканська служба з контролю і нагляду у сфері освіти і науки», яка створює «державну екзаменаційну комісію». Вона у свою чергу організовує, координує та контролює роботу «державних екзаменаційних комісій», створених органами місцевого самоврядування, які здійснюють управління у сфері освіти; формує склад і організовує роботу «предметних комісій та апеляційної комісії» (http://www.donnasa.ru/upload/files/respublikanska_attestatsia.pdf).

Державна підсумкова атестація проводиться в письмовій або усній формі. Вона включає один обов'язковий іспит – із російської або української мови та іспити за вибором учня. Максимальна кількість іспитів за вибором учня не може перевищувати три навчальні предмети, мінімальна кількість – два навчальні предмети з переліку загальноосвітніх предметів. Республіканська підсумкова атестація з усіх навчальних предметів (за винятком української мови та іноземних мов) проводиться російською мовою.

Для проведення державної підсумкової атестації на території «ДНР» передбачається єдиний розклад іспитів.

<i>Дата іспиту</i>	<i>Іспит</i>
31 травня	Російська/українська мова
3 червня	Математика
4 червня	Хімія
7 червня	Всесвітня історія
9 червня	Біологія
11 червня	Література (російська/зарубіжна)
13 червня	Іноземна мова

Шкільні «атестати», видані на Донбасі, визнаються в Росії. «Ми визнали на державному рівні, що рівень навчання в цих школах співставний з російським, тому ми визнаємо документи, які вони видають. Ми вважаємо, що по-іншому діяти було б просто негуманно», – сказав міністр освіти і науки РФ Д. Ліванов.

Разом з тим випускники шкіл «ДНР/ЛНР» мають можливість скласти ще й єдиний державний іспит (ЄДІ), обов'язковий для абітурієнтів російських вишів. Наприкінці минулого навчального року спеціально для випускників шкіл Донбасу в південних регіонах РФ було організовано ряд пунктів для здачі ЄДІ.

У поточному ж році, за словами «міністра освіти і науки ДНР» Л. Полякової, у «ДНР» очікується відкриття центру здачі ЄДІ для бажаючих вступити до вищих навчальних закладів Росії. Поки ж, як повідомляє сайт «міністра освіти і науки ДНР» (<http://rskn.mondnr.ru>), учні 11-х класів у поточному навчальному році мають можливість пройти процедуру складання єдиного державного іспиту, не залишаючи території «ДНР». При цьому наголошується, що складання ЄДІ не скасовує обов'язкову в «ДНР» державну підсумкову атестацію, яка відбувається в кінці навчального року й завершує освоєння програм середньої загальної освіти; результати ЄДІ зараховуються як результати вступних випробувань в організації вищої освіти Російської Федерації, але не є обов'язковими для вступу в освітні організації «ДНР»; проходження ЗНО не є гарантією обов'язкового вступу до російських ВНЗ.

Для отримання можливості складання ЄДІ необхідно було до 7 лютого 2016 р. пройти процедуру обов'язкової реєстрації на сайті «міністра освіти і науки ДНР» (http://mondnr.ru/?page_id=45035), написати заяву й підготувати пакет документів.

«Міністр освіти і науки ДНР» Л. Полякова також заявила, що абітурієнти з Донбасу можуть вступати на бюджетні місця російських ВНЗ на основі закону про статус співвітчизників, не уточнивши, щоправда, той момент, що угода про це укладена між Україною і Росією, відповідно, вступати до російських ВНЗ вони зможуть тільки як громадяни України та за наявності українського паспорта.

Водночас для випускників шкіл «ДНР/ЛНР» залишається можливість отримання українського атестата шляхом складання іспитів екстерном. Як стверджує міністр освіти і науки України С. Квіт, МОН іде назустріч випускникам шкіл «ДНР/ЛНР», продовжуючи терміни здачі зовнішнього незалежного оцінювання, призначаючи додаткові сесії, збільшуючи терміни подачі документів.

За словами голови Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти Л. Гриневич, усі випускники шкіл, навіть з атестатами з печатками невизнаних «республік», можуть звернутися в будь-яку школу на звільненій території України, скласти підсумкову атестацію й отримати український атестат.

За час окупації окремих районів Донецької та Луганської областей на територію, підконтрольну українській владі, звідти переїхало 16 університетів і 10 наукових інститутів. У середині липня 2014 р. було припинено фінансування сфери освіти на непідконтрольних Україні територіях та відключено всі освітні бази даних.

Багато студентів продовжили навчання в «ДНР/ЛНР». Їм навіть почали видавати «дипломи» про закінчення вищого навчального закладу специфічного зразка. Замість українських печаток на них стоїть лише емблема ВНЗ і печатка «ДНР/ЛНР» (<http://delo.ua/ukraine/vypuskniki-vuzov-dnrlnr-ne-smogut-vospolzovatsja-svoimi-dip-299589>). Ректори університетів та інститутів запевняють в автентичності цих «дипломів». У Донецькому національному технічному університеті випускників навіть запевнили про попередню

домовленість зі світовою професурою (у тому числі з Європи), яка «чекає ДНРівських фахівців на роботу».

У Міністерстві освіти і науки України неодноразово заявляли про те, що дипломи ВНЗ, які перебувають на окупованих територіях і видаються з печатками «ДНР/ЛНР», на території України не визнаються і не визнаватимуться. «Якщо хтось у Донецьку заявляє, що користується українською ліцензією, то це не правда. Ми давали відповідні повідомлення... Ми вважаємо, що в Донецьку і Луганську немає ніяких університетів. Ті люди, які кажуть, що проводять навчальний процес, у них немає ні ліцензії, ні акредитації», – заявив у липні 2015 р. міністр освіти і науки України С. Квіт.

Однак тільки 17 листопада 2015 р. МОН України позбавило ліцензій на здійснення освітньої діяльності всі ВНЗ, які перебувають на окупованих територіях Донецької та Луганської областей, Автономної Республіки Крим і Севастополя.

Міністр освіти і науки «ДНР» Л. Полякова з цього приводу заявила, що «в республіці є своя акредитаційна комісія, у нас своя держава. Україна не може позбавити ліцензії навчальні заклади іншої країни, для нас це не документ». За її словами, «заяву про ліквідацію ліцензій ВНЗ Донбасу можна розцінити лише як безсилля. Вступна кампанія цього року на Україні провалилася, водночас у нас був конкурс до десяти осіб на одне місце. Крім того, наш Донецький національний університет прийняв 700 абітурієнтів з українськими атестатами. До нас звідти їдуть учитися», – підкреслила глава відомства (<http://dan-news.info/ukraine/annuliruya-licenzii-vuzov-dnr-i-lnr-kiev-otygruvaetsya-za-svoineudachi-v-obrazovanii-minobrnauki.html>).

Л. Полякова додала, що навіть українські ліцензії передбачали роботу донецьких ВНЗ саме на території нинішньої столиці «ДНР». Тому діяльність колишніх адміністрацій ВНЗ, які нібито «перевезли» навчальні заклади на підконтрольну Україні територію, є протизаконною. «Усі клони наших університетів, які намагалися працювати поза містом, працювали нелегітимно, – заявила міністр. – Наказу МОН України про переведення цих ВНЗ на інше місце не було, також не була проведена процедура їх ліцензування та акредитації».

Голова Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти Л. Гриневич зі свого боку повідомила, що ті студенти, які раніше не перевелися у ВНЗ, що переїхали з окупованого Донбасу на підконтрольну української влади територію, не мають права відновлюватися або вступати на більш пізні курси ВНЗ України. «Якщо у них диплом неіснуючих і невизнаних “республік”, то його ніхто не повинен визнавати, бо таких міжурядових угод немає. Тому все, що можна порадити, це вступати до вищих закладів України та відповідно отримувати український диплом», – сказала вона.

За її словами, ті студенти, які залишилися і продовжили навчання на окупованій території, зробили свій вибір і український диплом зможуть отримати лише тоді, якщо вони вступлять на перший курс ВНЗ України і пройдуть повний курс навчання.

Про невизнання дипломів про вищу освіту, виданих у «ДНР/ЛНР» заявив і міністр освіти і науки РФ Д. Ліванов. «Дипломи ДНР і ЛНР ми не визнаємо, оскільки самі ці держави ми не визнаємо», – сказав він. Разом з тим російський міністр зазначив, що дипломи невизнаних «республік» у Росії можуть автоматично прирівнюватися до дипломів українських ВНЗ. Таким чином, насправді Росія все ж визнає дипломи «ДНР/ЛНР», але юридично це ніде не закріплено. «Нині Україна не дозволяє їм видавати українські дипломи, тому вони видають свої власні дипломи. Ми вважаємо, що ці дипломи відповідають рівню тих, які видавалися в Україні, а ми свого часу на основі міждержавної угоди (з Україною) визнали ці дипломи», – зазначив міністр освіти РФ.

Водночас самопроголошена «влада ДНР/ЛНР» знайшла механізм отримання дипломів російського зразка. Так, ВНЗ «ДНР/ЛНР» укладають договір про співпрацю з певним ВНЗ Росії, і вже в ньому студенти екстерном здають іспити й захищають дипломну роботу.

Наприклад, Донецький інститут туристичного бізнесу на своєму сайті повідомляє, що після його закінчення всі випускники отримують два дипломи: місцевий («ДНР») і російський (від недержавного освітнього закладу вищої професійної освіти «Російський новий університет»). Студенти захищають дипломну роботу в режимі відеоконференції, ніяких іспитів додатково складати не треба. Російський диплом надсилають поштою.

У Донецькому національному технічному університеті для отримання російського диплома (від Південно-Російського державного політехнічного університету ім. М. І. Платонова) необхідно їхати в м. Новочеркаськ Ростовської області і складати іспити екстерном. І тільки у випадку успішної здачі підсумкової атестації в російському ВНЗ обіцяють диплом.

У «міністерстві освіти і науки ДНР» у грудні 2015 р. відзвітували, що вже понад 2 тис. випускників ВНЗ «республіки» провели необхідну роботу для отримання російських дипломів. «Ми здійснюємо роботу зі співпраці з російськими ВНЗ. Більше 2 тис. випускників пройшли атестацію, захистили дипломи, здали випускні іспити в російських ВНЗ і отримали (хоча ще не всі) дипломи російського зразка. Цей процес триває, виконуються вимоги наших партнерів з Російської Федерації за часовими рамками, необхідні для отримання російських дипломів. Процес видачі таких документів планується завершити навесні 2016 р.», – повідомила «міністр освіти і науки ДНР» Л. Полякова.

Дійсно, студенти кількох ВНЗ на окупованій території Донбасу у 2015 р. отримали російські дипломи. Наприклад, у квітні в Макіївці вручили дипломи магістра російського зразка випускникам Донбаської національної академії будівництва та архітектури. У грудні студентам (бакалаврам кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики) Донецького національного університету були видані російські дипломи Південного федерального університету (розташований у Ростові-на-Дону і Таганрозі).

«Голова комітету з освіти, науки і культури народної ради ДНР» М. Руденко заявив про 87 % студентів, які отримали російські дипломи. «Наскільки я знаю, всі наші ВНЗ, які взаємодіяли з ВНЗ-партнерами з

Російської Федерації, відпрацювали питання отримання дипломів. Флагманом був Донецький національний університет. Буквально на цьому тижні понад 800 дипломів з Російської Федерації були доставлені в Донецьк. Вісімдесят сім відсотків студентів республіки – це бакалаври, спеціалісти, магістри – здали додаткові іспити й отримали другий дипломи російського зразка. На сьогодні міністерство освіти і науки ДНР веде роботу про визнання наших документів про освіту Російською Федерацією. Так що, можливо, у майбутньому потреба складати додаткові іспити й отримувати другий диплом відпаде сама собою – дипломи ВНЗ ДНР визнаватимуться на всій території Російської Федерації», – сказав він.

До речі, за словами Л. Гриневиц, російські дипломи, які отримали випускники ВНЗ «ДНР/ЛНР», визнаються на території Української держави, оскільки діє угода між Україною і Росією про взаємне визнання дипломів вищої освіти.

Провідні російські ВНЗ, зокрема МДУ ім. Ломоносова, за словами «міністра освіти ДНР» Л. Полякової, допоможуть у підготовці висококваліфікованих кадрів для вищих навчальних закладів «ДНР». «ВНЗ Росії планують надати підтримку в підготовці висококваліфікованих кадрів для ВНЗ ДНР. У нас підписано кілька договорів з медичними університетами РФ, а також два договори, підписані з МДУ ім. Ломоносова», – сказала керівник освітнього відомства.

Зокрема, за словами Л. Полякової, вища школа РФ допоможе в розвитку системи вищої медичної освіти республіки. «Така ж робота проводилася за напрямами підготовки інженерних кадрів, юристів, держслужбовців, аграріїв, та інших актуальних професій для республіки», – зазначила вона. «Глава міносвіти» додала, що в рамках співпраці планується спільне проведення форумів і конференцій, передбачається допомогу в публікації статей у російських журналах та збірниках наукових праць (www.dan-news.info).

У грудні 2015 р. делегація ДонНУ підписала угоди з двома ВНЗ Росії: Воронежським державним університетом і Воронежським державним університетом інженерних технологій. Ці угоди передбачають проведення спільних досліджень, публікації у співавторстві статей у виданнях ВНЗ Росії і «ДНР», обмін студентами, аспірантами та викладачами, розроблення спільних наукових і освітніх проектів для участі в конкурсах наукових програм Російської Федерації та інших країн, обмін навчальними посібниками, методичними матеріалами, науковими звітами й публікаціями, програмами (<http://news.donnu.ru/2015/12/21/donnu-podpisal-ryad-soglashenij-s-vuzam>).

З 18 січня студенти Донецького національного університету економіки і торгівлі (ДонНУЕТ) розпочали стажування у ФГБОУ ВО «Російський економічний університет ім. Г. В. Плеханова» за магістерськими програмами. Стажування студентів триватиме до 18 червня, після чого, за інформацією «міністра освіти ДНР», вони отримають підтверджуючий документ (<http://dialog-inform.dn.ua/theme/edu>).

Водночас студентам із «ДНР» вдається брати участь не тільки в російських, а й у деяких міжнародних заходах. Зокрема, студенти ДонНТУ

завоювали 12 дипломів I ступеня в Міжнародному конкурсі студентських наукових робіт і наукової думки, організованому Міжнародною організацією «Євроталант». За словами професора кафедри вищої математики ДонНТУ, віце-президента Міжнародної організації «Євроталант» О. Казакової, роботи студентів з Донецького національного технічного університету оцінювалися заочно й отримали високе визнання. У конкурсі взяли участь студенти I–III курсів. Більшість із них навчаються за спеціальністю «економічна кібернетика», деякі за фахом «автоматизація виробничих процесів».

«Було представлено 40 секцій, і в 12 з них студенти нашого ВНЗ завоювали дипломи I ступеня, а також I командне місце, що дає право в кінці квітня – травні взяти участь у Міжнародному форумі “Освіта і наука в XXI столітті”, який відбудеться у провінції Шампань. Минаючи відбіркові тури, ми одразу братимемо участь у фінальному турі. Те, що в дипломах вказали м. Донецьк, Донецький національний технічний університет, свідчить про визнання нашої республіки хай не на політичному рівні, але на науковому. Я впевнена, що завдяки таким перемогам нас швидше визнають за кордоном, бачачи, яка у нас молодь. Для порівняння: Німеччина завоювала лише один диплом, Швеція – теж... Ми дуже старалися, бо знали: за нами – наша ДНР, наш рідний Донецький національний технічний університет», – зазначила О. Казакова (<http://mondnr.ru/?p=48527#more-48527>).

До речі, виступаючи на науковому форумі у Франції, О. Казакова зупинилася й на ситуації в Донбасі. «Усі були просто ошелешені тим, що не знають правди», – каже професор.

Заслуговують на увагу також зміни, що відбулися в науковій сфері самопроголошених «республік». «Мінобрнауки ДНР» дало можливість найбільшим ВНЗ створювати ради із захисту дисертацій, які протягом півтора року не скликалися. У цих радах будуть представлені й російські вчені, частка яких, щоправда, не може перевищувати певного відсотка. Фактично це означає, що дисертації, захищені у «ДНР», будуть визнані в Росії, упевнені «очільники» освітньої сфери «ДНР».

У вересні 2015 р. були відкриті ради із захисту кандидатських і докторських дисертацій при Донецькому державному університеті управління, Донецькому національному університеті, Донецькій національній академії будівництва і архітектури, Донецькому національному університеті економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. На сьогодні в «республіці» функціонують 15 рад із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук, на здобуття наукового ступеня доктора наук: з них чотири – з економічних наук, чотири – з технічних наук та архітектури, чотири – з медичних наук, рада з фізико-математичних наук, рада з історичних наук. У січні на базі ДУ «Донецький фізико-технічний інститут ім. А. А. Галкіна» була створена рада із захисту дисертацій на здобуття наукових ступенів кандидата наук, доктора наук за фахом «фізика конденсованого стану» (фізико-математичні науки) (<http://mondnr.ru/?p=48540#more-48540>).

До кінця 2015 р. були прийняті до захисту 10 кандидатських і три докторські дисертації. Усього у 2015 р. захищено сім кандидатських

дисертацій. 2016 р. почався із захисту першої докторської дисертації з економічних наук. Найближчим часом передбачається захист восьми кандидатських і шести докторських дисертацій; вони вже прийняті до захисту, повідомляється на сайті «міністерства освіти і науки ДНР».

З усього вищевикладеного очевидним є висновок про те, що на окупованих територіях утворився орієнтований виключно на Росію, усебічно підтримуваний нею та частково вже інтегрований у російську економіку, територію, а головне, ідеологію анклав, який веде антиукраїнську політику в усіх сферах, пропагує антиукраїнські настрої серед населення, не намагається знайти шляхи примирення та не допускає варіанта повернення до складу Української держави. З огляду на це, попри всі зусилля української влади відновити свій суверенітет на окупованих територіях, варто ще раз оцінити механізми й терміни їх повернення з точки зору користі та шкоди від цього кроку для українського суспільства. У цьому контексті досить умотивованою є позиція доктора соціологічних наук, професора І. Руценка, який вважає, що основами політики щодо російського анклаву на Донбасі можуть бути такі принципи:

- констатація факту окупації і відмова від «гнилих компромісів» з окупантами, які можуть погіршити внутрішнє становище України як політичне, так і економічне;

- ізоляція окупованої території, визнання лінії розмежування фактичним кордоном з РФ, припинення руху людей і товарів через лінію розмежування саме тому, що кордон має незаконний і тимчасовий характер. Природно, пенсійне та інше соціальне обслуговування можливо тільки для тих, хто проживає на підконтрольних територіях. Правильним кроком буде введення візового режиму з Росією – тоді перетин кордону стане можливим лише через офіційні прикордонні пункти пропуску в Харківській, Сумській і Чернігівській областях;

- підтримка переселенців, особливо тих, хто виїжджає з окупованої території з політичних та ідеологічних причин;

- відмова від донбаського вугілля, переведення теплових станцій на інші сорти вугілля або види палива, доступні Україні, або такі, що можна закуповувати у близьких сусідів (наприклад, у Польщі);

- декларація невійськового рішення донбаської проблеми (в очікуванні змін на просторах Росії). Утім, лінія розмежування повинна всебічно вдосконалюватися, зміцнюватися, щоб мінімізувати наші втрати й робити більш комфортною військову службу на «кордоні»;

- невтручання у внутрішні справи анклав. Росія може здійснювати будь-які дії на окупованій території: давати їм конституції, визнавати «паспорти республік», проводити вибори, міняти керівництво, зливати дві «республіки» в одну псевдодержаву, здійснювати репресії або соціальні експерименти – усе це не привід вступати в переговори. Будь-яка стурбованість Києва моментально трактуватиметься як слабкість, привід шантажу і предмет торгу;

- адміністративне переформатування звільнених територій із включенням відповідних районів до складу Харківської, Дніпропетровської, Запорізької

областей, керуючись географією, історією регіону і здоровим глуздом. Тим більше що Луганська і Донецька області – штучні утворення, створені свого часу більшовиками, виходячи із завдань своєї політики (<http://hvylya.net/analytics/politics/kakaya-politika-ukrainyi-v-otnoshenii-okkupirovannyih-territoriy-yavlyaetsya-pravilnoy.html>).

Ліквідація анклавів, повернення територій можуть бути лише на умовах Києва – без торгів і зобов'язань. Після цього ще належить виробити алгоритм поетапного повернення регіону в політичний, правовий і соціальний простір України, можливо, потрібно буде вживати заходи соціальної санації, наприклад, обмежити політичні права для тих, хто відмовився від українського громадянства або був активним колабораціоністом. У будь-якому випадку реінтеграція тимчасово окупованих територій повинна бути максимально безболісною для України.

На сьогодні ж українцям потрібно сфокусуватися на внутрішніх реформах, зайнятися вирішенням нагальних завдань перезавантаження державного апарату, звільнити суспільство від корупції. Це в перспективі наблизить повернення окупованих територій.

Громадська позиція

О. Рябокони, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Другі Народні збори як спроба актуалізації назрілих питань до діяльності влади

Понад півтори тисячі представників громадських організацій та політичних партій України 30 січня взяли участь у Других Народних зборах України, головою Вищої ради яких обрано М. Маломужу – колишнього голову Служби зовнішньої розвідки та генерала армії України. Організатори заходу започаткували роботу Народних зборів «як форму реалізації прямого народовладдя для прогресивних змін у суспільстві, кращого життя дітей і онуків та гідної старості сьогоднішніх поколінь», ідеться в програмних засадах зібрання.

На Народних зборах України були присутні громади з 24 областей України, а також громадські організації та партії. Серед них: ВГО Спілка громадських організацій України «Народна Рада»; Профспілка ветеранів і учасників АТО; Федерація профспілок України; ВГО «Народний антикорупційний нагляд України»; ВГО «Селянська спілка України»; Народний рух України; Селянська партія; ГО «Молодіжний рух»; ГО «Захист українського народу»; ГО «Жінки за єднання українського народу»; ГО «Всеукраїнська організація зі справ вимушених переселенців»; ГО «Інтелектуальна Україна»; ГО «Спілка офіцерів»; ГО «Волонтерський рух»; ГО «Селянське козацтво України»; ГО «Всеукраїнська координаційна рада

офіцерів і військовослужбовців»; Партія «Честі по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю»; Союз Чорнобильців України; представництво спортивних організацій міста Києва; ГО «Національний конгрес громадських об'єднань України»; МГО «Реформація»; Незалежна профспілка «Єдність»; Асоціація платників податків України та ін.

Нагадаємо, що вперше подібний захід відбувся 17 жовтня минулого року, де представники громадських об'єднань визначили основні пріоритети в роботі. 20 жовтня під час прес-конференції в УНІАН голова Вищої ради Народних зборів України М. Маломуж представив звіт, який демонстрував перший етап реалізації програми Прямого народовладдя. «За основу взято пріоритет людини, її життя, здоров'я, гідність, можливість самореалізації. І це та базова позиція, яка звучала на Народних зборах», – сказав М. Маломуж. Він підкреслив, що за ініціативою людей з усіх порушених питань на перших Народних зборах України, прямим голосуванням, прийняли План порятунку України, у вигляді Резолюції зборів, який направили з жорсткою вимогою Президенту України, уряду та Верховній Раді щодо його негайного виконання у визначені терміни та з їх повною відповідальністю. «За результатами зборів, була прийнята резолюція, в якій висловлені конкретні програмні дії щодо кожної ситуації, яка хвилює суспільство, громадян, державу. Ця резолюція виписана як програма дій, відпрацьовані механізми її реалізації», – сказав М. Маломуж. Зокрема, за його словами, «у резолюції описані такі питання як збереження України, її територіальної цілісності, повернення Донбасу і Криму, подолання корупції, як подолати бідність, питання війни і миру, життя і безпеки батьків і дітей, подолання економічного колапсу, збереження найціннішого багатства України – землі, непомірних та нічим не виправданих цін на газ електроенергію, послуги ЖКГ, урешті-решт майбутнього України – ці нагальні питання були обговоренні представниками громад з усіх областей України».

Учасники Других Народних зборів вирішили напрацювати зміни до Конституції України, у яких з-поміж іншого пропонують «передбачити чіткий пріоритет людини, реальну владу громадян і громад»; запровадити нову економічну політику (визначити пріоритетні галузі для швидкого інноваційного розвитку та залучення інвестицій); в аграрній сфері планується заборонити продаж землі, встановити суворий контроль за використанням, збереженням і відновленням української землі; щодо боротьби з корупцією – народний контроль, спрощення всіх бюрократичних процедур і їх відміна, тотальна перевірка і заміна кадрів у системі влади, правоохоронних структурах. У програмі Народних зборів також ідеться про забезпечення пенсіонерам і соціально незахищеним громадянам пенсій, збільшених в 1,8 раза, відновлення пільг учасникам АТО, афганцям, чорнобильцям, інвалідам.

Щодо безпеки й оборони учасники заходу пропонують створити новий формат урегулювання ситуації на Сході України, який передбачає зміну рівня переговорного процесу на G-7 – РФ – Україна.

«Ми чітко вказуємо Президенту, що “мінський формат” на момент підписання був нелегітимним і неефективним, тому що за нашими

аналітичними і оперативними даними, це формат Путіна, який передбачає консервацію конфлікту... Впродовж останніх півтора року я особисто проїхав країни світу, такі як: Німеччина, Великобританія, Франція, США, Японія, Китай, Індія. Брав участь у неформальних зібраннях лідерів цих країн, з якими ми обговорювали якраз, як вийти з ситуації конфлікту. І дійшли висновку, що потрібно запроваджувати потужний формат регулювання проблеми. За участі цих країн», – заявив М. Маломуж.

«Чому ці країни зацікавлені в такій співпраці? Вони розуміють загрозу миру у світі... Так от передбачається, що буде новий формат і прийняття юридично зобов'язуючих документів для недопущення війни, недопущення вирішення проблем територій збройним шляхом, недопущення застосування ядерної зброї», – додав голова Вищої ради Народних зборів.

За словами М. Маломужа, ідея формату Народних зборів зародилася, виходячи зі ст. 6 Конституції України: джерелом влади в Україні є народ. «Ми вийшли із традиційних джерел – народне віче, починаючи із села, селища, району і області, а закінчуючи всеукраїнським рівнем. Цей механізм і забезпечує народовладдя в Україні. У нас немає партії. Це – народні збори як форма народовладдя, форма народного руху. Об'єдналися вже 2,7 млн людей, 5600 громадських організацій і партій», – зауважив він.

З-поміж учасників Народних зборів був і керівник Центру звільнення полонених ГО «Офіцерський корпус» та голова партії «Офіцерський корпус» В. Рубан. «Ми давно знайомі з Миколою Григоровичем... Мені не подобається ані той стан, в якому зараз перебуває Україна, ані та перспектива, яку їй готує керівництво нашої держави, в тому числі президент», – зазначив він.

В якому форматі співпрацюватиме з Народними зборами В. Рубан поки не знає. Утім, в інтерв'ю ЗМІ зауважує: «Ідеться про співпрацю осіб, які вміють аналітично мислити, які переживають за долю країни... Коли ми бачимо політичну, економічну кризу по всіх регіонах... Ми бачимо, що банкіри не мають права на керівництво країною, бо вони керують курсом долара. Їм це важливіше, ніж інтереси держави. Ми бачимо, хто збагачується в країні. Не дивлячись на те, що в країні йде війна...».

Ще один учасник заходу – екс-нардеп Ю. Кармазін – зазначив, що був одним з тих, хто висував ідею організації Народних зборів.

«Нинішня законодавча, виконавча і судова влада дорівнюють нулю. А після прийняття змін до Закону “Про регламент”, який фактично є зміною Конституції і антиконституційним переворотом, сталося ще й формування нової “ширки”. За ці зміни голосували 33 представника Опоблоку, 10 – “Батьківщини”, групи “Воля народу” і “Відродження”... Тобто стало зрозуміло, що коаліції у Верховній Раді нема. Є група, яка узурпувала владу в Україні. І тому Народні збори більш легітимніші, ніж Верховна Рада в нинішньому складі, ніж президент, який говорить, що немає альтернативи мінським домовленостям. З ким домовленості? З бандитами?! Так принижувати державу вже не можна», – зазначив Ю. Кармазін.

Відзначимо, що ще напередодні офіційної події М. Маломуж в інтерв'ю ЗМІ заявляє: «Ми підніmemo питання про відповідальність керівництва

держави: з кожної області до Києва приїдуть 250–300 тис. осіб, щоб конституційним шляхом досягти відставки керівництва держави. У нас є їм заміна. Це спеціалісти високого рівня з командами, програмами и баченням рорвитку України».

«Через рік після Майдану Україна залишається серед найбільш корумпованих країн світу, займаючи 142 місце зі 175, про це свідчать дані дослідження Transparency International. Вже майже два роки український народ чує бутафорські заклики високих можновладців про боротьбу з корупцією, однак все це залишається тільки гучними псевдовикликами. Що ж змінилося за два роки перебування біля керма держави людей, що прийшли на крові Майдану, які вимоги Революції Гідності були виконані? Не розслідувані вбивства Небесної сотні і поранених біля тисячі осіб на Грушевського, Хрещатику, Інститутській, в Маріїнському парку. Не відмінений варварський пенсійний закон, що примушує жінок працювати до 60, а чоловіків до 65 років. Не відмінений грабіжницький Податковий кодекс...», – уточнив Ю. Кармазін.

Після кількогодінного обговорення проблеми захисту суверенітету, територіальної цілісності України, антиукраїнської інформаційної агресії, корупції та непомірних цін та податків, учасники заходу прийняли ухвалу, з якою звернулися до Президента, Верховної Ради та уряду. Серед пунктів ухвали відзначимо такі:

– «висловити недовіру Верховній Раді України та Кабінету Міністрів України у зв'язку з невиконанням ними своїх конституційних обов'язків і повноважень та доведення людей і країни до межі фізичного існування;

– висловити недовіру секретарю РНБО О.Турчинову та вимагати його відставки у зв'язку з провальною політикою на посаді виконуючого обов'язки Президента України та Голови Верховної Ради України, що призвело до втрати Криму та збройного конфлікту на Сході України;

– визнати, що Президент України не в повній мірі виконує свої конституційні обов'язки, щодо забезпечення оборони і безпеки, боротьби з корупцією, а також передвиборні зобов'язання перед людьми, що не дозволило здійснити відновлення територіальної цілісності України, припинення війни та поліпшення рівня життя людей.

З урахуванням нагальних загроз, невідкладності подолання кризових явищ у житті суспільства та захисту держава – вимагаємо: а) невідкладно здійснити комплекс заходів щодо ефективного врегулювання ситуації на Сході України, боротьби з корупцією та реального покращення життя людей; б) задіяти РНБО для здійснення до 1 травня ц. р. ротації керівного складу центральних органів виконавчої влади, які виявили нездатність виконувати свої посадові обов'язки в період кризи.

У разі невиконання зазначених вимог та програмних завдань, направлених Президенту України, розглянути на чергових Народних зборах України питання про довіру Президенту України П. Порошенку...».

3-поміж іншого учасники Народних зборів вирішили створити постійно діючі громадські, професійні та правові структури при Радах Народних зборів в

областях, районах, містах, селищах та селах для виконання функцій контролю, захисту прав і свобод громадян. А також з 15 лютого цього року розпочати обговорення проекту нової редакції Конституції України в регіонах та надіслати до Вищої ради Народних зборів пропозиції та доповнення до цього проекту.

Економічний ракурс

С. Кулицький, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ, канд. екон. наук

Ситуація на валютному ринку України на початку 2016 року: оцінки, очікування, перспективи

1. Фактори розвитку ситуації на українському валютному ринку

З початку 90-х років уявлення про обмінний курс української національної валюти до долара США не лише для підприємців, а й у масовій свідомості сформувалися як важливий індикатор, що доволі точно відображає ситуацію в українській економіці загалом. Такий підхід, як і будь-який стереотип, має деякі суттєві вади щодо адекватності оцінки економічної ситуації в країні. Однак він реально впливає на поведінку багатьох учасників національного ринку, а тому – потребує прискіпливої уваги.

Зокрема, після Нового року вітчизняні ЗМІ зарясніли чисельними повідомленнями про зниження обмінного курсу гривні до долара США та оцінками щодо подальшого розвитку ситуації на вітчизняному валютному ринку. І це – на тлі нещодавно задекларованого в державному бюджеті на поточний рік майже стабільного обмінного курсу гривні. Причому з'явилися і доволі песимістичні оцінки розвитку ситуації на вітчизняному валютному ринку. Тому цілком закономірно постає питання про те, що саме відображає нинішнє зниження обмінного курсу гривні до долара США і ряду інших вільноконвертованих валют: початок формування усталеної тенденції до зниження курсу української національної валюти у 2016 р. чи спробу спекулятивної гри на курсових коливаннях з боку зацікавлених у цьому суб'єктів валютного ринку. Щоб відповісти на це питання ретроспективно проаналізуємо динаміку деяких факторів розвитку вітчизняного валютного ринку та оцінки й прогнози щодо перспектив розвитку курсової ситуації на цьому ринку, оприлюднені останнім часом у ЗМІ.

Після доволі тривалого періоду в минулому, коли обмінний курс гривні з політичних мотивів кілька років штучно підтримувався на майже незмінному рівні, з початку 2014 р. почалося стрімке падіння обмінного курсу гривні. Причини такого бурхливого розвитку цього процесу добре відомі й, насамперед, вони обумовлені широкомасштабною гібридною війною Росії проти України, російською анексією Криму й окупацією частини Донбасу.

Цей потужний зовнішній військово-політичний удар активізував інші фактори дестабілізації українського валютного ринку, які до цього перебували в латентному стані. Зокрема, протягом 2014 – початку 2015 р. відбувалося стрімке скорочення офіційних резервних активів (золотовалютних резервів / ЗВР) України, що вкрай негативно позначилося на поведінці учасників українського валютного ринку і стимулювало усталене послаблення обмінного курсу гривні до долара США та ряду інших вільноконвертованих валют.

У періоди активізації бойових дій на Донбасі (серпень 2014 р., листопад 2014 р. – лютий 2015 р.) спостерігалось прискорене послаблення курсу української національної валюти. Причому аналіз даних фінансової статистики дає доволі вагомі підстави для припущення про те, що згодом інформаційно-психологічний вплив військово-політичного чинника на функціонування вітчизняного валютного ринку дещо послабився. Свідомість українського бізнесу, та й суспільства в цілому, мабуть, потроху адаптувалася до регулярного надходження новин про військовий конфлікт на Донбасі. До того ж протягом останніх місяців бойові дії на Донбасі мали суто позиційний характер й відносно невисоку інтенсивність, якщо порівнювати їх з аналогічними подіями річної чи навіть піврічної давнини. Аналіз поведінки українського соціуму показує, що українське суспільство в цілому нині більше реагує на фактичний перебіг бойових дій на Донбасі, ніж навіть на заяви високопосадовців про загрозу посилення агресивної політики Росії щодо України. Тому є вельми вагомі підстави вважати, що на початку 2016 р. військово-політична ситуація на Донбасі не являла собою чинник, здатний сам по собі стимулювати посилення девальваційних настроїв щодо гривні у більшості учасників українського валютного ринку. Хоча, звичайно, так би мовити, «військовий чинник» впливу на обмінний курс гривні на вітчизняному валютному ринку завжди присутній. Просто нині він перебуває у латентному стані. А нинішня інтенсивність бойових дій на Донбасі активізувати його поки не може.

З іншого боку, у міру скорочення обсягів офіційних резервних активів України (ЗВР НБУ), свідомість учасників українського валютного ринку ставала все чутливішою до повідомлень фінансово-економічного змісту. Утім, особливо сильний дестабілізуючий вплив на динаміку обмінного курсу гривні справляло поєднання негативних новин військово-політичного та фінансово-економічного характеру. Адже в лютому 2015 р., коли було укладено угоду «Мінськ-2», а ЗМІ рясніли повідомленнями про продовження, попри згадану угоду, запеклих боїв під Дебальцевим, офіційні резервні активи України станом на кінець лютого 2015 р. скоротилися до 5,625 млрд дол. США. Їх було достатньо для фінансування імпорту товарів і послуг в Україну протягом лише трохи більше ніж одного місяця (від середньомісячного рівня 2014 р.), тоді як для стабільного функціонування національної економіки цей загально визнаний фахівцями норматив становить не менш як три місяці. До того ж є вагомі підстави вважати, що такі негативні новини минулого року на вітчизняному валютному ринку були підсилені цілеспрямованими антиукраїнськими

інформаційно-психологічними операціями із залученням деяких формально-юридично українських ЗМІ.

За таких обставин паніка на українському валютному ринку була цілком закономірною. У результаті обмінний курс гривні у лютому – березні 2015 р. стрімко падав. Якщо наприкінці січня 2015 р. офіційний обмінний курс української національної валюти становив 16,16 грн / дол. США, то наприкінці лютого 2015 р. – вже 27,76 грн / дол.

Щоправда, згодом паніка на українському валютному ринку пішла на спад. І хоча курс долара США в Україні вже не повернувся навіть до січневого рівня, однак у цілому в II – III кварталах 2015 р. офіційний курс долара США (станом на кінець кожного місяця коливався в межах 21,05–21,61 грн / дол. Зростання курсу американського долара в Україні почалось, по суті, восени, із початком IV кварталу минулого року, коли активізувався імпорт енергоносіїв в Україну. У цей період найбільший приріст офіційного курсу долара США в Україні спостерігався у жовтні (на 6,4 %) і листопаді (на 4,3 %). У грудні ж 2015 р. зростання офіційного обмінного курсу долара США в Україні суттєво сповільнилось (0,5 %).

Така динаміка обмінного курсу української національної валюти обумовлена дією фундаментальних чинників розвитку українського валютного ринку. Зокрема, з кінця лютого і протягом усього минулого року зростали офіційні резервні активи України. Якщо на кінець лютого 2015 р., як зазначалося вище, їх обсяг становив 5,625 млрд дол. США, то на кінець грудня 2015 р. – уже 13,3 млрд дол. Цієї суми було достатньо для фінансування імпорту товарів і послуг в Україну протягом 3–3,5 місяців, залежно від того враховуються обсяги, так званої, неформальної торгівлі чи ні. І хоча в нинішньому полегшенні фінансування імпорту товарів і послуг в Україну вагому роль відіграло зменшення обсягів української зовнішньої торгівлі в 2015р., у будь-якому випадку, згадуваний вище мінімальний норматив фінансування необхідних обсягів імпорту товарів і послуг в Україну нині виконується.

Звичайно, вектор швидкого відносно зростання офіційних резервних активів (золотовалютних резервів) України було задано співробітництвом нашої держави з Міжнародним валютним фондом. Ідеться не лише про безпосереднє надання МВФ Україні двох траншів кредиту за програмою розширеного фінансування у 2015 р., а й про зміну ставлення до України з боку потенційних міжнародних кредиторів та інвесторів загалом, що було обумовлено нинішнім етапом співробітництва України з МВФ.

Утім, Національний банк нарощував ЗВР і завдяки своїм операціям на українському валютному ринку в умовах суттєвих зрушень в українській зовнішній торгівлі. Характерною ознакою таких зрушень було суттєве поліпшення сальдо української зовнішньої торгівлі на тлі значного скорочення обсягів цієї торгівлі. Якщо брати до уваги лише офіційну українську зовнішню торгівлю за підсумками січня – листопада 2015 р., як її обліковує Державна служба статистики (Держстат) України, то баланс цієї торгівлі був позитивним, хоча точна величина цього річного сальдо зовнішньої торгівлі ще підлягає

обчисленню. Якщо ж обчислювати баланс української зовнішньої торгівлі повністю, тобто з урахуванням, так званої, неформальної торгівлі за методикою НБУ, то за січень – листопад 2015 р. його сальдо було від’ємне і становило – 1,4 млрд дол., тоді як за аналогічний період 2014 р. зазначене сальдо становило 3,8 млрд дол., а за підсумками 2014 р. – 4,6 млрд дол. Можна очікувати, що, навіть з урахуванням імпорту енергоносіїв в Україну в грудні минулого року, величина від’ємного сальдо української зовнішньої торгівлі у 2015 р. скоротилася приблизно втричі порівняно з 2014 р. Таким чином, сальдо української зовнішньої торгівлі минулого року суттєво поліпшилось, а його тиск на обмінний курс гривні послабшав.

Минулого року, у цілому, поліпшувалися й інші складові платіжного балансу України. Так, за рахунок поліпшення інших статей доходів, наприклад, грошових переказів громадянам України з-за кордону, минулого року суттєво покращився рахунок поточних операцій платіжного балансу України. І хоча за підсумками січня – листопада 2015 р. він залишався дефіцитним і становив 641 млн дол., однак зазначений дефіцит рахунку поточних операцій скоротився порівняно з аналогічним періодом 2014 р. на 769 млн дол. Зростали у 2015 р. й обсяги надходжень прямих іноземних інвестицій в Україну, що також сприяло збільшенню пропозиції грошей на українському валютному ринку та позитивно впливало на обмінний курс гривні.

А на початку лютого ЗМІ поширили повідомлення прес-служби Національного банку України про те, що платіжний баланс України за підсумками 2015 р. уперше з 2010 р. знову став профіцитним. Позитивне сальдо платіжного балансу у 2015 р. становило 849 млн дол. проти мінус 13,3 млрд дол. у 2014 р. «Позитивне сальдо платіжного балансу стало результатом значного скорочення дефіциту поточного рахунку, що торік став мінімальним з 2005 року, скоротившись до \$204 млн або до 0,2% ВВП. Корекції поточного рахунку сприяло більше швидке падіння імпорту (33,5%) у порівнянні з падінням експорту (30,5%)», – пояснили в НБУ. Профіцит фінансового рахунку також поліпшив стан платіжного балансу. Чисті залучення щодо фінансового рахунку становили 488 млн дол., у першу чергу, завдяки фінансуванню від міжнародних партнерів. Як бачимо, динаміка зовнішньоекономічних відносин України у 2015 р. працювала в цілому на стабілізацію курсу гривні.

Таким чином, як зазначалося вище, є вагомі підстави вважати, що на початку 2016 р. новини щодо військово-політичної ситуації на Сході України вже не являють собою чинник, що справляє настільки потужний вплив, як це було раніше, на дестабілізацію настроїв учасників українського валютного ринку й відповідно – на послаблення гривні, що спостерігається останнім часом. З іншого боку цілком закономірно постає питання щодо ймовірного впливу макроекономічної ситуації в Україні, як такої, на динаміку курсу гривні на початку цього року. Проведений вище аналіз показав, що в цілому фундаментальні макроекономічні характеристики розвитку господарського комплексу України протягом минулого року поліпшувались. Насамперед зросли офіційні резервні активи України (ЗВР НБУ). Станом на кінець грудня

2015 р. вони становили 13,3 млрд дол., тоді, як зазначалося вище, станом на кінець лютого 2015 р. – лише 5,625 млрд дол. США. Істотно покращилося сальдо української зовнішньої торгівлі та платіжний баланс України в цілому. Надходження вільноконвертованої валюти в Україну протягом 2015 р. поступово зростали. Все це дає підстави вважати, що наприкінці минулого – на початку цього року фундаментальні макроекономічні характеристики розвитку господарського комплексу України самі по собі не були чинниками зниження обмінного курсу гривні. Утім, послаблення обмінного курсу гривні на початку 2016 р. стало об'єктивною реальністю, інформація про яку дуже швидко заповнила вітчизняний інформаційний простір. Тому цілком закономірно постало питання про причини, що все-таки зумовили розвиток цього процесу.

2. Аналіз експертних оцінок і коментарів ЗМІ з приводу динаміки курсу гривні

Світовий досвід функціонування фінансових ринків показує, що часом ці ринки можуть бути, так би мовити, ірраціональними. Тому, для з'ясування причин, що зумовили послаблення обмінного курсу гривні на початку 2016 р., звернемося до експертних оцінок і коментарів ЗМІ з цього приводу.

Наприклад, на думку колишнього Президента України та экс-голови Національного банку України В. Ющенко, нинішня девальвація гривні пояснюється додатковим випуском в обіг великої суми незабезпечених грошей з єдиного казначейського рахунку Кабінету Міністрів України. Він нагадав, що в грудні 2015 р. залишки коштів на цьому рахунку КМУ становили 49 млрд грн. А вже на початку поточного року цей показник знизився до 8,7 млрд грн. «Таким чином, за тиждень або за 10 днів Казначейством в оборот, причому в формі найбільш небезпечного агрегату, в готівці, було викинуто приблизно 40 млрд грн, це приблизно 1,5 млрд дол. Нехай із цієї суми половина цих коштів пішла на безготівкові платежі, і вони на ринок швидко так і не вийшли. Але допустити, що 50–60 % цих коштів пішла на готівкове обслуговування зобов'язань, – я думаю, що це цілком коректно», – сказав В. Ющенко.

Крім В. Ющенко на значні передноворічні виплати коштів з єдиного казначейського рахунку Кабінету Міністрів, як на чинник нинішнього зростання курсу долара США в Україні, вказував також экс-заступник голови Національного банку України О. Савченко та деякі інші експерти. Утім, щодо аргументації В. Ющенко та О. Савченка виникають деякі такі зауваження. Як зазначили з приводу руху коштів на єдиному казначейському рахунку кореспонденти часопису «Дзеркало тижня», «під кінець року на ринок традиційно пішов потік гривні – виплати зарплат і пенсій, оплата за енергоносії й комунальні послуги. Зацікавлену громадськість особливо стурбував той факт, що з 47,9 млрд грн, які числилися на кінець грудня на єдиному казначейському рахунку, на початок січня залишилося лише приблизно 9 млрд. На щастя, більша частина цих коштів – близько 30 млрд – припала на невитрачені 2015-го кошти регіональних бюджетів, які з цієї причини повернулися на рахунок Мінфіну. Але залишок суми справді потрапив на ринок, посиливши валютно-

курсний тиск. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб також підлив гасу, виплативши в грудні вкладникам Укрінбанку близько 2 млрд грн» (*Дзеркало тижня*. – 2016. – № 2. – С. 7). Тобто підрахунок наведених у зазначеній газеті даних дає підстави припустити, що на ринок додатково надійшло близько 12 млрд грн, що приблизно вдвічі менше від оцінки, наведеної В. Ющенком і, мабуть, менше від тієї суми, яку мав на увазі, але не озвучив, О. Савченко. Причому це зовсім не означає, що переважна, чи навіть значна, частина цих коштів була використана населенням для придбання вільно конвертованої валюти, що й стало вагомим чинником послаблення обмінного курсу гривні на початку 2016 р.

Водночас змушує сумніватись у достатній обґрунтованості тверджень щодо причин нинішнього знецінення гривні саме під впливом багатомільярдних виплат коштів з єдиного казначейського рахунку Кабінету Міністрів, як й інших подібних виплат коштів населенню України, напередодні новорічних свят також й аналіз даних Держстату України. Адже при тому, що напередодні Нового року зросли обсяги виплат населенню готівкових коштів, одночасно зросли й обсяги реалізації товарів і послуг у вітчизняній роздрібній торгівлі. У грудні 2015 р. населення України придбало товарів і послуг на 10,3 млрд грн більше, ніж у попередньому місяці. А загальний обсяг обороту роздрібною торгівлі в Україні, за даними Держстату України, у грудні 2015 р. становив 100,4 млрд грн, що приблизно у 2,5 рази більше від згадуваної вище суми, на яку скоротилися кошти на єдиному казначейському рахунку Кабінету Міністрів України і, принаймні в 5–6 разів більше від збільшення сум виплат готівкових коштів населенню напередодні Нового року. Тому немає вагомих підстав вважати, що саме згадане вище зростання сум виплат коштів напередодні Нового року стимулювало закупівлю населенням вільноконвертованої валюти й відповідне зниження курсу гривні.

Хоча, звичайно, висловлене О. Савченком побажання стосовно того, що «кошти державного бюджету треба розподіляти рівномірно, щоб не створювати подібних дисбалансів на фінансових ринках», є цілком раціональним. Утім, як показує багаторічний вітчизняний досвід, таке побажання повною мірою не вдавалося реалізувати будь-якому складу Кабінету Міністрів України, незалежно від того, які політичні сили у відповідний період перебували при владі. Мабуть, в Україні це питання варто віднести до фундаментальних проблем удосконалення механізмів державного управління як такого.

До того ж попит населення України на вільноконвертовану валюту останнім часом зменшується. Українці в грудні 2015 р. в офіційних пунктах обміну продали на 120,7 млн дол. готівкової іноземної валюти більше, ніж купили, поліпшивши показник листопада на 71,9 %, повідомив Національний банк України. У грудні населення зменшило покупку валюти порівняно з попереднім місяцем на 5,2 % – до 59,6 млн дол., збільшивши продаж на 35,5 % – до 180,3 млн дол. У цілому за 2015 р. українці продали банкам на 1,55 млрд дол. більше, ніж купили, тоді як роком раніше обсяг купівлі валюти населенням на 2,41 млрд дол. перевищив обсяг її продажу: всього було продано 5,61 млрд дол., а купили – 8,02 млрд дол. У 2013 р. населення також купило

валюти більше, ніж продало – на 2,88 млрд дол.: обсяги купівлі іноземної валюти населенням становили – 19,21 млрд дол., а продало населення банкам іноземної валюти на 16,33 млрд дол. У січні 2016 р., за даними НБУ, населення України знову ж таки в офіційних пунктах обміну валют продало на 114,8 млн дол. готівкової іноземної валюти більше, ніж купило, що суперечить повідомленням у деяких ЗМІ про паніку на ринку готівкової вільноконвертованої валюти.

Різке зниження обсягів операцій у офіційних пунктах обміну учасники ринку, за повідомленнями деяких ЗМІ, пояснюють відродженням чорного готівкового ринку, у тому числі через запроваджені Нацбанком валютні обмеження. Щоправда, посилення на конкретних учасників ринку в таких випадках відсутні. До того ж, по суті, відсутні також вагомі підстави для подібного однозначного тлумачення факту зниження обсягів операцій в офіційних пунктах обміну. Адже для зниження обсягів купівлі українцями готівкової вільноконвертованої валюти існують й інші не менш, якщо не більш вагомі підстави, які до того ж зафіксовані як органами державної статистики, так і цілком конкретними суб'єктами ринку. Однак сукупні обсяги купівлі-продажу іноземної валюти в офіційних пунктах обміну валют у січні 2016 р. були на рівні попередніх місяців, що свідчить про відсутність паніки на ринку готівкових вільноконвертованих валют. Тому зниження обсягів купівлі українцями готівкової вільноконвертованої валюти, що спостерігається останнім часом порівняно з 2013–2014 рр., може бути обумовлене:

- зниженням реальних доходів населення України;
- скороченням обсягів продажу в Україні імпортованих споживчих товарів;
- зменшенням кількості українських туристів, що виїжджають на відпочинок за кордон.

Таким чином, пояснення зниження обсягів операцій з купівлі-продажу валюти в офіційних пунктах обміну лише відродженням чорного готівкового ринку, що поширюється деякими ЗМІ, може бути як проявом некомпетентності, так і ознакою «замовного» характеру відповідного матеріалу.

Також немає підстав говорити про якусь паніку серед населення, як одного з учасників українського валютного ринку. Адже, по-перше, останнім часом населення України продає офіційно іноземної валюти більше, ніж купляє. А, по-друге, як показує вітчизняний досвід, у періоди паніки на українському валютному ринку обсяги купівлі населенням вільноконвертованої валюти, насамперед долара США, були в рази більші, ніж сьогодні. Крім того, за повідомленням НБУ (на яке звернули увагу деякі ЗМІ) у січні 2016 р. портфель валютних депозитів населення в платоспроможних банках України зріс на 39 млн дол. – до 8,646 млрд дол. А українська фінансова історія свідчить, що під час валютної паніки такі депозити не зростають. Отже, нині поведінка населення на вітчизняному валютному ринку не є чинником послаблення обмінного курсу гривні. Будь-які публікації ЗМІ такого змісту є або ознакою низької кваліфікації журналістів і редакторів, або проявом якихось корпоративних чи інших інтересів.

З іншого боку деякі журналісти наголошують на тому, що попри декларований бюджетний профіцит, портфель облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП) Національного банку України у 2015 р. зростав, «як на дріжджах», перевищивши 90 млрд грн. По суті, це емісія. І тут уже байдуже, ці гроші потрібні були для докапіталізації банків діючих чи для виплат вкладникам банків, що лопнули. Головне, що нічим не покритої грошової маси стало більше. Причому під кінець року значно – за грудень регулятор випустив ОВДП майже на 16 млрд грн. І це не все. «Вихід Міністерства фінансів на ринок із продажем ОВДП на суму майже в 500 млн дол. насправді означає створення саме владою ще більшого розриву між попитом і пропозицією на валютному ринку і є чітким сигналом утримуватися від продажу іноземної валюти, стимулюючи її купівлю. Зрозуміло, що такі дії влади ще більше дестабілізують валютний ринок і сприяють посиленню девальваційних очікувань», – зазначає І. Шумило, радник президента Київської школи економіки.

При цьому в банківській системі колосальна гривнева надлишкова ліквідність: на 18 січня залишки на коррахунках комерційних банків били рекорди, перевищивши 45,5 млрд. Інвестувати надлишок гривні комбанки можуть, за великим рахунком, тільки в депозитні сертифікати НБУ, ставки за якими регулятор у спробі зв'язати надлишкову гривню підняв до 18–20 % річних (для порівняння, 2014-го середньозважена відсоткова ставка за ними становила 5,6 %)» (*Дзеркало тижня. – 2016. – № 2. – С. 7*).

На надлишковій ліквідності української банківської системи, що існує на сьогодні, наголошує і голова Ради Незалежної асоціації банків України (НАБУ) Р. Шпек, повідомляють деякі вітчизняні ЗМІ. За його словами, «на кореспондентських рахунках комерційних банків у Національному банку плюс – мінус 40 млрд гривень, на рахунку депозитних сертифікатів 80 млрд гривень. Це говорить про те, що є надлишкова ліквідність і Національний банк повинен це (вільні кошти. – К.С.) зв'язувати високими ставками по цим депозитним сертифікатам, щоб не було спроб і бажання виходити на ринок і купувати долари».

Утім, наведені міркування потребують деяких коментарів. Так, і кореспонденти «Дзеркала тижня», і голова Ради НАБУ Р. Шпек визнають наявність в українській банківській системі надлишкової гривневої ліквідності. Однак оцінки використання НБУ депозитних сертифікатів, як фінансового інструменту, що дає змогу цей надлишок гривні зв'язати й таким чином запобігти його виходу на ринок, по суті, діаметрально протилежні. Зокрема, кореспонденти «Дзеркала тижня» вбачають зло у високих відсоткових ставках, які НБУ виплачує по цих сертифікатах. Адже це, урешті-решт, стимулює відповідно доволі високі ставки за банківськими кредитами для реального сектору української економіки, що суперечить інтересам зайнятих у ньому підприємців. З іншого боку, Р. Шпек, відстоюючи інтереси банкірів, публічно заявляє, що НБУ повинен пов'язувати наявну в комерційних банків надлишкову гривню «високими ставками по цих депозитних сертифікатах, щоб не було спроб і бажання виходити на ринок і купувати долари». Тобто, по суті,

ми маємо справу з конфліктом інтересів підприємців реального й фінансового секторів вітчизняної економіки, у якому обидві сторони апелюють до української влади.

А экс-заступник голови Національного банку України О. Савченко нинішню тенденцію до зниження курсу гривні пов'язує з тим, що російські банки, які домінують на валютному ринку України, у період стрімкого падіння рубля починають скуповувати американський долар. «Якщо проаналізувати останні стрибки знецінення російської валюти, то на наступний день зазвичай падає гривня. А має бути все з точністю до навпаки – те, що погано для Росії, добре для України. Рубль падає через зниження ціни на нафту і газ, а ми знаходимося серед країн, які тільки виграють від падіння ціни на ці ресурси. Є лише одне пояснення цьому феномену. Падіння гривні слідом за російським рублем пов'язано з тим, що російські банки, які домінують на ринку України, скуповують долар. Коли вони купують долари, відповідно, падає курс гривні. За три-п'ять кризових днів вони перераховують до своїх материнських структур до \$100 млн, а для України – це, на жаль, дуже суттєво», – зазначив він.

Також, на його думку, «Національний банк набагато жорсткіше повинен підходити до валютних операцій російських банків під час стрімкого падіння рубля». Оцінивши частку російських банків на українському банківському ринку на рівні 18 %, О. Савченко висловив думку, що «Нацбанк мав би ввести квотування присутності іноземних банків з кожної країни. Я пропоную ввести квоту на кожну країну не більше 8%, особливо коли мова йде про державні банки. Можна навіть поставити питання про заборону діяльності державних банків інших країн на фінансовому ринку України, особливо в умовах війни». Крім того, О. Савченко вважає, що «падінню гривні сприяє чисельна армія валютних спекулянтів, яку створив НБУ. Якщо раніше питома вага “сірого ринку” була в межах 1–2 %, зараз мова про 15–25 % в моменти валютних потрясінь. Саме через неможливість дешево і швидко купити валюту, малий і середній бізнес вимушений звертатися до спекулянтів, і купувати валюту на 10 % дорожче для підтримки свого бізнесу».

До речі, крім О. Савченка, ще ряд експертів вважає, що дочірні структури російських банків в Україні причетні до цьогорічної девальвації гривні. Зокрема, директор Інституту трансформації суспільства О. Соскін вважає, що «схема впливу російської фінансової системи на нашу виглядає так: банки РФ скуповують у нас валюту. Тобто вони заводять російські рублі й конвертують їх в американський долар». «Нам вони дають рубль, що постійно знецінюється, а від нас виводять європейську й американську валюту. Таким чином, вони підривають нашу подушку ліквідності, – пояснює експерт. – Головна проблема в тім, що рубль до цього часу в нашій країні є прямо конвертованою валютою». Ці думки повністю підтверджують дослідження аналітичної групи Da Vinci AG. «За нашими оцінками, на посилення девальваційного тиску на національну валюту впливають дія російських банків. 18 % банківського сектора України становлять банківські установи з російським капіталом. До цього необхідно додати банківські установи, чийми кінцевими бенефіціарами є громадяни Російської Федерації», – зазначають аналітики. Падіння курсу рубля, як

уважають автори дослідження, змушує Росію і її банківські структури здійснювати скупку долара, що з використанням різних схем виводиться з території України.

У вітчизняних ЗМІ наголошується, що спекулювати в Україні з рублем набагато простіше, ніж з іншими валютами. «Рубль не є вільно конвертованою валютою, тому торги по ньому на міжбанку не так жорстко контролюються НБУ, як по долару, – пояснює експерт О. Дубинський. – Всі операції з конвертації грошей і виводу капіталу простіше здійснювати через рубль і банки з російським капіталом – от звідси «ростуть ноги» інформації про їхню активність на міжбанку». Для припинення валютних спекуляцій експерти радять обмежити ходіння в Україні російського рубля.

Водночас фахівці наголошують й на існуванні інших механізмів впливу російського валютного ринку на аналогічний український ринок. Так, вже згадуваний вище голова Ради НАБУ Р. Шпек вважає, що «можна говорити про вплив рубля, що знецінюється, на реальний ефективний обмінний курс. Адже українські металурги, хіміки конкурують на ринках Індії, Єгипту – з виробниками Росії, Казахстану, інших пострадянських країн». Тиск рубля на гривню констатувала навіть міністр фінансів України Н. Ярецько. За її словами, існує якийсь психологічний ефект на українському фінансовому ринку від того, що відбувається з рублем у Росії.

Однак шкідництво росіян на нашому фінансовому ринку вбачають не всі вітчизняні експерти. «Я не бачу синхронності падіння рубля й гривни. Останнім часом курс рубля зростає, причому, відчутно: він коштував більше 80 за долар, тепер 76- 78. Рубль зараз зміцнює, а гривня ні. – сказав президент Центру антикризових досліджень Я. Жаліло. – Я не бачу причин для подібної взаємодії: між нашими країнами дуже звужений товарообіг. У свою чергу не можна забувати про період здешевлення валют стосовно долара» (<http://news.eizvestia.com/news-finance/full/668-udar-rossii-kak-moskva-i-nacbank-valyat-grivnyu-smi>). Утім, варто нагадати, що інші вітчизняні експерти вбачають існування механізму впливу ситуації зі знеціненням російського рубля не опосередковано, про що говорить Я. Жаліло, а напяму – через відповідні операції дочірніх структур російських банків в Україні.

Вельми ґрунтовно висловився з приводу стрибка курсу долара в Україні виконавчий директор Міжнародного фонду Блейзера О. Устенко. Він перелічив кілька чинників, які сьогодні впливають на різкий дисбаланс курсу в Україні. На його думку, «є декілька чинників, які сьогодні впливають на різкий дисбаланс курсу в Україні. Перший пов'язаний з невизначеністю в питанні співпраці з МВФ. Незрозуміло, чи то ми продовжуємо співпрацю з фондом в активному режимі, чи то в пасивному, чи то ми взагалі її припиняємо. Якщо ми співпрацюємо в активному режимі, то це означає, що найближчим часом (раніше заявлялося, що 20 січня) в Україну має прибути технічна місія МВФ і прийняти рішення, продовжує фонд працювати з нашою країною чи ні. Якщо рішення буде позитивним, Україна отримає черговий валютний транш у розмірі \$ 1,7 млрд, який закачають у золотовалютний резерв. Таким чином, золотовалютні запаси країни зростуть з \$ 13,5 фактично до \$ 15 млрд. У

випадку якщо ми співпрацюємо з МВФ у пасивному режимі, питання, отримуємо ми гроші чи ні, так і буде залишатися в підвішеному стані. І найгірший підсумок розвитку пасивного сценарію – зупинення програми в принципі. Але я вважаю, що у нас є всі шанси ввійти в активну фазу співпраці з МВФ. Щоправда, це не відбудеться ні в січні, ні навіть у першій половині лютого. Добре, якщо це буде кінець лютого – березень.

Другий фактор невизначеності – золотовалютні резерви. Вони начебто непогані і покривають тримісячний український імпорт, але насправді всі розуміють, що у нас ідуть регулярні платежі. Тільки в цьому році Україна повинна виплатити за відсотками за зовнішніми зобов'язаннями держави близько \$ 1 млрд. Крім того, у нас є регулярні розрахунки за газ.

Третій фактор – це 100-мільярдний борг приватного сектора за зовнішніми кредитами 2006-2008 років, виплата якого залежить від того, наскільки стабільною буде макроекономічна ситуація в Україні. Крім того, залишається невирішеним питання виплати боргу РФ. Він може одномоментно вимити з економіки України \$ 3 млрд. А якщо врахувати ще \$ 500 млн боргу АКП Південний та Укравтодору, то це буде вже \$ 3,5 млрд.

Ще один негативний фактор – те, що іноземні банки, які перебувають в Україні, спостерігаючи високі девальваційні очікування, воліють усю свою вільну гривню конвертувати в тверду валюту, створюючи таким чином додатковий попит на неї. Не можна виключати і фактор погіршення ситуації на світових ринках, уповільнення світового економічного зростання, а також невизначеність з монетарними політиками ЄС і Федеральної резервної системи США. Все це істотно зменшує попит на товарні групи, з якими працює Україна, – зерно, хімію, метал. Додайте до всього цього недостатнє проведення економічних реформ в Україні і невирішену ситуацію на Донбасі. Ось вам і причини нестабільного курсу долара».

На думку О. Устенка, «становище зміниться на краще, якщо відбудеться одна або декілька вищезазначених подій: відновиться співпраця з МВФ, вирішиться питання російського боргу, уряд почне проводити структурні реформи, якимось чином вирішиться ситуація на Донбасі. Або одне, або все разом. Тоді відбудеться коригування курсу до рівня грудня минулого року. Якщо цього не відбудеться, ми з вами приречені жити два-три місяці в умовах підвищеної курсової волатильності. Це не означає, що гривня буде постійно девальвувати, – просто курс буде дуже мінливим».

Як зазначають аналітики, співпраця з МВФ нині є надзвичайно важливим чинником формування ситуації на українському валютному ринку. Згідно з офіційними повідомленнями, що поширювались у вітчизняних ЗМІ в січні цього року, отримання Україною кредитних коштів очікувалося вже в лютому, після підписання нового меморандуму МВФ. Адже 21 січня 2016 р., після зустрічі з главою МВФ К. Лагард, Президент України П. Порошенко заявив, що домовленість про виділення чергового траншу в розмірі 1,7 млрд дол. практично досягнута. Слідом за Президентом й очільники НБУ В. Гонтарева та Міністерства фінансів Н. Ярецько повідомили, що кошти МВФ можуть надійти в Україну вже до кінця лютого. Також повідомлялося про перспективи

отримання Україною фінансової допомоги й від інших іноземних партнерів. Наприклад, у січні Президент України П. Порошенко повідомив про досягнення домовленості з президентом Швейцарії про надання цією державою Україні у 2016 р. кредиту на суму 200 млн дол., що надійдуть до українських золотовалютних резервів.

Утім, згодом у ЗМІ з'явилися повідомлення, причому в деяких – з посиланням на неназване джерело в Кабінеті Міністрів України, про те, що виділення нашій державі чергового траншу МВФ, що очікувалось у лютому, поки відкладається. «Поки складно спрогнозувати, коли може бути ухвалено рішення МВФ про виділення наступного траншу. Але очікувати його найближчим часом, як було заявлено недавно високопоставленими представниками української влади, підстав поки ні», – повідомляє інтернет-видання «Апостроф». Розбіжності існують і стосовно суми кредитів, які Україна одержить від МВФ цього року. «Україна очікує \$7 млрд від МВФ», – заявив П. Порошенко в інтерв'ю CNN.

Однак, за інформацією інтернет-видання «Апостроф», загальна сума чотирьох траншів від МВФ цього року становитиме 5,8 млрд. При цьому перший транш дійсно становитиме 1,7 млрд дол., а розмір інших буде менше. А саме виділення траншу МВФ могло б допомогти стабілізувати курс гривні, оскільки це служило б позитивним сигналом для учасників валютного ринку, вважає директор економічних програм Центру Разумкова В. Юрчишин. Зі свого боку експерт з економічних питань Міжнародного центру перспективних досліджень (МЦПД) А. Бочі наголосила, що виділення кредиту МВФ «напрямку пов'язане з політичним фактором. Це підтверджує історія відносин України з МВФ. Дотепер кредитні кошти видавалися в умовах відносної політичної стабільності в країні, а після зміни уряду, як правило, програми співробітництва переглядалися», – пояснила вона. Водночас, за словами вже згаданого вище Р. Шпека, валютні кошти конче потрібні Україні: «Ми бачимо втрати експортного виторгу через зміну цінової кон'юнктури й втрати експортних ринків. Цього року виторг експорту буде на 7- 8 % нижче, ніж минулого. У нас надзвичайно гостра потреба у додаткових коштах».

А 10 лютого вітчизняний інформаційний простір було збурено заявою директора-розпорядника МВФ К. Лагард про те, що вона «стурбована повільним прогресом, який демонструє Україна в поліпшенні державного управління, в боротьбі з корупцією й у зменшенні впливу корпоративних інтересів на політику. За відсутності помітних зусиль надати новий поштовх реформам в управлінні державою і боротьбі з корупцією, складно уявити, що підтримувана МВФ програма триватиме надалі і буде успішною». Прикметно, що після заяви євробонди України всього за годину подешевшали на 1,5–2,2 % вартості.

Потім ЗМІ поширили ряд новин заспокійливого характеру. Зокрема, про те, що представники Кабміну підпишуть оновлений меморандум із МВФ у рамках програми розширеного фінансування EEF після звіту Прем'єр-міністра у Верховній Раді, запланованого на 16 лютого. Також повідомлялось, що Президент України П. Порошенко і голова МВФ К. Лагард домовилися

підготувати дорожню карту пріоритетних реформ, які дадуть новий імпульс відносинам України з Міжнародним валютним фондом, а також погодилися з необхідністю термінового прийняття українським парламентом усіх реформаторських законів. Нарешті з'явилась інформація, оприлюднена офіційним представником МВФ Дж. Райсом, про те, що Міжнародний валютний фонд продовжує співпрацю з владою України після завершення другого перегляду програми EFF. Крім того, 12 лютого під час прес-конференції директор департаменту управління державним боргом Міністерства фінансів України Г. Пахачук повідомила, про очікуване наприкінці лютого надходження кредиту від Японії у розмірі 36,97 млрд японських ієн (близько 300 млн дол.), які український уряд планує витратити на здійснення економічних реформ.

Однак, здається, що ця новина, як і наведені вище більш «заспокійливі» повідомлення про перспективи подальшого співробітництва МВФ з Україною, не змінили тенденцій, що склались останнім часом на українському валютному ринку. Зокрема, 12 лютого, котирування гривні до долара США на міжбанківському валютному ринку до закриття торгів встановилися на рівні 26,35/26,60 грн/дол. У результаті НБУ на 15 лютого встановив офіційний курс гривні 100 USD США – 2614.7430 грн (довідково: на 12 лютого – 2608.3668 грн).

У цілому, експерти зазначають, що відновлення кредитування з боку МВФ надає запас міцності для української фінансової системи, однак в умовах економічного спаду це – лише тимчасовий «перепочинок». Тому, коли у вітчизняному інформаційному просторі з'явилися повідомлення про можливі затримки чергового траншу від МВФ чи навіть висловлювалися припущення про ймовірну відмову МВФ від співробітництва з Україною через ніби порушення нашою державою положень спільного меморандуму, то ситуація на валютному ринку продовжила загострюватись і надалі. Водночас у ЗМІ останнім часом поширювалась інформація про те, що найближчі великі виплати українських резидентів різних форм власності у вільноконвертованій валюті припадають на березень – квітень, і до цього терміну необхідно накопичити ліквідність. Причому в лютому очікується скорочення валютної виручки вітчизняних експортерів через негативні тенденції на світовому ринку металів та несприятливі умови для врожаю озимих, що може також негативно позначитися на обсягах надходження в Україну вільноконвертованої валюти. До того ж блокування українських товарів з боку РФ стримує експортерів, а альтернативні поставки досі не сформовані. Причому в опалювальний сезон високий попит на енергоресурси «вимиває» валюту з країни.

Причинами зростання курсу вище 25 грн/дол. стала нестача валюти на вітчизняному ринку на тлі тривалих вихідних і розміщення валютних ОВГЗ на суму більше 480 млн дол., зазначають в Інформаційно-аналітичному центрі FogexClub в Україні. А заява голови НБУ В. Гонтаревої про наявність фундаментальних факторів руху курсу гривні, а також збалансованості обмінного курсу на рівні 25,1–25,2 грн/дол. США для міжбанківського ринку, фактично узаконили знаходження курсу на нових цінових рівнях.

Узагалі привертає до себе увагу доволі великий потік критики політики НБУ, як такої, що поширювалася ЗМІ на початку цього року. А приводом для цього слугувала саме девальвація гривні в цей період. Особливо прискіпливо оглядачі ЗМІ поставилися до висловлювань голови НБУ В. Гонтаревої щодо причин послаблення обмінного курсу гривні протягом цього року, і навіть зробили їх деяке узагальнення, виділивши основні позиції (<http://112.ua/mnenie/shest-prichin-padeniya-kursa-grivny-ot-valerii-gontarevoy-289883.html>). Зокрема, ЗМІ звернули увагу на такі пояснення голови НБУ:

– у січні сильні коливання обмінного курсу гривні були обумовлені дисбалансом попиту і пропозиції вільноконвертованої валюти внаслідок великої кількості святкових днів у січні і розбіжністю вихідних та робочих днів в Україні і США, що призводить до дисбалансу попиту і пропозиції валюти на міжбанківському ринку. За словами В. Гонтаревої, девальвація гривні зумовлена, зокрема, сезонними чинниками, серед іншого – збільшенням попиту з боку банків на валюту у зв'язку з картковими розрахунками клієнтів банків, які перебували у відпустках;

– поширення панічних повідомлень у ЗМІ, які так чи так пов'язані з олігархами;

– значні обсяги соціальних виплат напередодні Нового року;

– погіршення кон'юнктури світових ринків, у результаті чого, наприклад, у січні 2016 р. валютні надходження від підприємств металургійної та добувної промисловості знизилися на чверть, порівняно з груднем. А якщо порівнювати із січнем минулого року, тільки металургія скоротила свої надходження вільноконвертованої валюти в Україну на 39 %. При цьому додатковим фактором є обмеження експорту продукції в РФ і транзиту вітчизняних товарів в Азію через територію Росії;

– девальвація багатьох національних валют щодо долара США. Особливо це стосується валют країн-експортерів сировини, зокрема країн СНД, які є торговими партнерами України. Тому курс гривні не може не реагувати на такі процеси на світових товарних і фінансових ринках;

– за словами голови НБУ, на падіння курсу гривні вплинула й політична нестабільність останніх днів в Україні. «Резонансні новини із політичної сфери завжди відображаються на динаміці фінансових ринків», – наголосила В. Гонтарева. У ЗМІ на початку лютого повідомлялось, що НБУ вийшов на міжбанківський валютний ринок із продажем 50 млн дол. для згладжування ситуативних коливань обмінного курсу, спричинених загостренням політичної ситуації в Україні.

До речі, цьогорічна заява директора-розпорядника МВФ К. Лагард від 10 лютого також засвідчила про те, що саме політичний фактор останнім часом відіграє більш вагомий роль у формуванні обмінного курсу гривні.

Зі свого боку голова НБУ нещодавно підкреслила, що внаслідок ситуативних і фундаментальних факторів протягом січня надходження валюти в Україну скоротилося на 27 % у порівнянні з груднем, а продаж валюти на міжбанківському ринку впав на 43 %. Також вітчизняні ЗМІ 12 лютого поширили заяву міністра фінансів України Н. Ярецько про те, що вона не

бачить суттєвих нових макроекономічних чинників для зміни курсу гривні, але є загальні фактори. Утім, ця заява поки, здається, теж не вплинула на поступове зниження обмінного курсу гривні до долара США.

Експерти та оглядачі ЗМІ звернули увагу ще на деякі заяви голови НБУ. Зокрема про те, що одним із ключових рішень НБУ його керівництво вважає «дотримання режиму гнучкого курсоутворення й неповернення до фіксації обмінного курсу. Національний банк нарешті став регулятором грошово-кредитного ринку, а не відповідальним за курс гривни, яким його зробили під час фіксованого обмінного курсу». Крім того, В. Гонтарева заявила, що, за оцінками НБУ, з 2,5 млрд дол. дефіциту поточного рахунка 1,1 млрд цього року буде обумовлений цими обмеженнями експорту української продукції в РФ і транзиту вітчизняних товарів в Азію через територію Росії.

Якщо говорити про фіксований курс гривні до долара США, то нині в Україні його прибічників небагато. Мабуть, найвідоміший з них – колишній заступник голови НБУ С. Яременко оголосив неспроможною політику інфляційного таргетування і плаваючого курсу, яку взяв за основу НБУ під керівництвом В. Гонтаревої. Таку думку він висловив на круглому столі в Інституті Горшеніна. На його думку, методи ліберального регулювання валютного ринку суперечать здоровому глузду і сучасній ситуації в економіці України. «Мета цієї моделі – це підключення України до світової фінансової системи. Найголовніша мета – вільний рух капіталу, що абсолютно не відповідає стану економіки», – підкреслив С. Яременко. Він зазначив, що в Україні нині відсутні ринкові механізми, які могли б сприяти утриманню курсу. «Це інвестиційні фонди, пенсійні фонди, фондовий ринок і так далі», – пояснив він.

Утім, переважна більшість вітчизняних фінансистів, мабуть, розуміє, що жорстко фіксований обмінний курс гривні, як це було в минулому, вже не можливий. Адже, по суті, саме підтримка за будь-яку ціну фіксованого курсу гривні за часів режиму В. Януковича, урешті-решт, призвела до значного скорочення золотовалютних резервів України і стала однією з причин нинішнього катастрофічного стану вітчизняної фінансової системи. Хоча, звичайно, і політика інфляційного таргетування і плаваючого курсу у тому вигляді, як вона проводиться центральними банками розвинутих держав, на сучасному етапі в Україні теж неможлива. На практиці більшість учасників вітчизняного валютного ринку, мабуть, очікує від НБУ певної лібералізації цього ринку, про що свідчать і заяви В. Гонтаревої. Утім, як саме на практиці працюватиме нова ринкова модель поки ще не зрозуміло. І ця невизначеність є додатковим фактором дестабілізації українського валютного ринку і девальвації гривні.

На думку директора Українського аналітичного центру О. Охріменка, велику роль у падінні курсу гривні відіграла заява голови НБУ В. Гонтаревої про те, що сьогодні немає передумов для ревальвації національної валюти. З лютого вона заявила, що понад тиждень ринок знаходить рівновагу без втручання НБУ й дала зрозуміти, що регулятор втручатися в цей процес поки не має наміру. «Фундаментальні фактори перебувають поза зоною впливу НБУ.

Нацбанк не протидіє впливу фундаментальних факторів», – підкреслила очільник НБУ. Такі заяви, вважає О. Охрименко, голова НБУ робити не повинна. «Будь-яка людина, що почула це – який робить висновок – долар буде зростати. Звідси й паніка. Не можна голові НБУ таке заявляти», – зазначив експерт.

Водночас директор економічних програм Центру Разумкова В. Юрчишин закликав не проводити прямих паралелей між падінням курсу гривні та словами голови НБУ. «Я не впевнений, що тут є прямий зв'язок між словами про ревальвацію й нинішнім ослабленням. Але зараз довіра до керівництва центрального банку мінімальна й будь-які пояснення, звичайно ж, скоріше сприймаються як негативний сигнал, ніж заспокійливий», – пояснив він, додавши, що винна почасти в цьому й сама голова НБУ. Причому В. Юрчишин зазначив, що сьогодні дійсно реальних економічних передумов для зміцнення української національної валюти немає.

Утім, варто згадати, що ще на початку лютого суть переважної частини курсової динаміки на українському валютному ринку певною мірою окреслив президент Центру антикризових досліджень Я. Жаліло: «Курс гривні сьогодні визначають не макроекономічні фактори, а, на жаль, спекулятивні ігри на валютному ринку. А також невизначеність. У часі зійшлися кілька факторів, які й призвели до подібних наслідків», – відзначив експерт. Перше – післяноворічне вповільнення на світових ринках. «Були проблеми з купівлею валюти, – уточнив Я. Жаліло. – Бізнес при цьому трохи пригальмував».

Другий фактор – психологічний. «МВФ тільки ухвалює рішення щодо виділення нам чергового траншу, – пояснює аналітик. – При цьому всі розуміють: транш буде, однак Нацбанк, швидше за все, не буде використовувати ці гроші для підтримки курсу. Все як звичайно, нічого нового, – але відсутність точної та зрозумілої дати одержання грошей тисне на ринок».

Третій момент, на думку експерта, можлива зміна Кабміну. «Кадрові ротації, як і вибори завжди є чинником нестабільності, – стверджує Я. Жаліло. – А все разом призводить до того, що курс гривні відходить від макроекономічних параметрів. Сьогодні з курсом граються, щоб дістати прибуток, – він уже не є мірилом купівельної спроможності української валюти». Також, на його думку, великий провал керівництва Національного банку, вірніше, його системна помилка, полягає у тому, що воно недостатньо ефективно погоджує рефінансування комерційних банків. «Частина коштів якимось нікому не зрозумілим чином все-таки з'являється на валютному ринку», – говорить аналітик. І надлишкова маса гривні «тисне» на ринок, послаблюючи таким чином позицію національної валюти.

До того ж, як зазначають оглядачі ЗМІ, далеко не всі страждають від чергової хвилі девальвації. Деяким галузям економіки зростання курсу долара лише вигідне. «Двома ключовими факторами, які можуть вплинути на курс гривні, є рекомендації МВФ і суцільне очікування в Україні на зростання курсу вільно конвертованої валюти. Крім того, експортноорієнтованим галузям економіки для компенсації цінових втрат на міжнародних ринках потрібне

зростання курсу іноземної валюти», – зазначив начальник управління казначейства Індустріалбанку А. Марюхнич.

Крім усього іншого можна припустити, що нинішня хвиля критики валютної політики НБУ, певною мірою, пов'язана з очікуваним вирішенням у майбутньому деяких організаційно-кадрових питань роботи НБУ. У цьому контексті, поряд з наведеними вище критичними висловлюваннями, варто згадати велику публікацію І. Шумила в газеті «Дзеркало тижня» (2016. – № 2. – С. 1, 6), у якій автор гостро критикує діяльність керівництва Міністерства фінансів і, особливо, Національного банку України. На його думку, «поштовхом до чергової валютної кризи стали сформовані негативні очікування та тактичні прорахунки НБУ і Мінфіну. Як усі ми знаємо, негативні очікування мають силу справджуватися і самі стають факторами змін. Тим більше, що на початку року погіршилися прогнози розвитку світової економіки й особливо сировинних ринків та економік. Негативу додала і пауза у співпраці та фінансуванні з боку МВФ та інших донорів, перманентна політична нестабільність у країні та загроза відновлення воєнних дій із боку Росії та її маріонеток. Достатньо було НБУ та Мінфіну здійснити кілька незграбних дестабілізуючих дій і не вжити вчасно дієвих компенсуючих заходів для ліквідації прогнозованих на початку року дисбалансів між зростаючим попитом на валюту та її очікуваною пропозицією, як виникла паніка, яка, своєю чергою, ще більше посилила нестабільність на валютному ринку».

Визнаючи наявність доволі високих девальваційних очікувань в українському підприємницькому та експертному середовищі, І. Шумило наголошує, що нинішній ситуації на вітчизняному валютному ринку «додали напруги і незграбні публічні заяви високопосадовців з НБУ та уряду, які лише посилили підозру багатьох, що влада зацікавлена у девальвації гривні та більш високій інфляції задля наповнення бюджету й підтримки експортерів. Дедалі поширенішою стає думка, що дії НБУ зумовлені бізнес-інтересами окремих впливових осіб у рамках значного перерозподілу власності, що відбувається зараз в Україні». І далі «ключовими факторами нестабільності продовжують бути неякісна валютна та монетарна політика НБУ, відсутність прозорості у прийнятті рішень і діях НБУ, невідповідність суспільству, у тому числі і через затягування формування ради НБУ, та повна непрофесійність і безпорадність комунікацій».

Водночас проведений вище ретроспективний аналіз динаміки вітчизняного валютного ринку у 2014–2016 рр. засвідчив, що нинішню ситуацію на цьому ринку не можна характеризувати як паніку, оскільки під час паніки зміни обмінних курсів валют значно більші, та й зовсім інша поведінка суб'єктів такого ринку. Утім, як показав аналіз згадуваних вище критичних висловлювань у публікації І. Шумила стосовно валютної політики НБУ, то частина цих висловлювань були доволі дискусійними або ж не мали належного економіко-статистичного та організаційного обґрунтування. При цьому повертає до себе увагу й те, що нинішня критика діяльності керівництва НБУ відбувається напередодні формування ради НБУ, що побіжно зазначено і у згадуваній вище доволі розлогій публікації І. Шумила. До речі, у своїй новій

розлогім статті в газеті «Дзеркало тижня» (2016. – № 5. – С. 7) І. Шумило знову повторив, наприклад, свої звинувачення непрозорості й непідзвітності керівництва НБУ українському суспільству, але не підтримав ці та інші свої звинувачення належним аналізом вітчизняної фінансово-економічної статистики.

Таким чином, слід визнати, що принаймні частина критичних зауважень у ЗМІ щодо діяльності НБУ на українському валютному ринку протягом січня – лютого 2016 р. мали, по суті, політико-організаційну спрямованість і лише формально прив'язувалися до перебігу ситуації на українському валютному ринку.

Аналіз наведених вище експертних оцінок і коментарів ЗМІ з приводу динаміки вітчизняного валютного ринку дає підстави вважати, що послаблення гривні та курсу долара США в Україні, що спостерігається з початку цього року, є насамперед проявом спекулятивної гри на очікуваннях учасників цього ринку. Звичайно, певні об'єктивні чинники для послаблення гривні дійсно існують. Однак фінансисти добре знають, що в усьому світі саме цілеспрямований інформаційно-психологічний вплив на валютний ринок, у тому числі й через поширення повідомлень відповідного змісту в ЗМІ, є вельми дієвим інструментом «розгойдування» ситуації на валютному ринку. А за нинішніх українських реалій та враховуючи рівень кваліфікації та професійні традиції менеджменту вітчизняної банківської системи, саме спекулятивні операції є вельми прибутковим й до того ж доволі безпечним засобом одержання прибутку.

Вигідне нинішнє знецінення гривні й вітчизняним експортерам, оскільки собівартість їх продукції на міжнародних ринках унаслідок цього відповідно зменшується. Адже за свою валютну виручку вони тепер отримуватимуть більше гривні. Тому за умов, коли відбувається девальвація гривні, для них є прямий сенс повертати валютну виручку якомога пізніше в розрахунок на більші номінальні гривневі доходи. Адже саме з них експортери здійснюють всі свої платежі в Україні. Так само слід визнати, що нинішнє послаблення гривні, певною мірою, об'єктивно з фінансової точки зору може бути вигідне й державній та місцевій владі. Деякі експерти наголошують на тому, що помірна девальвація національної валюти полегшує виконання цілого ряду завдань державного і місцевих бюджетів, що на практиці реалізуються в номінальних вартісних показниках, а не співставних.

Таким чином, проведений змістовний аналіз інформаційного простору вітчизняного валютного ринку дає доволі вагомі підстави говорити про певну інформаційно-психологічну дестабілізацію цього ринку. Схоже, що нині ми є свідками масштабної спекулятивної гри на українському валютному ринку на послаблення гривні. А це, своєю чергою, не сприяє ні довготерміновим інвестиціям в Україну, ні стабілізації курсу гривні на сучасному етапі.

3. Про перспективи розвитку ситуації на українському валютному ринку

Характерною ознакою українського валютного ринку, як й аналогічних ринків цілого ряду країн з перехідною економікою, є його мала потужність. За таких обставин надходження на подібний валютний ринок іноземної валюти в обсягах, які були б незначними для валютних ринків розвинутих країн, може спричинити суттєві зміни обмінного курсу відповідної національної валюти. Слід нагадати, що подібних впливів український валютний ринок, протягом свого відносно короткого існування, зазнавав неодноразово. Не виключено, що нині в Україні знову формується подібна ситуація. Підставою для такого припущення може слугувати не лише наведений вище огляд експертних оцінок і коментарів ЗМІ з приводу динаміки курсу гривні, а й результати аналізу відповідних статистичних даних НБУ.

Деякі експерти фінансового ринку наголошують, що курс долара США на міжбанківському ринку зростав протягом усього січня цього року, а обсяги торгівлі іноземною валютою при цьому падали. Зокрема, за даними Національного банку України, на міжбанківському валютному ринку в січні 2016 р. було продано безготівкової іноземної валюти на суму, еквівалентну 3998,5 млн дол. США, а куплено на 3934,9 млн дол., що відповідно на 37,7 % і 42,1 % менше, ніж у грудні 2015 р. Достеменно зауважимо, що щомісячні обсяги продажу іноземної валюти на українському міжбанківському ринку у 2015 р. коливались у межах 4,74–6,56 млрд дол. США, а щомісячні обсяги купівлі іноземної валюти – у межах 4,68–7,34 млрд дол. США. Тобто обсяги купівлі-продажу іноземної валюти на українському міжбанківському ринку у січні 2016 р. були значно меншими, ніж аналогічні середньомісячні показники попереднього року.

Це свідчить про відсутність паніки як такої на українському валютному ринку, однак може бути ознакою очікувань, можливо доволі тривожних, з боку учасників цього ринку. У цьому контексті може бути вельми показовим порівняння ситуації на українському міжбанківському валютному ринку в січні цього року і в січні – лютому минулого року, коли різко активізувалися бойові дії на Донбасі, а золотовалютні резерви НБУ, як наголошувалося вище, скоротились до мінімуму. По-перше, у січні – лютому 2015 р. обсяги купівлі іноземної валюти на українському міжбанківському ринку помітно перевищували обсяги її продажу, тоді як у січні 2016 р. спостерігалось хоч і незначне, але позитивне сальдо торгівлі іноземною валютою на цьому ринку, оскільки обсяги її продажу перевищували обсяги купівлі. По-друге, і щомісячні обсяги продажу, і щомісячні обсяги купівлі іноземної валюти на міжбанківському ринку в зазначений період минулого року значно перевищували аналогічні цьогорічні січневі показники. Тобто про реальну паніку на українському валютному ринку, на чому наголошується у деяких ЗМІ, мови бути не може.

При цьому варто звернути увагу на те, що зовсім недавно, у грудні минулого року, на українському міжбанківському ринку було куплено

іноземної валюти на 778 млн дол. більше, ніж продано. Якщо взяти до уваги значне скорочення обсягів продажу іноземної валюти на цьому ринку в січні цього року і доволі мляву торгівлю іноземною валютою у першій половині лютого, то можна припустити, що деякі суб'єкти українського валютного ринку, насамперед це стосується підприємств-експортерів і банків, накопичують запаси вільноконвертованої валюти, розраховуючи на продаж її за більш вигідним курсом у майбутньому. Так, у середині лютого фінансові аналітики зазначали, що перевищення попиту над пропозицією при невеликих обсягах торгів призвели до зростання курсу долара на українському валютному ринку. НБУ частково збив спекулятивний настрій валютним аукціоном, але повністю протистояти розгойдуванню ринку не зміг. Продавці валюти почували себе господарями становища й намагалися заробити на ситуації по-максимуму, особливо на дрібних угодах. Цим і пояснюється доволі великий різнобій котировань із продажу валюти до закінчення торговельної сесії.

Таким чином, проведений вище аналіз повідомлень ЗМІ на фінансову тематику показав, що у вітчизняному інформаційному просторі останнім часом поширюються доволі песимістичні очікування щодо розвитку ситуації на вітчизняному валютному ринку.

Зазначені очікування так чи так втілюються у відповідні прогнози динаміки обмінного курсу гривні. З іншого боку відомо, що розрахунки показників державного бюджету на 2016 р. виконувались, виходячи із середньорічного курсу 24,1 грн/дол. США і обмінного курсу наприкінці 2016 р. – 24,4 грн/дол. США. Тобто вже на початку 2016 р. гривня девальвувала більше, ніж це передбачено макроекономічними розрахунками показників до державного бюджету України на 2016 р. І це не може не позначатись на відповідних очікуваннях учасників ринку. Так, наприклад, за прогнозом виконавчого директора Міжнародного фонду Блейзера О. Устенка ця організація на 2016 р. передбачає курс 25–30 грн/дол. США. Це, як зазначив базовий прогноз, на який дано ймовірність 50 % – найвищу з можливих. Щоправда, ситуація на українському валютному ринку може швидко змінитися, і тоді навіть можливе зміцнення гривні, наголосив він.

А на думку экс-заступника голови НБУ О. Савченка, найгірший варіант для I кварталу цього року – 26–28 грн/дол. Більшого падіння він не припускав за умови, якщо Національний банк та економічний блок уряду не будуть робити грубих помилок. «Якщо не буде таких помилок, курс більше 28 за долар впасти не може. Більше того, з другого кварталу поточного року, за моїми розрахунками, є всі підстави для укріплення гривні. Я прогножую курс гривні на кінець 2016 року 25 грн/\$ навіть на чорному ринку», – зазначив О. Савченко. «Тоді в II кварталі гривня стабілізується біля 27–28 грн./дол. і почнеться незначна ревальвація у зв'язку з економічним зростанням, що статистично буде пов'язаний із глибоким падінням торік і більш сприятливими умовами на зовнішньому ринку: нафта закріпиться на рівні 30 дол., ціна на газ буде падати, а ціни на метали стабілізуються», – сказав О. Савченко на засіданні круглого столу «Що курс прийдешній нам готує?». А за оптимістичного прогнозу з урахуванням переходу НБУ до політики інфляційного таргетування, гривня, на

його думку, стабілізується через 1–2 місяці, і цей рік можна було б закінчити з курсом 22–23 грн/дол.

Те, що послаблення гривні неминуче, вважають і аналітики компанії Concorde Capital. У макроекономічному огляді цієї організації станом на 04 лютого 2016 р. зазначається, що «на міжбанківському ринку гривня вже втратила більше 6 % з початку року (до 25,7 грн за долар), тоді як на чорному ринку долар уже коштує близько 28 грн. Частково ослаблення гривні можна пояснити значним її викидом з казначейських рахунків під новий рік, тобто тиск на національну валюту може незабаром ослабнути. Проте, у перспективі одного року тиск залишиться через скорочення експортного виторгу (ціни на сталь упали на 13 % у четвертому кварталі 2015 року, і ця тенденція триває). Очікуваний приплив по фінансових рахунках (5,8 млрд доларів США від МВФ, 1,2 млрд євро від ЄС, 1 млрд доларів від США й ще близько 1,5 млрд доларів від інших партнерів) буде надавати психологічну підтримку гривні. Але при цьому тиск із боку торговельного дефіциту нікуди не зникне. Аналітики Concorde Capital очікують 7% скорочення експорту (або на 2,4 млрд доларів США), що частково покриється звуженням енергетичного імпорту (на 10%, або 1,2 млрд доларів). Проте, помітна девальвація буде необхідна для нейтралізації росту попиту на імпортні товари, що займають відчутну частину споживчого кошика». У результаті, вважають фахівці цієї організації, «рівноважний» курс гривні становитиме 27,2 грн/дол. на 2016 р., що дасть змогу Міністерству фінансів виконати завдання з державного бюджету. Аналітики стверджують, що гривня буде трохи «сильніше» цього теоретичного курсу – у рамках 26,5–27,0 грн/дол. Останнє значення є базовим (середнім за рік) прогнозом на 2016 р. А наприкінці 2016 р. обмінний курс української національної валюти становитиме 27,5 грн/дол. США. Аналітики Concorde Capital визначили курс гривні щодо долара США на 2016 р. на підставі статистичного підходу, з огляду на бюджетні обмеження України і її величезну залежність від світових ресурсних цін.

Водночас А. Попов, партнер компанії KrestonGCG, наголошує, що «у країні, яка зіштовхнулася з гібридною війною зі своїм учорашнім ключовим партнером, яка не повністю контролює свою територію, що де-факто перебуває під зовнішнім управлінням, і внутрішній ринок якої нагадує випалену землю, валютний курс є величиною скоріше політичною. Багато чого, якщо не все, залежить від міжнародних донорів. У випадку помірно-оптимістичного сценарію (корекція ціни на продукцію українського експорту, невелике зростання ВВП, стабілізація на Донбасі, продовження програм міжнародної фінансової допомоги) курс гривні може залишатись у рамках значень, прогнозованих Кабінетом міністрів (24,1 грн./дол.), можливо, незначно девальвувачи до 25–26 грн./дол. за підсумками 2016 року. У випадку негативного сценарію (подальше зниження цін на продукцію українського експорту, продовження економічної рецесії, політична криза або загострення ситуації на Сході, проблеми з одержанням нових траншів від міжнародних донорів) курс девальвує більш істотно».

Ще в середині січня поточного року деякі підприємці-члени Європейської бізнес асоціації (ЄБА) під час спільної зустрічі цієї організації, зокрема голова інвестиційної компанії Dragon Capital Т. Фіала, висловлювали думку, що курс української національної валюти може досягти торішніх історичних мінімумів 30 грн/дол. протягом найближчих тижнів. Імовірність послаблення курсу гривні до аналогічного рівня припустив і час президент Українського аналітичного центру О. Охріменко. Утім, за рахунок відновлення співпраці з ключовими кредиторами та отримання кредитних траншів ситуація покращиться, і гривня зміцниться в середньому до 27 грн/дол. Зокрема, представник Nestle Ukraine А. Борнеманн підкреслив, що, за їхніми прогнозами, середній курс гривні по року становитиме близько 27 грн/дол. А представник Raiffaisen Bank Aval В. Лавренчук підкреслив, що на поточний момент немає причин для радикальної девальвації гривні і закликав громадян зберігати заощадження в гривні і не виводити депозити з банків.

Доволі багато дискусій серед фінансистів, у експертній спільноті викликає існування адміністративних обмежень на вітчизняному валютному ринку та питання його лібералізації. Деякі оглядачі критикують означені обмеження, а президент Центру антикризових досліджень Я. Жаліло зазначає, що «існує вимога МВФ дозволити певну волатильність курсу. Але все-таки в умовах війни, глибокого провалу зовнішньої торгівлі, спекулятивних атак на нашу валюту вести мову про надмірну валютну лібералізацію передчасно. НБУ варто було б більш жорстко впливати на валютні потоки й навіть, можливо, – на курсове регулювання. Навіть якби при цьому з'явився невеликий “чорний” ринок валюти. Ну, нехай би собі був! Він не впливав би на курс так сильно, як обмеження НБУ». Утім, судячи, наприклад, із оприлюдненої у ЗМІ заяви міністра фінансів Н. Ярецько та неофіційних повідомлень деяких банкірів, НБУ не планує виконувати анонсоване раніше зняття валютних обмежень у квітні поточного року, вважаючи, що це передчасно. Такі дії українська сторона узгоджує з МВФ, і відбудуться вони пізніше.

Таким чином, більшість аналітиків та оглядачів ЗМІ прогнозують послаблення обмінного курсу гривні до кінця I кварталу 2016 р. у межах 27–30 грн/дол. США. Значною мірою такі прогнози є відображенням спекулятивних настроїв вельми поширених серед учасників українського валютного ринку. Це, своєю чергою, стало результатом переважання на сучасному етапі впливу ситуативних чинників формування обмінного курсу гривні (зокрема, і затримка надходження в Україну чергового траншу МВФ, імовірна спекулятивна гра дочірніх структур російських банків в Україні тощо) над фундаментальними чинниками (обсяг офіційних / золотовалютних резервів України, платіжний баланс України, відносна стабільність військово-політичної ситуації на Донбасі тощо). Не виключено, що частина критики валютно-курсової політики НБУ пов'язана з перспективою формування Ради НБУ. Очікується також, що, починаючи з II кварталу і до кінця року, гривня може зміцнюватись, а її обмінний курс до долара США – зростати. Хоча, звичайно, у випадку значного загострення військово-політичної ситуації на Донбасі та зростання агресивності Росії щодо України, не можна відкидати нового

зниження курсу гривні. А російська політика стосовно нашої держави є якраз чи не одним з найгірше прогнозованих факторів, що впливають на розвиток ситуації на українському валютному ринку (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: Державна служба статистики (<http://www.ukrstat.gov.ua>); Національний банк України. Офіційне інтернет-представництво (<http://www.bank.gov.ua>); Апостроф (<http://apostrophe.com.ua>). – 2016. – 20.01; 4.02; Главком (<http://glavcom.ua>). – 2016. – 20.01; Дзеркало тижня. – 2016. – № 1, 2, 5; Дзеркало тижня (<http://dt.ua>). – 2016. – 14, 21, 22, 28.01; 13.02; Західна інформаційна корпорація (<http://zik.ua>). – 2016. – 26.01; 1, 3, 5, 8, 11, 12.02; Курс денег (<http://kurs.com.ua>). – 2016. – 2.02; Левый берег (<http://lb.ua>). – 2016. – 22.01; 3, 5, 10, 11.02; Минпром (<http://minprom.ua>). – 2016. – 23.01; 2, 4.02; Минфин (<http://minfin.com.ua>). – 2016. – 27.01; 12.02; Сегодня (<http://www.segodnya.ua>). – 2016. – 4, 5.02; Экономические известия (<http://eizvestia.com>). – 2016. – 3, 4, 11.02; DEPO (<http://www.depo.ua>). – 2016. – 12.02; Finance.ua (<http://news.finance.ua>)./ – 2016. – 25, 28.01; 1.02; 112.ua (<http://112.ua>). – 2016. – 5.02).*

Наука – суспільству

До 100-річчя НАН України

Корпоративне співробітництво

У рамках виконання угоди про співробітництво, укладеної між Національною академією наук України (НАН України) та Польською академією наук, дослідницькі колективи Радіоастрономічного інституту (РІ) НАН України (м. Харків) і Центру космічних досліджень (ЦКД) ПАН виконують спільний проект «Картографування областей, заповнених частинками високої енергії на висоті 550 км над поверхнею Землі, за результатами інтерпретації вимірів, виконаних польським спектрофотометром SphinX і українським супутниковим телескопом електронів і протонів СТЕП-Ф».

Тільки невелика кількість країн світу можуть дозволити собі здійснювати наукові космічні дослідження, які потребують і значних коштів, і певної бази у вигляді власних розробок із космічного приладобудування.

Слід зауважити, що український супутниковий телескоп електронів і протонів СТЕП-Ф, який пропрацював на борту космічного апарата «КОРОНАС-Фотон» близько року, дав змогу фахівцям РІ НАН України вивчати розподіли зарядженої радіації у ближньому космосі.

Науковці підсилили одержані результати шляхом залучення до аналізу експериментальних даних з інших супутникових приладів, зокрема розробки Відділення фізики Сонця ЦКД ПАН-рентгенівського спектрофотометру SphinX,

який було встановлено на тому ж космічному апараті поблизу приладу СТЕП-Ф.

Метою спільного українсько-польського науково-дослідного проекту є здійснення загального тлумачення зібраної з приладів СТЕП-Ф і SphinX бази даних щодо потоків енергійних частинок на висоті 550 км, ідентифікація географічного розташування потоків електронів у широкому діапазоні енергій від кількох кілоелектронвольт до ~ 2 MeV, а також пошук нових зон з підвищеними потоками частинок.

За результатами минулорічних досліджень було побудовано розподіли інтенсивності електронів на всіх щодобових 15 витках супутника й показано, що існують три глобальні зони підвищення потоків частинок на висоті ≈ 550 км – зовнішній радіаційний пояс Землі в обох півкулях на всіх 15 витках, область Бразильської магнітної аномалії на 1-му – 6-му добових витках і внутрішній. Учені також виявили особливість у розподілах потоків частинок: на тих витках, які проходили поза областю Бразильської магнітної аномалії, – від 7-го до 13-го витків, – спостерігалися два внутрішні радіаційні пояси. Додатковий внутрішній пояс реєструвався на широтах, менших за ті, що відповідали основному, відомому з початку космічної ери внутрішньому радіаційному поясу, як у південній, так і в північній півкулях.

Було зафіксовано регулярний характер спаду інтенсивності електронів субрелятивістських енергій в області максимумів їхніх розподілів при перетинанні супутником «КОРОНАС-Фотон» відрогів зовнішнього та внутрішнього радіаційних поясів. Це, у свою чергу, дало змогу визначити емпіричні значення тривалості життя електронів обох радіаційних поясів Землі – за відгуками потоків частинок на вплив двох геомагнітних збурень.

Підбиваючи підсумки роботи, дослідники обґрунтували висновок про реєстрацію приладом SphinX змішаної компоненти з первинних електронів проміжних енергій та гальмівного випромінювання електронів від конструкційних матеріалів супутника. За підсумками спільних досліджень минулоріч було опубліковано дві статті в наукових журналах «Космічна наука і технологія» та «Радіофізика і радіоастрономія».

На запрошення польських партнерів у листопаді 2015 р. відбувся візит співкерівника проекту з боку України, старшого наукового співробітника РІ НАН України доктора фізико-математичних наук О. Дудника до м. Вроцлав – з метою виконання спільного проекту та для участі в конференції Progress on EUV&X – ray spectroscopy and imaging II, організованої Відділенням фізики Сонця ЦКД ПАН (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/news/Pages/contents.aspx?ffn1=ID&fft1=Eq&ffv1=2857>)).

* * *

Американська компанія CRDF Global оголосила про створення глобального надзвичайного фонду для підтримки переміщених українських науковців. «Ми віримо, що в Україні є надзвичайна потреба в

підтримці науковців та новаторів. Тож після консультацій з деякими нашими друзями в українській діаспорі, також з друзями CRDF Global, з нашими партнерами в Україні ми вирішили, що це варто зробити. Ми вже маємо деякі початкові внески і зараз рекламуємо цей фонд, щоб привернути до нього більше уваги», – зазначила глава організації CRDF Global К. Кемпбел.

Гранти для науковців здебільшого плануються на закупівлю обладнання для вчених та новаторів, матеріалів для проведення наукових досліджень, підтримку наукових подорожей закордон. У фонді вважають, що перші гранти можуть піти в Україну вже цього року.

«Наші наукові проекти – орієнтовно в межах 100 тисяч доларів кожен. І, чесно кажучи, часто цього недостатньо. Бо наука – дуже дорога, вона передбачає дослідження, обладнання. Утім, ці кошти принаймні допоможуть їм у пошуку партнерів», – зазначила К. Кемпбел.

Створення фонду підтримали і американські законодавці з групи сприяння Україні на чолі з членом Палати представників М. Каптур. Першими донорами фонду стали представники української діаспори в США (*Інформаційний портал «Стик»* (<http://styknews.info/novyny/osvita/2015/08/31/u-ssha-pidtrymuiut-ukrainskykh-vchenykh>))

Аспекти миру та безпеки в діяльності НАН України

Доповідь директора Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України академіка Е. Лібанової «Відродження Донбасу: оцінка соціально-економічних втрат і пріоритетні напрями державної політики».

Людський розвиток. Населення Донбасу сформувалося під впливом масштабних міграцій із країн колишнього СРСР – понад 80 % осіб, народжених поза межами країни, є вихідцями з Російської Федерації. У ХХІ ст. регіон зазнав відчутних міграційних втрат і зараз має найбільші темпи депопуляції населення.

На Донбасі існувала потужна система професійної освіти, зокрема щодо підготовки і навчання працівників на виробництві. Водночас ринок праці Донбасу відчував вплив структурних дисбалансів, зумовлених незадоволеним попитом на кваліфікованих працівників робітничих професій та інженерних спеціальностей, а сформована у радянський період структура економіки індустріального типу відзначалась поширенням некваліфікованої праці.

Населення регіону завжди відрізняли відносно високий рівень матеріального добробуту, доходів і заробітної плати. При цьому в структурі доходів високою була частка пенсій, пов'язаних з професійними пільгами і компенсаціями за роботу в небезпечних, важких та шкідливих умовах праці – одних із найбільш несприятливих в Україні.

Соціальне середовище на Донбасі відзначали підвищений рівень злочинності та самогубств, складною була ситуація із захворюваністю населення на туберкульоз.

Соціальна, виробнича та сільська інфраструктура. Інфраструктура охорони здоров'я мала розвинену мережу лікувально-профілактичних закладів, в регіоні було розташовано 44,3 % загальної кількості дошкільних закладів із санаторними групами. Особливістю шкільної мережі Донбасу була велика частка міських шкіл, найбільша кількість державних загальноосвітніх навчальних закладів і одна з потужних у країні мереж міських вечірніх шкіл з найбільшою кількістю учнів. У Донецькій області була сконцентрована найбільша в Україні кількість професійно-технічних і вищих навчальних закладів, а студентський контингент, разом із слухачами професійно-технічних закладів, перевищував 280 тис. осіб.

Витрати на соціальну інфраструктуру в розрахунку на 1 особу на Донбасі були нижчими від середнього в Україні рівня. За обсягами уведення в експлуатацію житла Луганська і Донецька області займали останні позиції серед регіонів України.

Рівень розвитку сільської інфраструктури в регіоні був одним з найнижчих в Україні, понад третина сіл не мала доріг із твердим покриттям, а житлові будинки у кожному п'ятому селі не були забезпечені жодним видом благоустрою.

Економічна ситуація. На Донбасі сформувався індустріально-аграрний господарський комплекс з переважним розвитком важкої промисловості. Регіон площею 8,8 % території країни виробляв 25,0 % промислової і 8,0 % сільськогосподарської продукції. Підприємства були розташовані кластерами (вугільний, металургійний, важкого машинобудування, енергетичний, хімічний), більшість галузей спеціалізації мали міжрегіональне та міжнародне значення.

На Донецьку та Луганську області за різними оцінками припадало 23–27 % загального експорту України.

Донецький економічний район відзначала розвинена мережа автомобільних і залізничних шляхів загальнодержавного значення, що були частиною міжнародних транспортних коридорів. Через його територію проходили важливі транзитні магістральні газо- і нафтопроводи, лінії електромереж та зв'язку. Регіон характеризувався високою часткою сільськогосподарських угідь. Наразі 70–90 % виробництва основних видів сільськогосподарської продукції зосереджено на підконтрольних Україні територіях.

Екологічний стан та особливості природокористування. Донбас традиційно належав до регіонів з найвищими рівнями техногенного впливу на навколишнє природне середовище внаслідок роботи індустріального промислового комплексу. Дефіцит питної води становив 65 % від потреби, у більшості населених пунктів Донбасу вона подавалася за графіками, понад 30 % населених пунктів не мали централізованого водопостачання, а в Луганській області тільки 20 % води відповідало ДСТУ «Питна вода».

Соціально-економічні втрати внаслідок воєнних дій.

Соціально-демографічні втрати. Втрати цивільного населення внаслідок воєнних дій на Донбасі становлять понад 7 тис. осіб і продовжують зростати.

Окрім безпосередньої загрози життю населення під час бойових дій, погіршення його здоров'я у конфліктному регіоні спричиняє порушення нормальних умов життя, відсутність необхідної медичної допомоги (або її відстрочення), брак лікарських засобів, вимушене неотримання потрібного лікування.

Існує ризик спалахів соціально небезпечних хвороб. Погіршення санітарно-епідеміологічного становища є найбільш вагомим, після безпосередньої загрози життю під час бойових дій, ризиком для здоров'я населення і відновлення економічної діяльності на Донбасі.

Загальні підтверджені міграційні втрати регіону наближаються до 1,5 млн осіб. Невизначеність реальних перспектив щодо припинення бойових дій та відновлення контролю України над окупованими територіями матиме наслідком подальше збільшення масштабів внутрішньої міграції населення.

Втрати робочих місць оцінюються від 50 % для великих підприємств до 80–90 % – для малих та середніх підприємств регіону. Внаслідок цього від 1,1 до 1,8 млн працездатних осіб на Донбасі частково або повністю залишилися без роботи та засобів до існування, що призвело до появи майже 2 млн осіб економічно неактивного населення.

Збільшення масштабів бідності серед населення Донбасу внаслідок втрати основних джерел доходів, майна і соціального статусу має наслідком формування феномену раптової бідності та зростання навантаження на систему державної соціальної підтримки.

Руйнування поселенської структури, виробничої й соціальної інфраструктури. Внаслідок конфліктної ситуації та бойових дій густозаселені й унікальні за рівнем урбанізації Донецька і Луганська області зазнали найбільших втрат людної міських поселень на тлі дезорганізації життєдіяльності населення та надання соціальних послуг, повного або часткового руйнування житлового фонду і стратегічно важливих інфраструктурних об'єктів. Середня щільність населення зменшилась на 20,2 %, що є критичним з точки зору відновлення потенціалу людної поселень Донбасу в найближчій перспективі.

Більша частина руйнувань припадає на житлові будинки та системи енерго-, водо-, теплопостачання. Загальна сума збитків лише в Донецькій області перевищує 1,25 млрд грн. Значна кількість закладів соціальної інфраструктури залишилася на тимчасово непідконтрольній Україні території.

Втрати виробничої інфраструктури. Донецька та Луганська області є найбільшими в Україні за своїм промисловим потенціалом. Через бойові дії істотно постраждали машинобудування, важка та видобувна промисловість, зокрема вугільна, значна частка підприємств яких знаходиться в зоні АТО. Економічна активність на тимчасово неконтрольованих Україною територіях знизилась у 5 разів.

У 2014 р. обсяги промислової продукції зменшились у Донецькій області – на 31,5 %, у Луганській – на 42,0 %. Бюджетні втрати становили 20 %.

Екологічні втрати та погіршення умов природокористування. Значних руйнувань зазнала інфраструктура водопостачання та водовідведення,

пошкоджено канал «Сіверський Донець – Донбас», існує загроза повного припинення водопостачання міст і селищ загальною чисельністю населення понад 2,5 млн осіб.

Відбувається затоплення шахт, що може призвести до забруднення та отруєння підземних вод басейнів р. Сіверський Донець і малих річок Приазов'я, питної води і навколишнього природного середовища.

Збільшується кількість випадків потрапляння до водойм небезпечних отруйних речовин промислового і комунального походження. Небезпечними є стихійні захоронення без дотримання санітарно-гігієнічних вимог (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua/text/pdf/News/forest_conference.pdf)*).

Наука України сьогодні

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

Згідно з офіційним повідомленням Міністерства закордонних справ, Угода між Україною і Європейським Союзом про участь України в Рамковій програмі Європейського Союзу з досліджень та інновацій «Горизонт 2020» (Horizont 2020), підписана 20 березня 2015 р. у м. Києві та ратифікована Законом України № 604-VIII від 15 липня 2015 р., набрала чинності 17 серпня 2015 р.

Відтепер українські установи можуть підписувати грантові угоди, запрошувати до себе для проведення спільних досліджень європейських науковців у рамках конкурсу Дії Марії Складовської-Кюрі, брати участь у конкурсах фундаментальних досліджень Європейської дослідницької ради. У свою чергу українські малі та середні підприємства отримали доступ до фондів Спеціального інструменту для малих та середніх підприємств, котрий фінансує впровадження інноваційних технологій та заходи з інтернаціоналізації. Більше того, Україна отримала можливість впливати на формування тематичного наповнення програми «Горизонт 2020» – і це далеко не повний перелік перспектив, що відкрилися з набуттям асоційованого членства.

Слід зазначити, що вже впродовж 2014 р. 24 проекти за участю українських установ виграли і почали отримувати фінансування. Європейська комісія підготувала аналітичні матеріали про перші результати програми «Горизонт 2020» з огляду на заявки, отримані до 1 грудня 2014 р., де Україна увійшла до 10 найбільш активних учасників, тоді ще серед третіх країн. Ознайомитися з означеними матеріалами можна за посиланням: https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/sites/horizon2020/files/horizon_2020_first_results_1.pdf (*Міністерство освіти і науки України (<http://mon.gov.ua/usl-novivni/novini/2015/09/07/ugoda-pro-uchast-ukrayini-u-programi-gorizont-2020-nabula-chinnosti/>)*).

* * *

В італійському Турині у видавництві Дж. Джаппічеллі під редакцією професора конституційного права Болонського університету Луки Маззетті вийшла аналітична праця відомих європейських учених із 28 країн Європи «Міжнародне конституційне право», присвячене питанням узгодження та конкуренції сталої судової практики національних конституційних судів та вищих судів із практикою міжнародних судів, зокрема Європейського суду з прав людини (Страсбурзького суду) та Суду Європейського Союзу (Люксембурзького суду).

Розділ щодо України було написано доктором юридичних наук, директором НДІ порівняльного публічного права та міжнародного права УжНУ М. Савчиним разом з кандидатом юридичних наук, суддею Конституційного Суду України у відставці В. Кампо.

У виданні зачіпаються складні питання взаємодії систем національного конституційного права та транс-, інтер- та супранаціонального права. Як приклад взаємодії інтернаціонального (міждержавного) і національного права розкривається вплив практики вищих національних судів, у тому числі конституційних, із практикою Європейського суду з прав людини, а також Міжамериканського суду з прав людини, який за деякими категоріями справ навіть випереджає ЄСПЛ у динаміці тлумачення основоположних прав.

Значну частину досліджень присвячено питанням впливу практики Суду ЄС на національні конституційні системи у світлі принципу верховенства права ЄС стосовно національних правопорядків. Також предметом аналізу стала дія загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права та міжнародних юрисдикційних установ, зокрема Міжнародного кримінального суду, у національних правопорядках.

Це якісно нове видання, що має міждисциплінарний характер, оскільки виконано його на стику міжнародного й конституційного права і воно зачіпає низку питань застосування основоположних принципів права та їхнього впливу на судову практику (*Інформаційно-аналітичний сайт Zaholovok.com.ua (<http://zaholovok.com.ua/naukovtsi-uzhnu-vzyali-uchast-u-pidgotovtsi-vidannya-z-mizhnarodnogo-konstitutsiinogo-prava>). – 2015. – 2.09*).

* * *

Двухлетний грантовый проект «Повышение энергетической безопасности путем швейцарско-украинского-эстонского институционального партнерства» будет реализовываться консорциумом, в который вошли Институт экономики и окружающей среды Университета Санкт-Галлена (Швейцария), факультет экономики и бизнес-администрирования Университета Тарту (Эстония) и факультет экономики и менеджмента СумГУ. Финансирование будет осуществлять Швейцарский национальный научный фонд в рамках программы научной кооперации между Швейцарией и странами Восточной Европы (SCOPEs) в разрезе институционального сотрудничества.

Общий объем финансирования для СумГУ будет составлять 75 тыс. швейцарских франков (более 1,5 млн грн).

В рамках гранта на факультеті буде створена «Лабораторія ідей» с сучасним обладнанням для формування і втілення факультетських і міжфакультетських проєктів. Крім того, заплановано проведення ряду семінарів, колоквіумів і форумів по питаннях проблемно-орієнтованого навчання, якості освіти і т. п. Також проєктом передбачено поширення практики навчання по так званому «зеленому» навчальному плану. В найближчий час стартує дослідницький конкурс для студентів СумГУ, переможці якого відвідають Естонію (*Данкор онлайн* (<http://www.dancor.sumy.ua/news/newslines/158067>)).

Здобутки української археології

У Києві під час розкопок на Поштової площі виявили нові артефакти XVII ст. Історики припускають, що нова знахідка може бути дерев'яною фортифікаційною спорудою. «На сьогодні зарано говорити про музеєфікацію знайдених об'єктів. Зараз ми працюємо над збереженням знайдених археологічних артефактів. І лише після того, як археологи завершать всі дослідження двох шарів – XI та XVII століття, а також проведуть їхню консервацію, ми зможемо чітко визначитися з музеєфікацією цих безцінних історичних пам'яток», – зазначила директор Департаменту культури КМДА Д. Попова.

Нагадаємо, що взимку 2015 р. під час будівництва на Поштової площі було виявлено культурний шар глибиною 7–8 м, що відповідає приблизно XI–XIII ст. 27 лютого будівництво на місці знахідки зупинили. У середині березня 2015 р. на розкопі відбувся обвал, унаслідок якого знахідку було частково засипано. У квітні 2015 р. через різке потепління дерев'яні об'єкти тимчасово законсервували ґрунтом.

На початку червня 2015 р. було створено інформаційний штаб, який почав працювати концепцію консервації та музеєфікації знайдених артефактів (*Західна інформаційна корпорація* (http://zik.com.ua/ua/news/2015/09/08/u_kyievi_pid_chas_rozkopok_na_poshtoviy_ploshchi_vyyavyly_novi_arteфакты_xvii_stolittya_622782)).

* * *

У Вінниці вже три роки тривають археологічні розкопки на території кафедрального Спасо-Преображенського собору. За цей час там виявили фрагмент дерев'яної споруди, що попередньо датується кінцем XV – початком XVI ст, залишки підземного ходу та підземних споруд, декілька поховань тощо. Наявність залишків підземного ходу й підземних споруд, монет початку XVI ст. та матеріалів литовського часу дають змогу зробити попередні припущення про існування на цій території міста XV–XVI ст.

У 2013–2015 рр. Інститут археології Національної академії наук України на замовлення департаменту архітектури містобудування та кадастру Вінницької міської ради проводив археологічні дослідження в місті. Вони велися на

території пам'ятки архітектури та містобудування національного значення «Домініканський монастир» (вул. Соборна, 23/П. Осипенко, 1, Спасо-Преображенський кафедральний собор) та частково розпочато дослідження на Замковій горі.

У 2013 р. у траншеї № 1 на території пам'ятки «Домініканський монастир» було відкрито частину цегляного муру з прохідною аркою. У західній стіні траншеї був знайдений підземний хід. Під час досліджень було виявлено, що підземний хід ішов далі на захід. Зафіксовані невеликі провали вказують на розгалуження цих підземних ходів. На всій площі траншеї № 1 трапляється в основному кераміка XVII–XVIII ст., зафіксовано фрагменти керамічних виробів XVI ст. Асортимент посуду досить великий, в основному це кераміка столового призначення, фрагменти дрібних тарілок. Дуже цікавою знахідкою став кахель з вишуканим рельєфним зображенням грифона та рослинним орнаментом, виконаним в ренесансному стилі за думкою фахівців можливо італійського походження. Такі речі притаманні західноєвропейському мистецтву кінця XVI – початку XVII ст.

На глибині 4,5 м виявлено череп людини, особливості будови якого дозволяють припускати, що він належить чоловіку 30–40 років. На черепі простежуються сліди прижиттєвих травм, скоріш за все, нанесених зброєю, – слід від шаблі. Знайдено також сланцеву пластину XVII ст. із борговим записом польською мовою. На глибині 5,6 м знайдено фрагмент кістяного двобічного гребінця, зробленого з рогу корови.

У траншеї № 2 було виявлено фрагменти різночасових матеріалів, заповнення яких вказують, що на цій ділянці тривалий час існувала дерев'яна і кам'яно-цегляна забудова. Тут знайдено багато фрагментів керамічного столового кухонного посуду, горщиків XVI ст., мисок, полумисок і глечиків. У 2013 р. у траншеї № 2 знайдено три часткових поховання XVII–XVIII ст., у тому числі в західній частині траншеї – череп літньої жінки (можливо, відбувалося перепоховання решток), та два чоловічих поховання. 5 серпня 2013 р. за допомогою металошукача була виявлена дуже цікава знахідка – бронзовий двосвічний канделябр на круглій підставці. На траншеї № 3 виявлено продовження цегляного муру з прохідною аркою.

По закінченню археологічних досліджень у 2013 р. було проведено роботи з консервації цих розкопок. У 2014 р. роботи продовжилися. Під час вибірки споруди траншеї № 2 було знайдено половинку торгової свинцевої пломби круглої форми з двома отворами. На лицьовому боці пломби зображено дві башти замку. У верхній частині – вздовж краю зберігся фрагмент напису латиною «Секрет». Можливо це не плomba, а печатка. Тому наразі фахівці досліджують це питання. Також є знахідка свинцевої печатки або пломби, на якій зображене клеймо дуже схоже з родовим знаком молдавських господарів XV–XVI ст.

У траншеї № 2 було знайдено кілька поховань, у тому числі скелет новонародженої дитини, поховання чоловіка у поховальній ямі та жіноче поховання у дерев'яній труні, на чолі черепа якої залишився відбиток шкіряної пов'язки. Також знайдено відбитки кахелю, які зафіксовані на уламках

глинобитних стін груби початку XVI ст. Біля розвалу печі знайдений комплект посуду, що складався з двох горщиків, макітри та кришки до горщика (кін. XV – I пол. XVI ст.).

У 2015 р. також продовжилися розкопки. Здебільшого всі артефакти було знайдено під час розкопок траншеї № 2. Виявлено поховання, чоловічий скелет у ямі, і фрагменти керамічних кахлів різних часів, серед яких трапляються рештки декоративного фризів та кахлів початку XX ст. навіть у стилі модерн із рослинним візерунком.

У результаті археологічних досліджень, що виконувалися 2013–2015 рр. на території внутрішнього подвір'я колишнього Домініканського монастиря, у двох розкопках виявлено різночасові архітектурно-археологічні об'єкти. А саме, залишки кам'яних фундаментів та стін XVI – XVII ст., залишки дерев'яної споруди XVI ст. та цегляна стіна XVII – початку XVIII ст. Наявність залишків підземного ходу й підземних споруд, монет початку XVI ст. та матеріалів литовського часу дають підстави зробити попередні припущення про існування на цій території міста XV–XVI ст.

Також у 2015 р. було розпочато археологічні дослідження на території «Замкової гори», що знаходиться між вулицями Г. Успенського та Жовтневою (Вінницька міська рада (<http://www.vmr.gov.ua/Lists/CityNews/ShowNews.aspx?ID=2431>). – 2015. – 10.09).

Практичні впровадження науково-дослідних і проектно-технічних напрацювань

Група наукових співробітників Сумського державного університету здійснила розробку унікального промислового зразка багатофункціонального нафтогазоводорозділювача типу «HEATER-TREATER» (підігрівач-деемультатор) установки підготовки нафти. Робота тривала впродовж червня – серпня цього року.

У складі групи працювали: науковий співробітник В. Маренок, кандидат технічних наук, асистент Р. Острога, аспірант О. Настенко, асистент В. Смирнов під науковим керівництвом кандидата технічних наук, доцента, докторанта О. Ляпощенко.

Згідно з контрактом на створення науково-технічної продукції, науковці СумДУ в співпраці з фахівцями ПАТ «Укрхімпроект» достроково виконали етап дослідно-конструкторських робіт та стадію ескізного проектування виробу в рекордно короткі строки – 60 діб.

За основними технічними характеристиками спроектований апарат не поступається відомим світовим аналогам: апаратам Heater-Treater фірм Cameron's NATCO (США), Sivalls, Inc. (США), EN-FAB, Inc. (США), апарату Free Water Knock-Out (ФВКО) виробництва Maloney Industries, Inc. (Канада) та НГВРП конструкції ПАО «ВНИИнефтемаш», що виготовляються ООО «Курганхиммаш» (РФ).

Вигідно відрізняється багатофункціональністю та універсальністю, має високі прогнозовані показники ефективності розділення (сепарації) в широкому діапазоні зміни продуктивності, тиску, температури та ступеня зводненості водонафтової емульсії.

Кафедра процесів та обладнання хімічних і нафтопереробних виробництв факультету технічних систем та енергоефективних технологій СумДУ має 15-річний досвід дослідження процесів сепарації газоконденсатних та водонафтових сумішей, розробки та впровадження високоефективних інерційно-фільтруючих газосепараторів та фазних розділювачів. В основу способів сепарації та конструкцій інерційно-фільтруючих сепараторів покладено принципово нові рішення, які захищені 15 патентами на корисну модель та на винахід України, міжнародним патентом на винахід та міжнародним сертифікатом відповідності. Дослідно-промислові зразки високоефективних газосепараторів, розроблені науковцями СумДУ, успішно пройшли дослідно-промислові та приймальні випробування, у результаті їх впроваджено на промислових об'єктах ПАТ «Укрнафта», ПрАТ «Укргазвидобуток», представництва в Україні британської нафтогазової компанії Regal Petroleum Corporation Ltd. Впроваджені промислові зразки інерційно-фільтруючих газосепараторів підтвердили свої технічні характеристики в промислових умовах та успішно експлуатуються на підприємствах нафтогазового комплексу України впродовж більш ніж 10 років (*Сумський державний університет (<http://sumdu.edu.ua/ukr/news/6749-naukovtsi-sumdu-rozrobili-visokoeфективne-resursozberigayuche-separatsine-obladnannya-dlya-naftogazovoji-promislovosti.html>)*).

* * *

У Дніпропетровську в Парку Ракет відкрився перший в Україні SPACE HUB – професійна платформа для нових ідей у космічній сфері. Вона містить бізнес-інкубатор для космічних, інженерних та ІТ start-up, event-зону для наукових заходів та музей науки, де розмістять прототипи унікальних наукових розробок. Нині тут вже з'явилися перші експонати: об'ємна таблиця Менделєєва, яка містить 16 нових елементів, виявлених у космосі та котушку (трансформатор) Тесла.

SPACE HUB – це платформа для ініціативних людей, молодих учених, які генерують унікальні ідеї з розвитку космічної галузі. Ідея належить резидентам бізнес-інкубатору InnovationBox. Є результати – за час існування InnovationBox 5 проєктів отримано інвестиції в розмірі 250 тис. дол. Механізм дуже простий: учасники приходять зі своїми ідеями в бізнес-інкубатор. Тут їх навчають, надають експертну підтримку, допомагають у бізнес-плануванні. У підсумку ідея трансформується в готовий бізнес-проєкт, який можна пропонувати донорам, інвесторам, банкам. Це ефективна система, яка дає молодим підприємцям перший імпульс для розвитку (*Дніпропетровська обласна рада (<http://oblrada.dp.ua./press/news/default/2015-09/3837>)*).

Енергоощадні технології

Разработчики из отечественной компании «Квантум Электрик», показали уникальную обогревательную панель. Прибор работает от электричества, при этом не только экономит средства, но и лечит пользователей. Изначально прибор разрабатывался как средство профилактики заболеваний верхних дыхательных путей. Однако в процессе работы был открыт новый способ получения тепловой энергии с электрической. В основе лежит максимальное использование теплового потока инфракрасного излучения в благоприятном для человека диапазоне. Панель «Квантум Электрик» состоит из монокристаллических, натуральных керамико-углеродных пластин, которые в нагретом состоянии обеспечивают оптимальные влажность и температуру в помещении. Сам прибор и все комплектующие изготавливаются в Украине. Панели потребляют в 2–3 раза меньше электроэнергии, чем классические спиральные обогреватели, а после выключения долго сохраняют тепло.

Используя технологии «Квантум Электрик», можно снизить потребление газа в Украине на 5 млрд куб. газа в год и ежегодно экономить около 35 млрд грн. Семья, проживающая в квартире 70 м² – может сэкономить более 12 тыс. грн за сезон, а жители частного дома площадью 100 м² сохранят в семейном бюджете более 17 тыс. грн за сезон.

Эффективность панели подтверждена учеными технического университета г. Кошице (Словакия), где проведены испытания прибора. Евросоюз в 2016 г. планирует выделить около 2 млн евро на доработку и организацию производства. Изобретением активно интересуются китайцы и немцы, но разработчики принципиально хотят изначально производить и продавать панель именно в Украине. Уже получены ряд патентов и сертификатов от Украинского центра независимых экспертных исследований «Укрэкспертиза», от Украинской государственной санитарно-эпидемиологической службы и др. (Podrobnosti.mk.ua (<http://podrobnosti.mk.ua/2015/09/10/ukrainskie-uchenye-izobreli-sposob-otopleniya-kvartir-bez-gaza.html>)).

Освіта та кадрове забезпечення в Україні

Уряд затвердив Типовий договір про надання освітніх послуг між вищим навчальним закладом та фізичною (юридичною) особою. Відповідну постанову Кабінету Міністрів України № 634 прийнято 19 серпня 2015 р.

Типовим договором визначається освітня послуга, що надає вищий навчальний заклад за рахунок коштів замовника – фізичної (юридичної) особи, місце та строк її надання, форма навчання, ступінь вищої освіти та назва спеціальності. Університет-виконавець також зобов'язується надати замовнику освітню послугу відповідно до стандартів вищої освіти.

Розмір плати замовника за надання освітньої послуги встановлюється в національній валюті, університет не має права змінювати розмір плати за навчання частіше одного разу на рік і більше ніж за офіційно визначений рівень інфляції за попередній календарний рік (*Урядовий портал (http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248449983&cat_id=244276429). – 2015. – 2.09).*

Наукові видання

Наприкінці 2015 р. збірник наукових праць «Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика» (Інститут філології) включено до ще одного світового рейтингу фахових видань – Міжнародної метричної бази наукового цитування ResearchBib (Токіо, Японія).

ResearchBib – академічна база даних, що індексує та забезпечує вільний доступ до рецензованих фахових періодичних видань і конференцій. Вважається найбільш репрезентативною серед метричних баз, що індексують наукову періодику, відкрито представлено в режимі онлайн (понад 400 тис. позицій).

«Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика» – збірник наукових праць, що з 2000 р. видається на кафедрі історії та стилістики української мови Інституту філології (головний редактор – професор Л. Шевченко, відповідальний секретар – доцент Д. Дергач). До складу редакційної колегії входять відомі й авторитетні зарубіжні (М. Каранфіловські (Македонія), А. Фаловські (Польща), Г. Солганик (Росія), Дель Гаудіо Сальваторе (Італія)) та українські (Г. Півторак, академік НАН України (Київ), Р. Радишевський, член-кореспондент НАН України (Київ), Л. Лисиченко (Харків), П. Гриценко (Київ), Ф. Бацевич (Львів), Т. Ковалевська (Одеса) вчені.

У 2014 р. збірник було сертифіковано в Парижі з присвоєнням індивідуального серійного номера ISSN та проіндексовано в національній наукометричній базі «Україніка наукова». Цього ж року видання увійшло й до Міжнародної наукометричної бази РІНЦ (Росія).

Редакційна політика видання співмірна зі світовими стандартами кількості етапного закритого рецензування, форматування матеріалу відповідно до прийнятих у міжнародній традиції правил. Проблематика, порушувана в збірнику, ідейно скорельована з актуальними напрямками, що активно й системно розробляються в модерній гуманітаристиці. Ідеться, зокрема, про постійні рубрики з медіалінгвістики, функціональної стилістики, питань перекладознавства та ін.

У сукупності це дає можливість підтримувати та розвивати фаховому періодичному виданню «Актуальні проблеми української лінгвістики» свій міжнародний статус, географію авторів, дослідницьку аспектологію, а в результаті – сприяти поширенню та визнанню української університетської науки у світі (*Київський національний університет імені Тараса Шевченка (<http://www.univ.kiev.ua/news/7231>). – 2016. – 13.01).*

* * *

Професор, доктор ветеринарних наук О. Мельник, який завідує кафедрою анатомії тварин у Національному університеті біоресурсів та природокористування України, написав книгу «Анатомія риб», яка отримала понад 70 позитивних рецензій з дев'яти країн світу.

Світових аналогів цієї книзі немає. Першими виявили бажання перекласти книгу на свою мову чехи (*Молодий буковинець* (http://molbuk.ua/chernovtsy_news/98242-uchenyy-z-bukovyny-napysav-knygu-pro-ryb-yakiy-nema-svitovykh-analogiv.html)).

Наука і влада

Комітет з питань науки і освіти протягом третьої сесії Верховної Ради України VIII скликання постійно працює над удосконаленням законодавства країни згідно з планом роботи. Важливою віхою розвитку науково-освітнього законодавства стало прийняття за ініціативою комітету двох законів України та трьох постанов Верховної Ради, а саме:

– Закону «Про наукову і науково-технічну діяльність» (№ 848-VIII від 26 листопада 2015 р.);

– Закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо розширення доступу сліпих, осіб з порушеннями зору та осіб з дислексією до творів, виданих у спеціальному форматі» (№ 927-VIII від 25 грудня 2015 р.);

– Постанови Верховної Ради України «Про призначення у 2015 році іменних стипендій Верховної Ради України для найталановитіших молодих вчених» (№ 689-VIII від 15 вересня 2015 р.);

– Постанови Верховної Ради України «Про присудження Премії Верховної Ради України найталановитішим молодим ученим в галузі фундаментальних і прикладних досліджень та науково-технічних розробок за 2014 рік» (№ 690-VIII від 15 вересня 2015 р.);

– Постанови Верховної Ради України «Про присудження щорічної Премії Верховної Ради України педагогічним працівникам загальноосвітніх, професійно-технічних, дошкільних та позашкільних навчальних закладів» (№ 855-VIII від 8 грудня 2015 р.).

Також комітет розглянув і подав експертні висновки до законопроектів, які є предметом відання інших парламентських комітетів.

За період третьої сесії було проведено комітетські та парламентські слухання та два розширених засідання комітету. Комітет провів виїзне засідання в м. Краматорськ Донецької області.

За участю представників комітету відбувалися конференції, відео-конференції, семінари, круглі столи та наради (у тому числі міжнародні) та Всеукраїнський зліт (*Верховна Рада України* (<http://iportal.rada.gov.ua/news/Novyny/122995.html>), – 2016. – 20.01).

Проблеми розвитку соціальних комунікацій

Досвід врегулювання конфліктів у світі. Уроки для України

11 лютого в Києві за ініціатииви Інституту світової політики (ІСП) відбулася публічна дискусія «Досвід врегулювання конфліктів у світі. Уроки для України».

Метою заходу стала презентація та обговорення результатів дослідження ІСП міжнародного досвіду врегулювання локальних конфліктів, спрямованого на визначення ефективних практик алгоритму врегулювання конфлікту і розроблення рекомендацій, які сприятимуть виконанню домовленостей щодо врегулювання конфлікту на Сході. Дослідження підготовлено на основі вивчення 10 конфліктних кейсів з дев'яти країн – Великобританії, Анголи, Ліберії, Хорватії, Боснії, Косова, Молдови, Грузії та Республіки Кіпр і проведено в рамках проекту «Ініціатииви з розвитку українських аналітичних центрів» Міжнародного фонду «Відродження» (ІКР) у співпраці з Фондом розвитку аналітичних центрів (ТТФ), за фінансової підтримки Посольства Швеції в Україні (SIDA).

Джерело: https://drive.google.com/file/d/0B7i_OSucRX5wTzItc3Q1d0xMTGs/view

Спікерами в публічній дискусії виступили А. Гетьманчук, директор Інституту світової політики, К. Зарембо, заступник директора Інституту світової політики, Р. Безсмертний, представник України в політичній підгрупі тристоронньої контактної групи, І. Геращенко, представник України в

гуманітарній підгрупі тристоронньої контактної групи, О. Макєєв, директор Департаменту політики і комунікацій МЗС України.

«Штучність проблеми сепаратизму на Сході України та інспірованість конфлікту Росією обумовлює безпрецедентність такого типу конфлікту у світовій практиці. Однак в усіх конфліктних кейсах, які ми дослідили, також були зовнішні гравці, які впливали на перебіг конфлікту. Тому ми вважаємо, що деякі практики, які вже спрацювали під час врегулювання інших конфліктів, можуть спрацювати і в українському випадку», – відзначила на презентації результатів дослідження заступниця директора ІСП К. Зарембо.

Як ідеться в наданому організаторами заходу прес-релізі, напрацьовані рекомендації стосуються безпекових та політичних аспектів врегулювання конфлікту на Сході, зокрема діяльності міжнародної місії, роззброєння, демобілізації, амністії та проведенням виборів.

МІЖНАРОДНА МІСІЯ

Для ефективного моніторингу виконання плану врегулювання місія повинна мати виконавчі повноваження та військовий компонент, тобто здатність погрожувати силою членам незаконних збройних формувань (НЗФ), які не бажають скласти зброю (наприклад, місія UNTAES в Хорватії, місія ECOMOG у Ліберії, місія UNFICYP у Республіці Кіпр, місія IFOR/SFOR у Боснії), а також доступ до усієї території та інфраструктурних об'єктів країни, включно з військовими об'єктами.

Дослідження виявило, що неозброєні або легко озброєні місії з обмеженими мандатами, якою на сьогоднішній момент є СММ ОБСЄ, практично не мають ефекту для підтримки миру. Натомість багатовимірні місії або місії з примусу є значно ефективнішими для миротворчого процесу. Особливо це стосується роботи місії тоді, коли конфлікт ще триває.

Класичною миротворчою місією є місії ООН. Але ОБСЄ і ЄС також володіють спроможностями для відрядження миротворчої місії, здатної сприяти імплементації Мінських домовленостей, однак для їх застосування необхідні сміливість, політична воля та творчий підхід. Важливо зрозуміти, що для виконання мирної угоди – в українському випадку Мінських домовленостей – необхідне безпекове середовище, яке може гарантувати тільки міжнародна миротворча місія.

РОЗЗБРОЄННЯ

Невід'ємними частинами постконфліктного врегулювання є не тільки роззброєння, а й демобілізація та реінтеграція екс-комбатантів. Аналізуючи процес врегулювання конфлікту на Донбасі, експерти та урядовці зосереджуються на роззброєнні як такому, але майже не приділяють уваги питанню, що буде відбуватися з членами незаконних збройних формувань після вирішення конфлікту. Роззброєння саме по собі не є вирішальним фактором для сталого миру. Для того, щоб бути певними, що роззброєні комбатанти не повернуться до бойових дій чи не приєднаються до злочинних угруповань,

необхідно зосередитися на стратегії їхньої реінтеграції у суспільство.

На сьогодні, за даними Генштабу, в Україні у бойових діях проти української армії беруть участь понад 25 тис. громадян України. Тому навіть коли російські війська залишать окуповані території, нагальним залишиться питання реінтеграції цих людей. У світовій практиці роззброєння стосується не тільки кількості зданої зброї, але також зміни менталітету экс-комбатантів.

Тому Україна повинна розробити комплексну стратегію із роззброєння, демобілізації і реінтеграції учасників незаконних збройних формувань. Необхідно залучити міжнародних донорів та акторів (зокрема, ООН і Світовий банк), оскільки їх досвід і ресурси можуть бути вкрай важливими при розробці та реалізації програм РДР в Україні. Програма РДР в Україні повинна бути спрямована не лише на колишніх комбатантів, а й на військових ЗСУ.

Успішному роззброєнню та демілітаризації сприяє деталізація цього процесу в мирній угоді, яка не залишає простору для різночитань. Крім того, необхідною умовою є контроль над кордоном. Роззброєння і демобілізація будуть ускладнені, якщо Україна або міжнародна місія не буде контролювати всю ділянку кордону в зоні конфлікту. Оскільки існує імовірність передачі зброї із сусідньої держави, що ускладнить роботу програми зі скорочення озброєнь.

АМНІСТІЯ

Більшість практиків конфліктного врегулювання дотримуються думки, що встановлення певних обмежень щодо кримінального переслідування необхідне, аби розпочати мирний процес. Амністія є необхідною умовою для успішної демобілізації та роззброєння учасників незаконних збройних формувань. Адже вимога «скласти зброю» буде виконана лише тоді, якщо вони не відчуватимуть страху за свою безпеку та життя.

Дебати щодо застосування амністії у процесі врегулювання конфліктів, як правило, ведуться навколо протиставлення «мир проти справедливості». Це протиставлення побудоване на двох крайніх стратегіях: забуття про минулі злочини й здійснення правосуддя, що включає судові вирокі, комісії зі встановлення правди та компенсації.

Однак на практиці ці дві стратегії зовсім не є взаємовиключними, оскільки амністія не обов'язково означає забуття і безкарність, а здійснення правосуддя ризикує перетворитися в інструмент помсти та джерело нового конфлікту.

Світова практика використання амністії у постконфліктному врегулюванні пропонує значну різноманітність законів про амністію та механізмів їх застосування. Однак звільнення від переслідування рядових учасників НЗФ зовсім не означало безкарність для осіб, винних у воєнних злочинах та грубих порушеннях міжнародного гуманітарного права (закони про амністію у Хорватії, Боснії, Македонії, Косові). Перелік цих злочинів чітко визначений у Римському статуті Міжнародного кримінального суду, оскільки йдеться про «найсерйозніші злочини, що викликають занепокоєння всієї міжнародної спільноти» і «не повинні залишатися безкарними».

Наприклад, хорватський закон про амністію від 1996 р. також передбачав амністію від кримінального переслідування та судового розгляду за злочинні діяння, скоєні під час війни. Водночас хорватський уряд на вимогу міжнародних посередників оприлюднив списки осіб, яких підозрювали в тяжких злочинах (списки воєнних злочинців), а тому вони не підпадали під амністію. Після цього ці особи фактично отримали змогу залишити територію Хорватії. Тобто сам факт розслідування або заочне засудження сприяло усуненню з політичного поля лідерів воєнного часу, підозрюваних у воєнних злочинах.

У рамках мирного процесу в Північній Ірландії уряд Великобританії погодився на «пришвидшене звільнення арештованих», механізм та строки якого визначалися Белфастською мирною угодою. Засуджені частину строку відбували у в'язниці (залежно від тяжкості скоєних злочинів) і на решту звільнялися під розписку.

Принципово те, що колишні ув'язнені могли знову бути заарештовані у випадку, якщо їх підозрювали в сприянні тероризму, або їхнє озброєне угруповання порушувало режим припинення вогню. Це означало, що звільненим ув'язненим було вигідно, щоб режим припинення вогню дотримувався.

Україні необхідно прийняти оновлений закон про амністію (він може мати іншу назву) учасників НЗФ, який би містив конкретні умови її надання та чіткі часові рамки. Паралельно з амністією слід впроваджувати заходи з розслідування та притягнення до відповідальності осіб, які винні в тяжких злочинах, та люстрації. Зважаючи на брак довіри до української судової системи, найоптимальнішим варіантом видається створення окремого органу за участі міжнародних правозахисних організацій для розгляду справ, пов'язаних із застосуванням амністії.

ВИБОРИ

Передчасне проведення виборів та/або неналежна підготовка до них не тільки не сприяє примиренню та реінтеграції, а й може спровокувати відновлення бойових дій. Зокрема, міжнародний досвід вирішення локальних конфліктів дає підстави вважати, що дотримання чіткої послідовності етапів мирного врегулювання є одним із ключових факторів успішної реалізації мирних угод.

Вибори можна проводити тільки на демілітаризованій території, а кордони держави мають перебувати під її повним контролем або контролем міжнародних спостерігачів, інакше не існує жодних гарантій безпеки в день голосування, а також є висока ймовірність маніпуляцій щодо участі у виборах осіб, які не є громадянами держави. В успішних випадках врегулювання конфлікту – зокрема, у Хорватії, Боснії, Косові та Ліберії – вибори відбувалися після встановлення ефективного контролю за перетином кордону.

Участь міжнародних організацій у підготовці та моніторингу за

виборами як спосіб забезпечення їхньої легітимності. Роль міжнародних організацій, передусім ОБСЄ, не повинна обмежуватися роллю спостерігача. Для гарантування прозорості та незалежності процесу слід розглянути можливість включення до складу центральної та місцевих комісій представників міжнародних організацій, передусім ОБСЄ. Понад те, вибори, організовані та проведені під керівництвом міжнародної структури, буде важче оскаржити. Розподіл обов'язків між міжнародними організаціями та національним урядом повинен бути чітко визначений у широкій мирній угоді, визнаній усіма сторонами конфлікту.

Тільки повернення тимчасово переміщених осіб (ТПО) і біженців у свої рідні міста й села здатне забезпечити довготривалий мир. Без їхньої участі можуть відбутися електоральні маніпуляції, які будуть нейтралізовані на наступних виборах, або вже під час формування місцевих органів влади. У Боснії міжнародні організації основну ставку робили на те, що ТПО і біженці голосуватимуть не «заочно», а особисто в місцях свого колишнього проживання. Однак для повернення потрібен час, що є додатковим аргументом на користь відтермінування виборів.

Забезпечення «нейтрального політичного середовища» під час передвиборної кампанії. Важливу роль у створенні подібного середовища відіграють ЗМІ, а тому досвід Боснії є корисним щодо створення спеціального органу для моніторингу медіа-контенту на дотримання професійних стандартів журналістики.

Наперед визначена дата голосування (до фактичного проходження усіх етапів врегулювання конфлікту) підриває зусилля із забезпечення чесного та відкритого виборчого процесу. Рекомендація не поспішати особливо стосується міжнародних посередників, які фактично й легітимізують проведення виборів та їхні результати. Наприклад, вибори 1992 р. у Ліберії були визнані легітимними, попри відсутність вільного доступу до ЗМІ всіх політичних представників. Через авторитарні дії новообраного президента Тейлора в Ліберії через два роки після виборів почалася друга громадянська війна. У випадку Боснії ОБСЄ під тиском західних урядів санкціонувала проведення виборів, проігнорувавши відсутність низки умов для демократичного голосування. У результаті після національних виборів на провідних посадах опинилися особи, які були мало зацікавлені в повній реалізації мирної угоди.

Повний текст публікації «Досвід врегулювання конфліктів у світі. Уроки для України» доступний за посиланням: https://drive.google.com/file/d/0B7i_OSucRX5wTzItc3Q1d0xMTGs/view.

Учасниками заходу було відзначено актуальність здійсненого ІСП дослідження і значення підготовлених у результаті рекомендацій для подальшого переговорного процесу. Наголошувалося також на важливості залучення громадського та експертного потенціалу до вироблення ефективних підходів і методик вирішення конфлікту на Сході, проявом чого і стало проведене ІСП дослідження і публічне обговорення його результатів. Було зазначено, що організація таких дискусійних майданчиків сприятиме налагодженню ефективної комунікації між владою та громадянським

суспільством, відкритості влади та адекватному сприйняттю її політики з боку громадськості.

*(Інформація СІАЗ НБУВ за матеріалами прес-релізу
«Досвід врегулювання конфліктів у світі. Уроки для України»
Інституту світової політики)*

Нові надходження до НБУВ

Т. Гришина, провід. бібліограф НБУВ

Нові надходження довідково-бібліографічних видань

1. Горовий В. М. Національні інформаційні процеси в умовах глобалізації : монографія / В. М. Горовий ; відп. ред. О. С. Онищенко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2015. – 332 с.

У монографії розглядаються перспективи й основні шляхи розвитку націй в умовах посилення глобалізаційних впливів на інформаційному етапі розвитку суспільства.

Видання складається з п'яти основних розділів: 1. Інформаційні особливості національного розвитку в еволюційному процесі. 2. Організаційні механізми сучасної інформаційної діяльності. 3. Розвиток національного інформаторського середовища. 4. Національний внесок у міжнародну інформаційну діяльність. 5. Проблеми інформаційної безпеки постіндустріального суспільства.

Книга орієнтована на науковців, практиків у сфері інформатизації, широкого загалу читачів, які цікавляться даним науковим напрямом.

Шифр НБУВ: Ва792812/5

Шифр ВДБО: Ч23я2 Г 70

2. Термінологічний словник: тележурналістика / уклад. В. І. Шульгіна ; рец.: Г. П. Кривошея, Н. І. Зикун ; Київ. міжнар. ун-т, Ін-т журналістики, Каф. соц. комунікацій. – Київ, 2015. – 157 с.

До словника увійшли основні терміни, які використовуються спеціалістами з тележурналістики. Алфавітний принцип укладання посібника робить його зручним для користування. Словник має характер навчального видання, яке може використовуватися студентами галузі «Журналістика та інформація» під час теоретичних та практичних занять. Також видання стане у пригоді фахівцям з тележурналістики.

Шифр НБУВ: Ва792353

Шифр ВДБО: Ч63я2 Т 35

3. Степаненко М. І. Літературознавча Полтавщина : довідник / М. І. Степаненко ; ред. В. Мелешко. – Полтава : Шевченко Р. В., 2015. – 665 с. : фот., іл.

Це крайове енциклопедичне видання, у якому представлено систематизовані відомості про літературознавців-полтавців, про всеукраїнські й регіональні видання, про розвиток літературознавчої думки на Полтавщині у різні історичні періоди. У книзі подано 403 енциклопедичні довідки, розподілені за алфавітним принципом у п'ять тематичних груп: 1. Персоналії. 2. Видання. 3. Наукові, науково-педагогічні установи, організації, підрозділи. 4. Наукові школи. 5. Освітня, культурно-просвітницька діяльність.

До науково-довідкового апарату увійшов допоміжний предметно-іменний алфавітний покажчик. Наприкінці вміщено описи шести проанотованих енциклопедичних видань М. Степаненка про Полтаву й полтавців, виданих з 2005 по 2014 р.

Шифр НБУВ: Вc59350

Шифр ВДБО: Ш4(;УК)я2 С 79

4. Архів українських філологів А. О. Білецького і Т. М. Чернишової у фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : біогр. дослідж. : наук. кат. / Є. К. Чернухін, Т. С. Горбач, О. М. Купченко-Гринчук, В. Е. Лось ; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2014. – 304 с. : фотодок.

Каталог презентує архівну спадщину видатних філологів-елліністів А. О. Білецького та Т. М. Чернишової, що зберігаються у фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (ІР НБУВ). У виданні представлено документи, які відображають життєвий та творчий шлях фондоутворювачів, їх науковий доробок, листування тощо. Вміщено також документи, що стосуються діяльності інших осіб, які формували наукове, культурне та літературне життя епохи.

Усі матеріали розподілені на вісім розділів, два з яких головні: Білецький Андрій Олександрович та Чернишова Тетяна Миколаївна. У межах цих двох розділів документи систематизовано відповідно до порядку формалізації особистих фондів в ІР НБУВ. Зокрема авторами було використано таку схему опису кожної окремої одиниці зберігання: Прізвище, ім'я та по батькові або назва (для установ), Назва документа, Жанр, Дата, Місце, Кількість аркушів, Текстологічна характеристика, Мова, Кількість одиниць.

Після матеріалів фондоутворювачів представлено матеріали їх рідних. Значну частину документів становлять документи «інших осіб» куди увійшли матеріали відомих науковців, громадських діячів, поетів і письменників, колег і студентів фондоутворювачів та маловідомих і навіть невстановлених осіб. Наприкінці видання вміщено: перелік фотодокументів, іменний покажчик, географічний покажчик, покажчик установ і організацій, список аббревіатур.

Шифр НБУВ: Ва59153/5

Шифр ВДБО: д. Б 61

5. Ольга Кобилянська: до 150-ї річниці з дня народження : бібліогр. покажч. : з фондів Наук. б-ки Чернівецьк. нац. ун-ту імені Юрія Федьковича / уклад.: Н. І. Горюнова, В. І. Ткач, Н. І. Ткач, Н. М. Загородна ; наук. ред. Я. Б. Мельничук ; ЧНУ ім. Юрія Федьковича, Наук. б-ка. – Чернівці, 2015. – 439 с. – (Серія «Буковина»).

До покажчика увійшли опубліковані твори О. Кобилянської та публікації про неї, які зберігаються у фондах Наукової бібліотеки Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича.

Видання складається із шести основних розділів: 1. Твори О. Ю. Кобилянської. 2. Життя і творчість О. Ю. Кобилянської. 3. Дослідження та вивчення життя і творчості О. Ю. Кобилянської. 4. О. Ю. Кобилянська в художній літературі і мистецтві. 5. Увінчення пам'яті О. Ю. Кобилянської. 6. Бібліографія.

Матеріали, що вміщено в першому розділі, розташовано за роками публікацій, у межах року – за алфавітом.

Матеріали з наступних розділів систематизовано за алфавітом прізвищ авторів та назв праць.

Для полегшення користування бібліографічним покажчиком додано: алфавітний покажчик назв художніх творів О. Ю. Кобилянської, алфавітний покажчик назв творів О. Ю. Кобилянської в перекладах, алфавітний покажчик назв літературно-критичних, наукових та публіцистичних праць О. Ю. Кобилянської, список використаних періодичних видань та іменний покажчик.

Шифр НБУВ: Ва793201

Шифр ВДБО: д. К 55

6. Козак С. «Нові дні» на берегах Онтаріо : бібліогр. покажч. змісту журн. «Нові дні» (1950–1997. Канада) / Сергій Козак. – Київ : Літ. Україна, 2015. – 587 с.

Історія видання часопису «Нові дні» в Канаді – одна з найтриваліших з переліку усіх українських еміграційних журналів. «Нові дні» – це 48 років існування. Тому гортати сторінки цього журналу – це гортати і сторінки громадсько-політичного, суспільного та культурного життя української еміграції (діаспори) після Другої світової війни, і не лише в Канаді, а й в усьому світі. За весь період існування часопису в ньому друкувалися сотні авторів: письменників, поетів, науковців, музикантів, співаків, художників, у тому числі, і українських. Матеріал у покажчику викладено в хронологічній послідовності виходу часопису. Це 573 числа журналу.

До науково-довідкового апарату включено пояснення скорочень назв установ, об'єднань, періодичних видань та покажчик імен, який складається із 7505 позицій. Поданий посібник є унікальним виданням, новим словом в українській бібліографістиці, джерелознавстві та історії української еміграції.

Шифр НБУВ: Ва794604

Шифр ВДБО: Я172(4УК)12 К 59

7. Видання воєнної доби 1941–1945 рр. : кат. колекції від. стародрук., рідкіс. та цін. книг Нац. іст. б-ки України / упоряд.: О. І. Марченко, С. А. Лещенко ; ред.: С. І. Смілянець, Н. Д. Хівренко ; НІБ України. – Київ, 2015. – 75 с.

Матеріали, видані в трагічні роки Другої світової війни, мають наукову цінність, є бібліографічною рідкістю, унікальні та змістовні. Вони відіграють велику роль у патріотичному вихованні та відкривають героїчні сторінки минулого нашого народу.

Поданий каталог підготовлено до 70-ї річниці Перемоги над нацизмом у Другій світовій війні. Він є продовженням серії друкованих каталогів колекцій Національної історичної бібліотеки України і містить видання українською та російською мовами, підписані до друку з 22.06.1941 по 09.05.1945 р.

Документи Колекції, що увійшли до каталогу, складаються з офіційних повідомлень, публіцистики, поезії та прози. Зібрання містить рідкісну добірку фронтових повідомлень «Сообщения Советского Информбюро» у 8 томах. Значне місце в Каталозі належить публіцистичним творам Я. Галана та П. Тичини, фронтовим нарисам К. Симонова та І. Еренбурга, прозі К. Дубини, П. Панча, М. Шеремета та багатьох інших. У складних воєнних умовах друкувалися й твори класиків української літератури. Так, у Каталозі Колекції представлено два унікальні твори Т. Г. Шевченка 1943 року видання – поеми «Сон» та «Катерина».

Науково-допоміжний апарат складається з покажчика авторів та назв, іменного покажчика, географічного покажчика та покажчика місць видання.

Шифр НБУВ: Ва791347

Шифр ВДБО: ТЗ(4УК)62я1 В 42

8. Довідник учасника АТО: озброєння і військова техніка Збройних сил Російської Федерації / авт.: А. М. Алімпієв, Г. В. Пєвцов, Д. А. Гриб [та ін.] ; за заг. ред. А. М. Алімпієва. – Харків : Оригінал, 2015. – 731 с. : фот.

Довідник знайомить читачів з основними зразками озброєння і військової техніки, що знаходяться на озброєнні Збройних сил Російської Федерації на сьогодні та висвітлює напрями їх модернізації та оновлення в найближчій перспективі. Матеріал розташовано за видами Збройних сил та родами військ, а в середині розділів – за зразками військової техніки та озброєння. Наприклад: Розділ 2. Озброєння та техніка сухопутних військ. 2.1. Мотострілецькі війська. 2.1.1. Бойові машини піхоти та машини на їх базі. 2.1.1.1. Бойова машина піхоти БМП-2. У кінці довідника подано корисні посилання у вигляді офіційних сайтів: Міністерства оборони РФ, Військово-повітряних сил РФ, Сухопутних військ РФ, Військово-морського флоту РФ, Повітряно-космічної оборони РФ, Ракетних військ стратегічного призначення РФ, Повітряно-десантних військ РФ та ін.

Шифр НБУВ: Ва791521

Шифр ВДБО: Ц(4РОС)я2 Д 58